

jenas

www.jenas.org
Journal of
Environmental and Natural Studies

**Adopt in
rural life,
avoid
global
warming**

**kırsal yaşama
adapte ol, küresel
ısınmayı engelle...**

ISSN 2687-6450

Spring 2021 | Volume 3 | Issue 1

KARADENİZ DOĞA ve ÇEVRE DERNEĞİ
BLACKSEA NATURE and ENVIRONMENT ASSOCIATION

Adına Sahibi:

Çev.Müh. Filiz KURTULMUŞ

ICAM | Information, Communication, Art and Media Network Publication Group

Adına Genel Yayın Yönetmeni

Dr. Ahmet FİDAN

General Advisor

Prof.Dr. Kamuran ELBEYOĞLU

Our journal undertakes to comply with the professional principles of the press. All legal rights of the articles belong to our journal. It cannot be quoted partly or completely without the permission of our writers and without giving reference in anywhere. Publication Language: English and Turkish

Creative Commons Publication Licence:**Publication Type:**

Scientific, International 3 Double Blind Peer Reviewed Indexed Journal

* * *

Publication Period of Journal: 15 April, 15, August and 15 December (3 Times a Year)**JOURNAL of NATURAL and ENVIRONMENTAL STUDIES****EDITORIAL BOARD LIST**

(Alignment / Sorting: Alphabetically)

EDITORS

Ahmet FİDAN (Assist.Prof.Dr.)	Ordu University	Chief Editor Urbanization and Environmental Problems
Gökçen BAYRAK (Assist.Prof.Dr.)	Trakya University	Environmental Engineering
Hasan Tezcan YILDIRIM (Assoc.Prof.Dr.)	İstanbul University - Cerrahpaşa	Forest Policy and Administration
Zeynep EREN (Prof.Dr.)	Ataturk University	Environment Technologies

CO EDITORS

Pelin KARAÇAR (Assist.Prof.Dr.)	İst. MedipolUniversity	Construction management, Materialand Construction Tech.
Gizem ERDOĞAN AYDIN Assoc.Prof.Dr.	İzmir Democracy University	Urban and Regional Planning/ Urban Planning
Elif AKPINAR KÜLEKÇİ (Assoc.Prof.Dr.)	Ataturk University	Landscape Architecture
Feran AŞUR (Assit.Prof.Dr.)	Van Yüzüncü Yıl University	feranekasur@gmail.com

SECTION EDITORS (Volume 3, Issue 1)

Ayşe KALAYCI ÖNAÖÇ (Assist.Prof.Dr.)	İzmir Katip Çelebi University	ayse.kalayci.onac@ikc.edu.tr
Emel KARAKAYA AYALP (Assist.Prof.Dr.)	İzmir Demokrasi University	emel.karakaya@idu.edu.tr
Ebru ERDÖNMEZ DİNÇER Assoc.Prof.Dr.	Yıldız Teknik University	ebuerdonmez@yahoo.com
Elif AKPINAR KÜLEKÇİ (Assoc.Prof.Dr.)	Ataturk University	eakpinar@atauni.edu.tr
Prachand Man PRADHAN (Assoc.Prof.Dr.)	Kathmandu University	prachand.pradhan@gmail.com

FOR SPRING ISSUE REVIEWER BOARD

Mahmut TUĞLUER (Asst. Prof. Dr.)	K. Maraş Sütçü İmam University
Pinar BOLLUKCU (Asst. Prof. Dr.)	Bartın University
Sebahat AÇIKSÖZ (Prof. Dr.)	Bartın University
Neriman YÖRÜR (Assoc. Prof. Dr.)	Dokuz Eylül University
Seda Senem ALPAYKUT BAYRAK (R. Asist)	Bolu Abant İzzet Baysal University
Müge AYDIN (Dr.)	Manisa Metropolitan Municipality
Handan TURKOGLU (Prof. Dr.)	İstanbul Technical University
Kunter MANİSA (Assoc. Prof. Dr.)	Yıldız Technical University
Pinar ARABACIOĞLU (Assoc. Prof. Dr.)	Yıldız Technical University
Elçin GÜNEŞ (Assoc. Prof. Dr.)	Tekirdağ Namık Kemal University
Işık SEZEN (Assoc. Prof. Dr.)	Atatürk University
Süleyman TOY (Prof. Dr.)	Atatürk University
Ufuk Fatih KÜÇÜKALİ (Assoc. Prof. Dr.)	İstanbul Aydın University

SCIENCE ADVISORY BOARD

Ahmet MUTLU (Prof.Dr.)	Ondokuz Mayıs University
Ayşe KALAYCI ÖNAÇ (Assist.Prof.Dr.)	İzmir Katip Çelebi University
Alpay TIRIL (Assist.Prof.Dr.)	Sinop University
Arzu MORKOYUNLU YÜCE (Assoc.Prof.Dr.)	Kocaeli University
Asude HANEDAR (Assoc.Prof.Dr.)	Tekirdağ Namık Kemal University
Ayşin SEV (Prof.Dr.)	M. Sinan Güz. Sanatlar Univ.
Aziz EFTEKHARI (Assist.Prof.Dr.)	Maragheh University
Bahriye GÜLGÜN (Prof. Dr.)	Ege University
Berkan DEMİRAL (Prof.Dr.)	Trakya University
Beyhan TAŞ (Prof.Dr.)	Ordu University
Buse AÇIK ETİKE (Dr.)	Adana Alpaslan Türkeş Bilim ve Teknoloji University
Can AYDIN (Assoc.Prof.Dr.)	Dokuz Eylül University
Coşkun ERUZ (Assoc.Prof.Dr.)	Karadeniz Technical University
Çiğdem ÇİFTÇİ (Prof. Dr.)	Necmettin Erbakan University
Çiğdem KÜÇÜK (Prof.Dr.)	Harran University
Çiğdem TUĞAÇ (Assist.Prof.Dr.)	Ministry of Environ. and Urb.
Candan KUŞ ŞAHİN Assoc.Prof.Dr.	Süleyman Demirel University
Dicle AYDIN (Prof.Dr.)	Necmettin Erbakan University
Dilek OZDEMİR DARBY (Prof.Dr.)	Yeditepe University
Ebru ERDÖNMEZ DİNÇER Assoc.Prof.Dr.	Yıldız Teknik University
Elçin GÜNEŞ (Assoc.Prof.Dr.)	Tekirdağ Namık Kemal University
Elif AKPINAR KÜLEKÇİ (Assoc.Prof.Dr.)	Ataturk University
Emel KARAKAYA AYALP (Assist.Prof.Dr.)	İzmir Demokrasi University
Enver Erdinç DİNÇSOY (Assoc.Prof.Dr.)	Trakya University
Ender MAKİNECİ (Prof.Dr.)	İstanbul University - Cerrahpaşa
Erdoğan ATMIŞ (Prof.Dr.)	Bartın University
Ergun GÜRPINAR Assist.Prof.Dr.)	Haliç University
Evren TUNCA (Prof.Dr.)	Ordu University
Faruk BOJAXHI (Assist.Prof.Dr.)	Ukshin Hoti University
Feran AŞUR (Assit.Prof.Dr.)	Yüzüncü Yıl University
Gizem ERDOĞAN AYDIN Assoc.Prof.Dr.	İzmir Democracy University
Gülşen TOZSİN DURMAZ (Assoc.Prof.Dr.)	Atatürk University
G. Firdevs YÜCEL CAYMAZ (Assoc.Prof.Dr.)	İstanbul Aydın University
Hakan OĞUZ (Prof.Dr.)	K.Maraş Sütçü İmam University
Hasibe KÖRBALTA (Dr.)	Milli Parklar Genel Müdürl.
Hülya BAYKAL (Prof.Dr.)	Marmara University
İlknur YURDAKUL (Assist.Prof.Dr.)	Chemical Engineer
İnanç Işıl YILDIRIM (Assoc.Prof.Dr.)	Beykent University
İsmail CERİTLİ (Prof.Dr.)	Antalya Bilim University
İsmail DUMAN (Prof.Dr.)	İstanbul Technical University
Julide BOZOGLU (Assist.Prof.Dr.)	Illinois Institute of Technology
Kamuran ELBEYOĞLU (Prof.Dr.)	Toros University
Koray ÖZCAN (Prof. Dr.)	Pamukkale University

M. Tolga ESETLİ (Assoc.Prof.Dr.)	Ege University
Mehmet Ali KIRPIK (Prof.Dr.)	Kafkas University
Mehmet AYDIN (Assoc.Prof.Dr.)	Ordu University
Melayib BİLGİN (Assit.Prof.Dr.)	Aksaray University
Meltem YILMAZ (Prof.Dr.)	Hacettepe University
Mesut DOĞAN (Prof.Dr.)	İstanbul University
Mine HAŞHAŞ DEĞERTEKİN (Assoc.Prof.Dr.)	Kennesaw State University
Murat TÜRKEŞ (Prof. Dr.)	Boğaziçi University
Nilgün GÖRER TAMER (Prof. Dr.)	Gazi University
Osman Devrim ELVAN (Assoc.Prof.Dr.)	İstanbul University-Cerrahpaşa
Osman SİRKECİ (Assist.Prof.Dr.)	İzmir Büyükşehir Belediyesi
Oylum GÖKKURT BAKİ (Assist.Prof.Dr.)	Sinop University
Ömer ATABEYOĞLU (Assoc.Prof.Dr.)	Ordu University
Özgür EMİNAĞAOĞLU (Prof.Dr.)	Artvin Coruh University
Özkan ÖZDEN (Prof.Dr.)	İstanbul University
Pelin KARAÇAR (Assist.Prof.Dr.)	İst. Medipol University
Pelin Pınar GİRİTLİOĞLU (Assoc.Prof.Dr.)	İstanbul University
Pınar CARTIER (Assist.Prof.Dr.)	Yeditepe University
Pınar BAHÇECİ ALSAN (Dr.)	TGS Enstitüsü
Prachand Man PRADHAN (Assoc.Prof.Dr.)	Kathmandu University
Ruşen KELEŞ (Prof.Dr.)	Ankara University
Sevim BUDAK (Assoc.Prof.Dr.)	İstanbul University
Sezen COŞKUN (Assist.Prof.Dr.)	Isparta Uyg. Bilimler University
Sibel POLAT (Assoc.Prof.Dr.)	Bursa Uludağ University
Yakup BULUT (Prof.Dr.)	Hatay Mustafa Kemal Univ.
Zerrin TOPRAK KARAMAN (Prof.Dr.)	Dokuz Eylül University
Zeynep EREN (Prof.Dr.)	Atatürk University

PAGE EDITORS

Ayşe Naz YILMAZ (Editor)	Page Editor
Filiz KURTULMUŞ	Proof Reader
R.A. Buse AÇIK ETİKE	Language Editor

ETHICS COMMITTEE

Prof.Dr. Kamuran ELBEYOĞLU	Girne American University
Prof.Dr. Nilgün GÖRER TAMER	Gazi University
Prof.Dr. Çiğdem ÇİFTÇİ	Necmettin Erbakan University
Prof.Dr. Bahriye GÜLGÜN	Ege University
Doç.Dr. Osman Devrim ELVAN	İstanbul Üniversitesi Cerrahpaşa

JOURNAL TAG

Journal Name: JENAS | Journal of Environmental and Natural Studies | Çevre ve Doğa Araştırmaları Dergisi

Grant Holder: ICAM Network | On Behalf of Information Communication art and Media Network
Env.Engineer Filiz KURTULMUŞ

Head of Editorial Board: Dr. Ahmet FİDAN

Secretariat: Ayşe Naz YILMAZ

Year of Foundation: 15.11.2019

Publication Language: English and Turkish

Publication Period of Journal: 15 April, 15, August and 15 December (3 Times a Year)

Publication Licence of Journal: CC.BY.NC

Fee policies of Journal: The journal does not charge any fee for the process of application and publication of articles.

Type and Publication Technique of Journal and Method:

Triple Publishing Period, / Open Access, / International, / Double Blind Peer Reviewing (3 Reviewing Per Article) Electronic Journal.

Publication History:

Our journal began to be published in 2019 and it has been included in the Journal Park System as an International, Double Blind Peer Reviewing Journal. 2020

INDEXES

Asos Index
Ideal Online
Türk Eğitim İndeksi

Publication and Technical Support E Mail: editor@jenas.org
Phone / Fax: +90 425 310 20 30 – **WhatsApp Technical Support:** +356 7706 6507

* * *

Our journal undertakes to comply with the professional principles of the press. All legal rights of the articles belong to our journal. It cannot be quoted partly or completely without the permission of our writers and without giving reference in anywhere. Publication Language: English and Turkish. Our journal accepted CCPL

Creative Commons Publication Licence:**Publication Type:**

Scientific, International 3 Double Blind Peer Reviewed Indexed Journal

* * *

Publication Period:

JENAS | Journal of Environmental and Natural Studies is published triple / three times a year
(15 April, 15, September, and 15 December)

ICAM | Information, Communication, Art and Media Network Publication Group

Online Bilgi İletişim Sanat ve Medya Ağı Yayın Grubu

www.icamnetwork.net

JOURNAL of NATURAL and ENVIRONMENTAL STUDIES FROM EDITOR

Chief Editor Dr. Ahmet FİDAN

In order to lead people to a purpose or to act with them, they either give money or gain economic benefit, or use physical power, or use mental power (intelligence). It is very enjoyable and risk-free to take and run an existing institution or to be part of an order. However, it takes a lot of dedication to create a new institution or system from scratch and to achieve this without any economic basis.

Here, JENAS is the product of this devotion.

We, as scientists from many different geographies of the world, especially in Turkey, **who think that they can change things in the world and who have a beautiful heart, came together to MAKE THE WORLD MORE LIVABLE.** We came together making union of forces within a collectivist, communal, cooperative manner, in the framework of democratic governance and ethical principles. we left behind the first four issues of the journal.

In order to be included in A class indexes in accordance with the basic purposes of scientific journals such as JENAS; with devotion, we should leave behind the first five years, not the first four issues to achieve our goal. Taking firm steps towards our goal, we are now together in our third year and fifth issue.

We set out to achieve the most difficult. We got together for science and for at least lighting a candle. We had no commercial concerns. Moreover, we united in protect and own the environment, which many pretend to defend, which is actually totally damaged, and to make the world livable. We called it JENAS. We said environmental and nature studies.

Here we are with you.

İnsanları bir amaca sevk etmek veya bir edimde bulunmalarını sağlamak için; doğrudan para verilebileceği gibi dolaylı olarak ekonomik çıkar da sağlanabilir veya fiziksel güç veya akıl gücü (zeka) de kullanılabilir.

Var olan bir kurumu alıp yürütmek veya bir düzenin parçası olup gitmek oldukça keyifli ve risksizdir. Ancak yeni bir kurum veya sistem yaratmak üstelik bunu herhangi bir madde temeli olmadan başarmak oldukça özveri gerektirmektedir. İşte JENAS da bu özverinin ürünüdür.

Bizler, başta Türkiye'nin olmak üzere **dünyanın bir çok farklı coğrafyasından yüreği güzel olan, uygarlık adına dünyada bir şeyleri değiştirebileceğini düşünen bilim insanları / emekçileri olarak DÜNYAYI DAHA YAŞANILABİLİR KILMAK için bir araya geldik.** Kollektivist, komünal, korporativist tarzda, demokratik yönetim ve etik ilkeler çerçevesinde güç birliği yaparak, ilk dört sayıyı geride bıraktık.

JENAS gibi bilimsel dergilerin temel amaçlarına uygun olarak, A sınıfı indekslerde yer alabilmek için; özveri ile ilk dört sayıyı değil, ilk beş yılı geride bırakması gerekmektedir. Hedefimize emin adımlarla ilerleyerek, şu an üçüncü yılımızda ve beşinci sayımızda birlikteyiz. Zoru başarmak için yola çıktık. Her birimiz bilim için en azından bir mum yakmak için bir araya geldik. Ticari kaygı taşımadık. Üstelik, birçoğunun savunuyormuş gibi yaptığı, aslında topyekün örselediği çevreyi korumak ve sahiplenmek, dünyayı yaşanabilir hale getirmek için bir araya geldik. Adına JENAS dedik. Çevre ve doğa çalışmaları dedik. İşte sizlerle.

Dear Readers and Authors; Değerli Okurlarımız ve Yazarlarımız;

Be sure that JENAS will take its place among the important scientific journals not only in Turkey but also in the world. We know this. You all consider this and place a brick for our purpose..

Emin olun ki JENAS sadece Türkiye'nin değil dünyanın sayılı önemli bilimsel dergileri arasında elbette ki yerini alacaktır. Bizler bunu biliyoruz. Sizler de bunu bilin ve bizim amacımıza bir tuğla da siz yerleştirin.

Dear Scientists; Değerli Bilim İnsanları;

Our primary demand and wish from you is that you introduce our journal, especially in the scientific community outside of the country. You met us, now you are both our ambassador and our stakeholder. Let's try to bring together valuable works and names on **NATURE and ENVIRONMENT** as a publishing company of this country in the distinguished Anatolian lands.

Sizlerden en öncelikli talebimiz ve temennimiz, dergimizi özellikle ülke dışındaki bilim camiasında tanıtmamızdır. Bizimle tanıştınız, artık hem elçimiz hem paydaşımsınız. Güzide Anadolu topraklarında bu ülkenin bir yayın kuruluşu olarak **DOĞA ve ÇEVREYE dair** birbirinden kıymetli eserleri ve isimleri mümkün olduğunca dergimizde bir araya getirmeye çalışalım. Görüyoruz ki, bir virüs, bütün bir dünyayı nasıl kasıp kavurmaktadır. Yarın bir asit yağmuru, bir radyoaktif serpinti, bir başka salgın da ortaya çıkabilir. Hatta öyle ki KÜRESEL ISINMA zaten bütün alarmlarını çala çala kendini göstermektedir.

We see how a virus is wreaking havoc on the whole world.

There may be an acid rain, a radioactive fallout, another epidemic tomorrow. Further the GLOBAL WARMING shows itself by ringing all the alarms.

Dear readers and writers, we invite you to support us in an academic and social context in line with our purposes within this scope.

Kıymetli okurlarımız ve yazarlarımız, bu kapsamdaki amaçlarımız doğrultusunda, sizleri akademik ve sosyal bağlamda bizlere destek olmaya davet ediyoruz.

Stay in peace and stay healthy with the hope of meeting in a much more developed and institutionalized JENAS in each new issue and establishing / maintaining a livable world by taking into account ever-increasing human life span.

Her yeni sayıda çok daha gelişmiş ve kurumsallaşmış bir JENAS'ta buluşmak ve gittikçe artan insan ömrünü dikkate alarak yaşanabilir bir dünya kurmak / sürdürmek ümidi ile esen kalınız, sağlıklıca kalınız.

ICAM | Information, Communication, Art and Media Network Publication Group

Online Bilgi İletişim Sanat ve Medya Ağı Yayın Grubu

www.icamnetwork.net

Research Article

Corresponding Author:

Şule KISAKÜREK

Submitted

28 / 12 / 2020

Accepted

23 / 02 / 2021

Collective Memory Urban Memory And Spatial Components In The City Identity: Kahramanmaraş City Example

Şule KISAKÜREK¹
Esra BAYAZIT²

How to Cite

KISAKÜREK, Ş, BAYAZIT, E., (2021). Kolektif Bellek Kentsel Bellek Ve Mekânsal Bileşenlerin Kent Kimliğindeki Yeri: Kahramanmaraş Kenti Örneği, Journal of Environmental and Natural Studies, Volume, 3, Issue 1, Pages, 1-21

Kolektif Bellek Kentsel Bellek Ve Mekânsal Bileşenlerin Kent Kimliğindeki Yeri: Kahramanmaraş Kenti Örneği

ABSTRACT

Memory, is storing that as leave a marks in the consciousness of those perceived on old, is the ability to use it in the future, and is the recall. Urban memory is shape by the cultural and physical environment of the citizen. Urban memory has been shaping by the cultural and physical environment of the citizen. Over time the cities, transfer the places, culture and history of the city from the past to the future and thus ensure the continuity of urban memory. The spaces and structures that make up cities and urban identity components is bridge the gap between past, present and future is form urban memory. It is important for urban memory that the spaces, structures that give the city identity and memory, which can stand out with their qualities, and even the preservation of names the establishment of a bridge between times. In this context, in order to emphasize the importance of sustainable city memory, the continuity of the elements constituting the city memory has been evaluated in the case of Kahramanmaraş city. Qualitative survey method was used in the study. As a result of the study, spatial elements in the collective memory of Kahramanmaraş city, urban identity components were determined. There were Castle, Town Hall, Grand Bazaar, Ulu Mosque, Cyprus Square, Historical Mansions are identified as urban identity components in the collective memory.

KEYWORDS: Memory elements, remembering, sustainability

ÖZ

Hatırlama yetisi bireyler kadar kentler içinde söz konusudur ve kentler mekânları aracılığı ile hatırlanmaktadır. Kolektif bellek kentlinin kültür ve fiziki çevresinde şekillenmektedir. Kentler, kolektif bellekte yer alan mekânsal bileşenlerden oluşmaktadır. Mekânsal bileşenler kentsel belleği ve kentsel kimlik bileşenlerini oluşturmaktadır. Kentin mekânlarını, kültürünü ve tarihini geçmişten geleceğe aktarmakta kolektif bellek kullanılmaktadır. Kentleri oluşturan mekân ve yapılar gibi kentsel kimlik bileşenleri geçmiş, bugün ve gelecek arasında köprü kurmakta ve

¹ Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, e-mail: skazanci@ksu.edu.tr ORCID No:0000-0002-5005-8476

² Çukurova Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, e-mail mim.esrabayazit@gmail.com ORCID No: 0000-0001-8390-0212

kentsel belleği oluşturmaktadır. Kente kimlik ve bellek kazandıran, nitelikleriyle öne çıkan mekân ve yapılar hatta bu yapı veya mekânların isimlerinin korunması, zamanlar arası köprüünün kurulması için önemlidir. Bu çalışma kolektif bellek, kentsel bellek ve mekânsal bileşenlerin kent kimliğindeki yerini Kahramanmaraş kenti örneğinde irdelemek amacı ile gerçekleştirilmiştir. Çalışmada nitel anket yönteminden yararlanılmıştır. Çalışma sonucunda Kahramanmaraş kenti kolektif belleğinde yer alan mekânsal öğeler kentsel kimlik bileşenleri belirlenmiştir. Kale, Belediye Binası, Kapalı Çarşı, Ulu Cami, Kıbrıs Meydanı, Tarihi Konaklar kolektif bellekte yer alan kentsel kimlik bileşenleri olarak belirlenmiştir.

ANAHTARA KELİMELELER: Hatırlama, Sürdürülebilirlik, Mekânsal bellek

1. GİRİŞ

Kentler ilkçağlardan itibaren uygarlığın üretimlerinin biriktirilmesi ve dağıtılması işlevlerini yerine getirmek üzere kurulmuş bir sistemdir. İlkçağlardan bu yana sürekli değişim ve gelişim gösteren dinamik bir organizmadır. Bu değişken yapı zaman içerisinde sosyokültürel, ekonomik, teknolojik ve fiziksel açılardan değişim ve dönüşüme uğramaktadır (Yayınoğlu & Susar, 2008). Endüstri devrimi ile kentlerde sosyoekonomik ve kültürel dönüşümlerin kent mekânları üzerinde önemli etkileri olmaya başlamış ve kentlerin birbirinden farklı ve özgün özelliklerini ortaya çıkaran kent kimliği, küreselleşmeden etkilenmiştir. Birbirine benzeyen aynı model kentlerin oluşumu ve kentlerin uzun yıllar içinde oluşturdukları kent dokuları, kimlikleri ve kültürleri zarar görmeye başlamıştır.

Kentlere kimlik unsurlarını kazandıran kentsel kimlik bileşenleri, kentlerin var oldukları ilkçağlardan bugüne ve geleceğine devamlılığını sağlayan bağlayıcı görevi üstlenmektedir. Lynch (1960), bireyler tarafından mekânların algılanmasında etkili kimlik öğelerini bölgeler/dokular, yollar, kenarlar/sınırlar, odak noktaları ve işaret olarak tanımlamaktadır. Bu kimlik öğeleri kent dokusunu oluşturan fiziksel bileşenler; yapılar yollar, anıtlar, açık alanlar, meydanlar gibi kimlik bileşenleridir. Saylan (2006)'a göre, fiziki bileşenler kentsel yapıları oluşturmakta ve bu eserler kentin geçmişinin hatırlanmasını, hafızalar da yer ederek toplumsal bilincin, kentsel belleğin ve kent kolektif hafızanın şekillenmesine neden olmaktadır. Her kentin kendine özgü kentsel yapıları ve kendine ait tarihi ve doğal habitatları, yani bir kimliği vardır. Yayınoğlu ve Susar (2008)'e göre tarihsel ve kültürel birikimin oluşturduğu kent kimliği, zaman içinde toplumsal ve mekânsal değişimin kentliler üzerinde bıraktığı toplu izlenimler sayesinde oluşmaktadır. Bu bağlamda kentin belleği ya da toplumsal (kolektif) bellek; mekân-zaman-anı-kimlik birtelliğinden oluşmaktadır. Bu durumu Lynch çalışmasında şöyle bahsetmektedir: Her bir kentli kentin bazı kesimleriyle ilintilidir ve o kesimlerde kendi imgesi hatıra ve anlamlarla yüklüdür (Lynch, 1960). Geçmiş hatıralar "bellek" aracılığı ile günümüze taşınmaktadır. Zaman ve mekân bütünlüğü içinde varoluşunu algılamasına ve sürdürmesine imkân veren en önemli yetilerden biri bellektir. (Sayar, 2011).

Mekân ile kentli arasında kurulan ilişki kentte kolektif belleğin oluşabilmesi için gerekli olup, mekân kentlilere ortak bir deneyim sunmaktadır. Kent kimliğini oluşturan unsurlar, mekânın kentliler tarafından algılanmasında ve deneyimlenmesinden dolayı kolektif belleğin oluşmasında önemlidir. Özellikle kentsel yapıların ve kent kimliğini oluşturan diğer öğelerin korunması ve sürekliliği kolektif belleğin devamlılığı için önemlidir (Saylan, 2016). Çalac (2012), bugün ve gelecek arasında kurulan ilişkilerin bağlayıcı noktalarını kent mekânları olarak, tanımlamaktadır. Kentsel mekânlar, kentler için kimlik noktası kolektif belleği ve kentlilik bilincini yansıtan, özgün yaşam alanları olduğunu belirtmektedir. Kent kimliğini oluşturan fiziki yapılar, kent belleği ve

kolektif belleğin oluşmasını sağlarken, kent kullanıcılarının şehri algılamasına ve bilinçlerinde yaşatmalarına olanak vermektedir (Saylan, 2016).

Kentsel hayatın geçtiği noktalar; sokaklar, caddeler, parklar, meydanlar kentsel mekânları oluşturur ve bu mekânlar bir toplumun oluşmasında önemli roller üstlenmektedir. Kentsel mekânlar zaman içerisinde geçmiş, bugün ve gelecek dilimlerinde kurulan ilişkilerin bağlayıcı noktalarıdır. Kentsel mekânlar, kimliği oluşturan noktalar olmasının ötesinde, toplumun kolektif belleğini ve kentlilik bilincini göstermektedir (Çalak, 2012).

Kenti oluşturan yapılar, mekânlarında üretilen sosyal ilişkilerle kent belleğinin bir parçası haline gelmektedir. Bu ilişkiler ağı, zamanla mekânları biçimlendirerek, yeniden üretmektedir; ayrıca, sosyal ilişkiler mekânlar üzerinden okunur hale gelmektedir (Topaloğlu ve Beşgen, 2017).

Kentler sürekli değişim gösteren yapıdadır. Ancak bu değişken yapı, kentlilerde belirli bir algı yaratan kentlerin sürekli değişim ve dönüşümü kentliler üzerinde fiziksel, sosyal ve psikolojik olarak yaşadığı kenti algılamasını etkilenmektedir. Uzun yıllar içerisinde kazanılan kent kimliği ve kent dokusunda ani ve başarısız değişimler kent belleğini yok etmekte ve kolektif belleğin silinmesine neden olmaktadır. Kentlerin kimliklerinin ve tarihlerinin devamlılığı kentsel belleğinin zarar görmemesi, için kentlerin değişim ve dönüşümlerin popüler kültüre göre değil, kendi kültürüne göre olması önemli olmaktadır. Kente kimlik ve bellek kazandıran, nitelikleriyle öne çıkan mekân, yapılar ve hatta yapı, sokak ve cadde isimlerin korunması, zamanlar arası köprünün kurulması ve kentsel bellek için önem arz etmektedir.

Bu bağlamda, kent belleğinin devamlılığı için kent kimliklerinin korunması ve gelecek nesillere aktarılmasında, hafızalarda yer edinen kent mekânları ve isimleri önemini vurgulamak amacıyla Kahramanmaraş kenti örneğinde kent elemanlarının sürekliliği ve kentsel belleği değerlendirilmiştir.

1.1. Bellek ve Kolektif Bellek

Bellek terimi, literatürde farklı disiplinlerde ve farklı araştırmacılar tarafından muhtelif yorumlar yapıldığı görülmektedir. Sayar (2011), bellek kavramını bireylerin kavrayışlarını deneyim, duyum, izlenim, algı gibi kavramlarla canlı tutabilme yeteneği olarak tanımlamakta ve belleği bireyin geçmişte depoladığı imgeleri, şimdiki ve gelecek zamanda depolanacaklar ile ilişkilendirilmesi olarak ifade etmektedir.

Bellek teriminin sözlükte yer alan anlamı “Yaşananları, öğrenilen konuları, bunların geçmişle ilişkisini bilinçli olarak zihinde saklama gücü, dağarcık, akıl, hafıza, zihin” olarak yer almaktadır (TDK, 2019). Cambridge felsefe sözlüğü ise; belleği, şu anda oluşan, geçmişte yaşanan bir durum veya olayla içsel ve nedensel ilişkileri barındırdığından bahsetmektedir (Cambridge Dictionary, 1995’den aktaran Özak ve Gökmen, 2009).

Konuyla ilgili yapılan araştırmalar, belleğin unutulmuş ya da yok sayılan şeylerin bile bellekte muhafaza edildiğini ortaya çıkarmıştır. Bellek kavramının bir süreklilik arz ettiği ve önemli olan şey geçmiş imge, olay ya da bilginin geri çağrılabilmesini sağlayan gösterge ve temsillerin ne olduğudur (Sayar, 2011).

Genel anlamı itibariyle bakıldığında bellek; geçmiş zaman diliminde aldıklarını günümüzde değerlendiren ve gelecek zaman için koruyan bir sistemdir. Entegrasyonu zaman ile olan bellek, bu zaman geçişleri içerisinde edinilen verilerle ilişkilidir (Elhan, 2009). Bir kaydetme yetisi olmayan belleğin, verilerin edinilmesi sürecinin her aşamasında toplumsal, psikolojik ve tarihsel etkiler söz konusudur (Kılınçarslan, 2007). Halbwachs (1992)'a göre, “bellek, bireyin içinde bulunduğu sosyal ve fiziksel çevre olmaksızın tanımı yapılamamaktadır. Bellek, her şekilde toplumsal, kolektif bir ürettir.”

Kolektif olgusunda yer alan toplum kavramı, insanların kolektif birlikteliğini ve geçmişini ve ifade etmektedir. Geçmişten günümüze aktarılan öğelerle şekillenen kolektif bilinç insanlar ile geçmiş arasındaki bağı kuran en önemli araçtır (Sayar, 2011).

Belleği her zaman sosyal bir olgu olarak belirten Halbwachs (1992)'a göre Bellek, toplum tarafından üretilen kolektif bir oluşumdur ve dolayısıyla bu oluşum ‘kolektif bellek’ olarak adlandırılması gerektiğini belirtmektedir. Belleğin kolektif olduğu öngörüsü, bireyin yapıları çevre ile etkileşimleri, bellek araştırmalarına yeni açılar kazandırmış kentin belleği kavramı gündeme gelmiştir.

Hall (1998)'e göre Kolektif belleği oluşturan anılar, olaylar, kişiler, vb. birtakım referans noktaları mekânla entegre olmaktadır. Kolektif belleğe ilişkin anımsanabilirliği toplum tarafından benimsenen değerlerin izlerini taşıyan ortak mekânlar, güçlendirmektedir. Bu doğrultuda süreç içinde toplum için bir “yer” haline gelen ve kimlik kazanan mekânlar, salt bir mekân olma özelliğini kaybederek iktidar mücadelelerine sahne olmakta ya da kültürel akımlara göre yeniden şekillenmektedir (Sayar, 2011).

1.2. Kentsel Bellek

Bellek tanımlarını daha mekânsal yorumlayan Mimar Rossi (2006), kolektif belleği kentin kendisi olarak belirtmektedir. Kentin kendisi, kente dair her parça ve belleğini içinde barındırmaktadır. Ayrıca kentte yer alan mekânlar, sosyal ilişkiler üreterek kent belleğinin bir parçası haline gelmekte, sosyal ilişkiler kentin tarihi içerisinde zamanla onu biçimlendirmekte ve yeniden üretmekte olduğunu belirtmektedir. Rossi, kolektif belleği kente ait ve kentle bütün olarak görmekte, kenti yaşayan canlı bir organizma gibi bir “öz” bulundurduğunu savunmaktadır. Bu öz ile kenti canlı olarak imgeleyerek, belleğin öznesini kent ve mimarlık olarak belirtmektedir. Kent mekânlarının kent ve mimarlık üzerinden var olan kolektif belleğin yanı sıra, kentin kendisinin de belleği olduğunu vurgulamaktadır. Kentin kendisine ait olan bellek, “kentsel bellek” kavramıyla yer almaktadır (Çalpak, 2012).

Kentler, insanların oluşturduğu en büyük kültürel öğedir. Kentlerin yaşayan bir organizma olarak nitelendirilmesi sonucunda kentler içinde bellek kavramı oluşmaktadır. Kentsel bellek, kentle ve kentlilerin bellekleri ile birlikte olan, gelişen bir olgudur. Kentsel bellek, kentlilerin kent mekânlarını, tarihi ve sosyal çevresini deneyimlemeleri sonucunda oluşan bir kolektif bellektir. Bireysel mekân belleği, yaşanan dönemin toplumsal ve kültürel olayların yanı sıra gelenekler, ilişkiler, hatırlanan mekânlarla kentsel bellekle ortak paydada birleşmektedir. Bellek ve mekân, kent ve bellek ilişkisi mekânla birey mekânla toplum arasında kurulan duygusal bağı da kapsamaktadır. Belleklerini koruyabilen kentler toplum tarafından sahiplenilen, kimlikli mekânlar haline gelmekte ve kent kimliğinin devamlılığını sağlamaktadırlar. Kolektif kentsel bellekte bir

takım yitimlerin olmasıyla kent kültürü ve yaşam tarzının başkalaşmasıyla zamanla kentlerin kimliklerinde olumsuz etkiler ve kayıplar yaşatmaktadır (Elhan, 2009; Sayar 2011).

Kent ve bellek ilişkisinde önemli yapıt olan Boyer (1998)'in kitabında kentsel mekânların kolektif bellek ve kentsel kimlik açısından önemli ve belirleyici faktörünün büyük olduğunu belirtmektedir. Kentler bellekleri sayesinde anlamlı mekânlar dizilerinin birlikte oluşturduğu organizasyonlar bütünü olarak var olmaktadır. Bu varoluş, kentsel kimliğinin, bir kenti diğerinden ayıran ve çeşitlendiren özelliklerin oluşumunu sağlamaktadır. Kentsel bellek, kent kimliğini tanımlamak için kentsel mekânların karakterlerini belirleyen unsurlardır (Topaloğlu ve Beşgen, 2017). Kentsel hayatın geçtiği noktalar; sokaklar, caddeler, parklar, meydanlar kentsel mekânları oluşturur ve bu mekânlar bir toplumun oluşmasında önemli roller üstlenmektedir. Kentsel mekânlar kurulan ilişkilerin bağlayıcı noktalarıdır ve toplumun kolektif belleğini ve kentlilik bilincini göstermektedir (Çalak, 2012).

Kentlerin fiziki yapıları tarihi dönemin izlerini taşıması, kentte süreklilik sağlaması ile toplumsal bilincin belleklerinde yer edinerek kentte kolektif belleği şekillendirmektedir (Saylan, 2016). Lim (2000)'e göre; geçmişini oluşturan anılara dair mekân zihnimizde kalmaya devam etmektedir. Anılar zamansal ve mekânsal boyutlarıyla hayatımıza yön vermektedir. İnsan ve mekân sürekli birbiriyle etkileşim içerisinde ve birbirini inşa etmektedir. İnsan bulunduğu kenti fiziksel olarak anlamlandırarak zihninde örgütlemektedir (Göregenli, 2010). Kolektif belleğin oluşumunda mekânın bellekte bıraktığı izler (birtakım temsiller, göstergeler, semboller) ve sosyal grupların iletişimi ve etkileşimi etkili olmaktadır (Sayar, 2011).

Mekâna ilişkin algılamalar, bireylerde oluşturduğu çağrışımlarla ve birtakım bağlantılarla mümkün olmaktadır. Kentin kolektif belleğin oluşmasında yapılar ve artifaktlar kadar, yapılarla olan ilişki ve kent dokusunu ve kimliğini oluşturan, kentlilerin kenti anlaması ve deneyimlemesi, kent imajları kentte kolektif belleğin oluşmasında önemli olduğu vurgulanmaktadır. Kent yaşayan bir varlıktır, dolayısıyla kenti yalnızca fiziksel katmanlar üzerinden değil, sosyal katmanları da dâhil ederek okumak doğru olacaktır (Rossi, 2006).

Kentte oluşan kolektif belleğin sürekliliği, kent kimliğinin, kent tarihinin, yaşam tarzı olan sosyal olgunun yitirilmemesi açısından çok önemlidir. Kentsel belleğin sürekliliğinin korunması için; tarihinin bilinmesi ve korunması, kent deneyimlenmesi, kentin güncel durumunun farkında olunması ve sosyal, politik, ekonomik, kültürel ve mimari olarak kentin deneyimlenmesi gerektiği belirtilmektedir (Saylan, 2016).

Elhan (2009), Her kentin bellek elemanlarının fiziki çevrede var olduğunu ve geliştiğini kentlilerin kültürel bilinçaltı ile algıladığını, ben kentsel belleğin ise, insanların kendilerini zamanla değişen mevcut çevrelerinin bir parçası hissetmeleri ve kabul etmeleri için önemli bir araç olduğunu belirtmektedir. Kolektif belleği oluşturan önemli bileşenlerden biri mekânsal bellektir ve bireylerin mekânsal deneyimleri ile duygusal anlamsal ilişkileri sonucu oluşmaktadır. Kentsel bellek kavramının iki boyutunu; nesnenin kendisi ve anlamsal boyutu olarak açıklamaktadır (Sayar, 2011).

Kentin müzeler, tematik parklar, alışveriş merkezleri ve harcanan zaman ile yaşantılardan meydana gelmektedir. Kentin sokakları, mahalleleri muhtelif sosyal grupların yaşam şekillerini oluşturmaktadır. Kent sokakları yaşayan sosyal grupların izlerini göstermektedir. Ancak

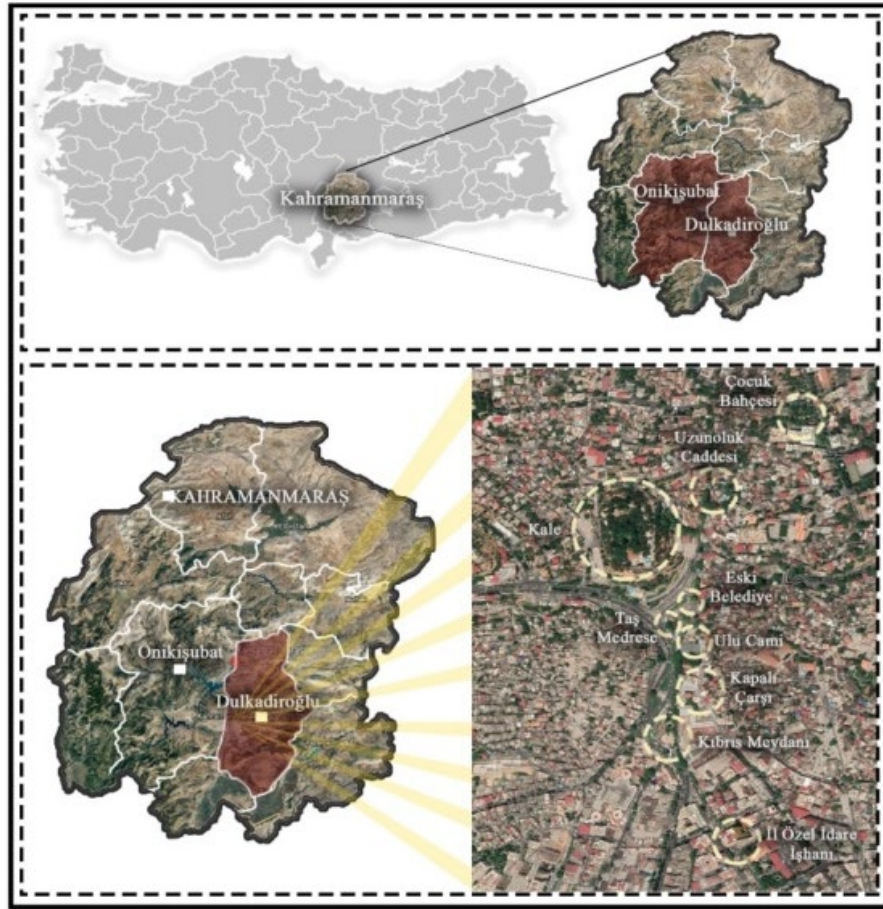
modernizmle birlikte yapıların ve betonlaşma ile birlikte grupların kendine ait yapıları, kimlikleri yok olmakta ve kentin kimliği ile kentin belleğin de bir dönüşüm oluşturmaktadır (Mehmetoğlu, 2017). Kent belleğine yerleşmiş kent yapıları, yapıların veya caddelerin isimlerinin her biri yaşayanlar için kent deneyimi sunarken bunların değişim ve dönüşümleri kentlilerin belleklerinde yitimlere yol açmaktadır. En basitinden değişen cadde veya yapı isimleri bile kentlilerin belleğinde yer eden eski isimleri ile çağrışım yapmaktadır.

Bu bağlamda çalışma kapsamında literatür verileri kent belleği ve kent kimliği ilişkisi ortaya konmaya çalışılmıştır. Literatür verileri ışığında Kahramanmaraş kent ölçeğinde kentsel belleği oluşturan mekânsal bileşenleri belirlemek ve kimliği oluşturan öğeleri kentlilerin kolektif belleklerinden değerlendirmek amaçlanmıştır.

2. MATERYAL VE METOD

2.1. MATERYAL

Araştırmanın ana materyali araştırma alanı olan Kahramanmaraş kent merkezidir. Kent belleğinin sürdürülebilirliğini değerlendirmek amacı ile anket formları, ses kayıt cihazı ve bilgisayar yazılım programları; Microsoft Office, Adobe Photoshop CC 6, Google Earth images (10.09.2019) araştırmanın yardımcı materyalini oluşturmaktadır.

Şekil 2. 1. Kahramanmaraş kent merkezi ve çalışma alanı

2.2. METOD

Kahramanmaraş kent merkezi örneğinde kentlilerin kolektif belleğini ve kentsel belleği oluşturan mekânsal bileşenlerini kent ölçeğinde belirlemek ve değerlendirmek amacı ile gerçekleştirilen bu çalışma kapsamında literatür tarama, anket ve değerlendirme olmak üzere üç aşamada gerçekleştirilmiştir. çalışmanın ilk aşamasında literatür taraması yapılarak kent kimliği, kolektif bellek ve kentsel bellek kavramları araştırılmış ve kuramsal çerçeve oluşturulmuştur.

Çalışmanın ikinci aşamasında nitel anket yönteminden yararlanılmış, anket formları oluşturulmuş ve anket uygulanacak kaynak kişilerin nitelikleri belirlenmiştir. Anket formları 14 adet sorudan oluşmaktadır. Anket soruları kişilerin demografik özellikleri ve Kahramanmaraş'ın mekânsal yapısına ilişkin sorular ile kişilerin belleklerinde kalan unsurlarla ilgili sorulardan oluşturulmuştur. Anket uygulanacak kaynak kişilerin seçiminde kentin eski dönemlerine tanıklık etmiş olması, kentte yaşıyor olması ve farklı meslek gruplarından olması etken olmuştur. Farklı meslek grupları kenti algılayış ve kentsel mekânlarla ilişkilerinin farklı olması nedeni ile tercih edilmiştir. Bu kriterlere uygun, kenti deneyimlemiş toplam 20 kişi seçilmiştir. Kaynak kişiler ile yapılan görüşmeler ses kayıt cihazı ile kayıt altına alınmış ve anket formları doldurulmuştur.

Çalışmanın üçüncü aşamasında anket formları ile elde edilen veriler değerlendirilmiştir. Anket formları ile görüşme yapılan kişilerin belleğinde yer etmiş kentsel mekânlar belirlenmiştir. Kaynak kişilerin belleklerinde yer alan mekânların referans alma sayıları belirlenmiş ve 3'ten fazla referans alan mekânlar sırası ile eski ve mevcut durumları gözlemler ve literatür taraması ile değerlendirilmiştir. Ayrıca nitel anket yöntemi ile kişilerin ifadeleri değerlendirilerek Kahramanmaraş kent belleğine yönelik değerlendirmeler yapılmış ve sürdürülebilirliği için öneriler geliştirilmiştir.

3. BULGULAR VE TARTIŞMA

Kahramanmaraş kent örneğinde kentlilerin kolektif belleklerinden yararlanarak mekânsal bileşenleri belirlemek amacı ile gerçekleştirilen çalışma nitel anketler 9 Ağustos-19 Eylül 2019 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir. Görüşme yapılan kaynak kişilerle ilgili demografik bilgiler ve görüşme tarihleri Tablo 3.1'de yer verilmiştir. Görüşme yapılan kaynak kişiler 51-77 yaş aralığında bireylerden oluşmaktadır. Kaynak kişilerin meslekleri de birbirinden farklıdır. Kaynak kişiler, eğitimci, yönetici, mühendis, memur, doktor, avukat, müteahhit, polis, mimar ve antropolog meslek gruplarından oluşmaktadır (Tablo 3.1).

Tablo 3. 1. Görüşme yapılan kaynak kişiler ile demografik bilgiler ve görüşme tarihleri

Kaynak kişi	Doğum tarihi	Meslek	Mülakat Tarih	Kaynak kişi	Doğum tarihi	Meslek	Mülakat Tarih
1	1949	Eğitimci/İş insanı	09.08.2019	11	1945	Eczacı/Belediye eski başkanı	22.08.2019
2	1960	Öğretmen	09.08.2019	12	1968	Emekli polis	11.09.2019
3	1942	İnş. Müh./ Bayındırlık eski müdürü	09.08.2019	13	1959	Elektrik mühendisi	13.09.2019
4	1958	Yazar	19.08.2019	14	1952	Mimar	13.09.2019

5	1956	Öğretmen	20.08.2019	15	1964	Avukat	13.09.2019
6	1959	Memur	21.08.2019	16	1954	Müteahhit	14.09.2019
7	1967	Esnaf	21.08.2019	17	1959	Antropolog	16.09.2019
8	1961	Makine teknisyeni	21.08.2019	18	1953	Müdür-Yönetici	16.09.2019
9	1947	Uzman doktor	22.08.2019	19	1967	Uzman doktor	17.09.2019
10	1955	Makine mühendisi	22.08.2019	20	1960	Memur	19.09.2019

Bu görüşmeler kayıt altına alındıktan sonra, anket formları ile görüşme yapılan kişilerin belleğinde yer etmiş kentsel mekânlar belirlenmiş, adı geçen mekanların referans sayıları saptanmıştır (Tablo 3.2). Kaynak kişilerin belleklerinde yer alan mekânlardan, referans sayısı 3 değerden fazla olan mekânlar sırası ile eski ve mevcut durumları değerlendirilmiştir. Kent belleğini oluşturan mekânlar, Kahramanmaraş kenti içerisindeki Dulkadiroğlu belediye sınırları içerisinde yer almaktadır. Referans alan mekânlar sırasıyla; Kale, Belediye (Eski) binası, Kapalı Çarşı, Çocuk Bahçesi, Konaklar, Ulu Cami, Kıbrıs Meydanı, Taş Medrese, Uzunoluk ve İl özel İdare binasıdır. Referans sayısı 3 den az olan mekanlar ise Demirciler Çarşısı, Hanlar, Müze, , Edebiyat Müzesi, Bedesten, Saraçhane, Kasap Çarşısı, Hışırhan, Acemli Camii, Uğrak Pastanesi, Derepazarı, Çiçek Sineması, Sarayaltı, Otogar en az referans alan mekanlar olarak belirlenmiştir (Tablo 3.2).

Tablo 3. 2. Görüşme neticesinde referans alan mekân isimleri ve sayıları

Mekân isimleri	Referans sayısı	Mekân isimleri	Referans sayısı	Mekân isimleri	Referans sayısı
Konaklar	7	Hışır hanı	1	Çocuk bahçesi	8
Özel il idare binası	5	Kasap çarşısı	1	Uğrak pastanesi	1
Adliye sarayı	2	Bedesten	2	Derepazarı	1
Belediye eski binası	9	Saraçhane	2	Müze	2
Kapalı çarşı	8	Kale	11	Çiçek sineması	1
Müftü Rafet Efendi ve Millîş Nuri Konağı	1	Edebiyat müzesi / eski Maraş lisesi	2	Belediye binası (yeni)	2
Demirciler çarşısı	2	Ulu cami	7	Sarayaltı	1
Acemli cami	1	Uzunoluk	4	Hanlar	2
Taş Medrese	5	Kıbrıs Meydanı	6	Otogar	1

Kale

Kahramanmaraş kalesi, kaynak kişilerden en çok referans alan mekânsal öge olarak saptanmıştır. Kale, Geç Hitit Dönemlerinde (M.Ö. IX. yüzyıl) inşa edildiği tahmin edilmektedir. Kent merkezinde ve çevresine hâkim bir tepede, stratejik bir nokta üzerinde konumlanmıştır. Moloz taş ve kesme taş malzemeler kullanılarak eğimli bir tepenin üzerine inşa edilmiştir (Kabakçı, 2012;

Anonim, 2019). Kale de Geç Hititler dönemine ait birçok tarihi eser bulunmuştur. Geç Hititler’ den sonra Asur, Med, Pers, Kapadokya Krallığı, Roma, Bizans, Anadolu Selçuklu, Osmanlı ve Türkiye Cumhuriyeti dönemlerinde çeşitli tamir ve ilaveler yapılarak günümüze kadar gelmiştir(Özkarcı,2007). Kale, 1920’li yıllarda dört bir yanı ağaçsız durumda iken, 1970’li yıllara doğru ağaçlandırmalar yapılarak günümüzde ki durumuna kavuşmuştur. Çalışmada yer verilen görsel 1981 yılına ve günümüze ait olup, yeşil dokusunu ve çevresinde yenilikler getirdiği gözlemlenmektedir (Şekil 3.1).

A

B

Şekil 3. 1. Kahramanmaraş Kalesi 1981 yılı (A) ve günümüz (B)

Ankete katılan kaynak kişilerin Kahramanmaraş Kalesi ile ilgili söylemleri;

“... Kale, Kahramanmaraş’ın tarihselliğinin ispatı. Maraş kalesi, restore edildi ama birkaç yıldan beri yapılan şeyin ne ve nasıl olduğu ile ilgili bilginiz yok. Çünkü giriş çıkışlar yasak.¹⁰”

“... Kale’nin tarihi değeri ve şehrin kimliğine değeri var. Kale kentin merkezlerinden biriydi sosyal mekân idi.¹”

“... Maraş Kalesinde çocukluğumuz var, düğünler olurdu açık sinemalar olurdu ailecek eğlenirdik orada. Havuz etrafında ahşap sandalyelerde otururduk çocukken. Sinemada filmler izlerdik.¹⁸ “

“... Kent merkezinde aklımıza ilk gelen mekânlardan kale ama Kalemiz maalesef kapalı. ...Eksikleri ile hatırlıyorum. Turizme daha yoğun kazandırılması ve güzel restoranların yapılması gereken yerlerden biri.⁷”

“... Kale önemli. Şuan Kale’ye çıkılacak gibi bir şey yok. Ben kapanmadan önce bir sefer çocuklar görsün diye çıkardım, çok kötüydü. Şimdi de kapalı yani. Bir bakım yapılması gerekir.⁶” şeklinde olmuştur.

Tarihi, kültürel değeri yanında kent kimliğinde önemli yeri bulunan Maraş Kalesi, sosyal boyutu yönüyle kentlinin faaliyet alanlarından olan mekân, kentlinin kolektif hafızasında yer almaktadır. Toplumsal ve tarihsel kimliğinin farkında olan kentli, kaleyi tarihsel kimliğinden çok kaleyi kullandığı sosyal etkinlikler ile hatırlamaktadır. Ayrıca kentlinin belleğinde çocukluk anıları, sinema etkinliği, kale içinde yer alan yapısal bir öğeye kadar hatıralarda yer almaktadır. Aslında kentli kale ile ilgili mekânsal bellek olmasını sağlayan sosyal ilişkileri aradıklarını ifade etmeleri de kentsel belleğin sürdürülebilirliğine önünde bir engel olarak görülebilir ya da mekanların zaman içinde değişip dönüşmesi ile mekânsal belleğin sürdürüldüğü kaynak kişilerin ifadesinde yerini bulduğu açıktır. Kalede yapılan restorasyon çalışmaları hakkında bilgi almak isteyen kentli bu dönüşüm içinde olmak isteğini ve orda olmasını istediği değişimleri ifade eden kaynak kişi mekânsal belleği etkileşim içinde dönüştürme isteğinin ifadesi olarak değerlendirilebilir.

Belediye eski binası

Cumhuriyet'in ilk yıllarında "Maraş Belediye Binası" olarak hizmet vermek üzere inşa edilmiştir. Yapı yönetimin görkemini simgeleyen, iki katlı kesme taştan kare şeklinde, duvarları ve pencere pervazlarının işlemeleriyle diğer binalardan ayrılan, toprak damlı, şehrin merkezi konumunda görkemli bir yapıyı olduğu bilinmektedir. Cumhuriyet döneminin en önemli eserlerinden olan Maraş Belediye Binası; Ulu Camii, Kale, Taş Medrese ile birlikte tarihi kent merkezinde yer alan yapı, yol yapım çalışmaları için yıkılmıştır. Zaman içerisinde farklı kurumlara ev sahipliği yapan yapı, 1979'da yıkılmadan önce son olarak meslek yüksekokulu olarak hizmet vermiş (Kabakçı, 2012; Anonim 2018). Yol çalışmaları amacıyla yıkılan görkemli yapının yerinde günümüzde Ulu Cami, Kapalı Çarşı'yı ve Taş Medrese'yi birleştiren trafiğe kapalı kent meydanı yer almaktadır (Şekil 3.2).

A

B

Şekil 3. 2 Maraş Belediye Binası 1940(A) ve günümüz(B)

"... Cumhuriyet dönemi eserlerindendi, yıkılması Maraş için iyi olmadı diyebilirim. Anıt yapı olarak kalabilirdi."¹⁸

“... Güzel bir yapısı vardı, çok iyi hatırlıyorum çocukluğumuzun, gençliğimizin geçtiği güzergâhtı. Şimdide yeni büyükşehir belediyesi mesken alanımız oldu işimiz gereği, burası hafızamızda artık.¹³”

“... Eski belediye binası aklıma gelir, kamuya hizmet veren kurumlar Kahramanmaraş için önemli, kanun ve nizamı temsil etmesinden belediyeler ve adliye sarayı aklıma gelen ilk yerler.¹⁵”

“...Ben nasıl çocukluğumdan söz ediyorsam eski yapılarda bir kentin geçmiş medeniyetini, bize ayna tutuyor. Ruraların ne kadar geçmişe ait olduğunu ve hangi medeniyetlerin yaşandığını gösteriyor.⁵”

Kahramanmaraş'ta yaşayan kentlilerin kolektif belleğinde yer alan en çok referans alan mekân belediye binasıdır. Kentlinin etkileşimde bulunduğu resmi bir kurum olarak kent belleğini oluşturmaktadır. Kaynak kişinin eski yapılarının geçmişe ayna tuttuğu ve kentin çocukluğu gibi yorumlaması kolektif belleğin mekânsal bileşenlerinin önemini vurgulaması açısından çok önemli, ayrıca çocukluğa özlem duygusu gibi mekânı özlemek de kolektif belleğin duygusal yönünü ifade ettiği anlaşılmaktadır.

• Kapalı çarşı

Anadolu'nun en eski kapalı çarşılarından biri Suk-i Maraş, bakırcılar, manifaturacılar, kuyumcular, köşkerler gibi imalathanelerin ve ticarethanelerin bir arada bulunduğu kentin tarihi mekânlarından. 240 metrelik sokağın 2 cephesine sıralı muhtelif dükkânlarla Maraş'ın tarihi ve ticaret merkezidir. 1935 öncesi kapalı çarşının tonoz üst yapısı, belediye tarafından tamamen yıkılmıştır, günümüzde üst örtü yapılarak ve restore edilerek sürdürülmektedir (Kabakçı, 2012) (Şekil 3.3).

Şekil 3. 3. 1930 & 1940 & 2019 yıllarından kapalı çarşı

“...Kapalıçarşı Maraş'ta savaş başlayınca İngilizler çekilip Fransızlar işgal edince akrabam (Yusuf Kenan Bağdatlı) orada yaralandı. Yine Kapalıçarşı'da Kuvayı Milliye'nin başı sevk ve idare eden kişi Batumlu Ali Efendi milli mücadele (Maraş harbi) de yaralandı. Bu mekânı bu olaylarla hatırlarım.³”

“...Kapalıçarşı ve içindeki hanlar çarşılar cumhuriyet döneminden önce yapılan yapılar, mesela bakırcılar çarşısı yıllar sonra restore edildi, düzeltildi. Bilahare restore edilerek kullanıldı ve kullanılmaya devam ediyor. Hala ayakta durması Maraş için önemli. Çarşının bir kısmı tarihi gerçeklere uygun olarak restore edildi bir kısmı ise rastgele tamir edildi. Genelde doku bozuldu. Bunun tarih bilinerek muhafaza edilmesi gerekli.³”

“...Ulu Camii'nin oradan Kapalıçarşı'ya geçerdik, gençliğimizden beri değişmedi. En son bir restore edildi.⁶”

“...Kapalı çarşı, Kahramanmaraş'ın tarihselliğinin ispatı. Yolları ve çatıları belediye tarafından nispeten yenilendi ama bu mekânların ruhuna uygun bir yenilenme olmadı.¹⁰”

“...En büyük ve en meşhur 4 tane Kapalıçarşı'dan, İstanbul, Şam, Halep ve 4. Olarak Maraş'ta ki yer alır. Üstü kapalı olan Çarşının o dönemlerde taş düştü iddiasıyla, onarılması çok mümkünken ideolojik düşüncelerle onarılmamış maalesef yıkılmıştır. Bugün Kahramanmaraş'ın en büyük özlemi olan turizmin canlanması ve cazibe haline gelmesinde kritik yerdir.¹¹”

Kahramanmaraş kentinin kolektif belleğinde yer kazanan önemli mekânsal bileşenlerden biri tarihi kapalı çarşıdır. Tarihi ticaret merkezi olarak kentin kolektif belleğinde yer almaktadır. Kaynak kişilerin hafızasında tarihi olaylara şahitlik etmesi, zaman içerisinde geçirdiği mekânsal değişimlerin ilgi ile izlendiği ve bu değişimlerin ruhuna uygun olmadığı ifadesi kolektif belleğin duygusal yönünü ifade etmektedir. Kaynak kişilerin kapalı çarşının turizmin canlanması için önemli mekânlardan olduğunun ifade edilmesi kolektif belleğin özgünlük ve kimlik olgusunun farkında olduğunu ifade etmesi açısından önemlidir.

Çocuk Bahçesi

Kahramanmaraş'ın ilk parkı olma özelliğini taşıyan Çocuk Bahçesi, 1934 yılında açılmıştır. Kentin kimliğinde yer etmiş mekânlardan olan Çocuk Bahçesi, zamanla bulunduğu bölgeye de adını vermiştir ve bu isimle günümüzde de devam etmektedir. Çocuk Bahçesi kentin önemli nirengi noktası ve merkezlerinden biri olmaktadır. Günümüzde bahçenin içerisindeki çocuk parkı hala bulunsa da mekân daha çok büyüklere hizmet ederek çay bahçesi olarak kullanılmakta ve belleklerde izini sürdürmektedir (Şekil 3.4).

Şekil 3. 4. 1940s & 2019 yıllarından Çocuk Bahçesi

“...Kahramanmaraş'ın merkezi çocuk bahçesi, Uzunoluk idi. Herkesin anısı var. Sosyal mekânlar burada idi¹”

“...Çocuk bahçesindeki sinemaları hatırlarım, milletin uğrak yeri gibiydi çocuk bahçesi.²⁰”

“...Çocuk bahçesi bölgesinde ki askeri gazino ile hatırlarım çocuk bahçesini, paçası çok meşhurdu hala süregelen bir lezzet.¹⁸”

Kahramanmaraş kolektif belleğinde önemli bir yere sahip mekansal bileşenlerden biri çocuk bahçesidir. Kaynak kişilerin kolektif bir etkileşimin ürünü olarak hafızalarda olmasının yanı sıra burada yer alan mekanları hatırlanması, hatta yerel lezzetlerin hatırlanması, kolektif bellek içinde geleneksel kültürlerinde önemini ortaya koyması ve yerel lezzetlerinde kimlik ögesi olarak değerlendirilmesi açısından önemlidir.

Tarihi Konaklar

Kentin geleneksel evleri 19. yüzyıl sonları ve 20. yüzyıl başlarında, Cumhuriyet Döneminde yapılmış konutlara rastlamak mümkündür. Tepeler üzerine kurulu kent planından dolayı konaklar merkeze dönük ve yamaçlardan aşağıya bakmaktadır. Kentin konakları, dar sokaklar içinde, genellikle iki katlı ve bahçe içerisinde avlu planlı konaklardır (Anonim, 2015). Günümüzde tarihi konaklardan bazıları restorasyon çalışmaları ile kentin kimlik ve belleğini devam ettirmektedir (Şekil 3.5).

Şekil 3. 5. Tarihi Konaklar ve restorasyon çalışmaları sonrası

“... Ahşap evlerin cumbaları... Ahşap evlerin restorasyonu ve ziyaret edilebilirliği şehir için önemli... Tarihe mal olmuş yapılara son yıllarda önem verilmesi ve restore edilmesi K.Maraş tarihi için önem arz etmektedir.²”

“... Maraş'ta yerleşim yerlerinde ki yapıların yüzde doksan dokuzu ufak bahçeli evler ve hepsi ahşap. Duvarları bağdadi dediğimiz çıtalarla örülmüş, üzeri sıva yapılmış sanki böyle yağlı boya gibi durur. Mesela bizim evde böyleydi. ... İnşaat mühendisi olarak yapıların değişimini, aslına uygun olarak yapılırsa olumlu yapılar diyebilirim ama tarihi dokuyu bozmayacak.³”

“... Restore edilen binalar eskisi gibi aslı gibi özgün olmuyor, yine de restore edilen binalar kültürü yansıtıyor. Sıcaklık samimiyet yok şimdikielerde. ... İnsan yaşadığı çağa ayak uydurmak zorunda, mekânlarıyla insanların değişmesiyle dünyanın küçülmesiyle birbirine benzemeye başladı. Gökdelenler rezidanslar yer almakta şimdi. Her rezidans bir mahalle oldu.⁵”

“... Tarihi konaklar aklıma ilk gelen yerler, Müftü konağı, Şerefoğulların evi, Millîş Nurinin Evi (yıkılan), Dulkadiroğulların konak evi. Buralarda hep çocukluğumuzun geçtiği yerler. ... çocukluğum geçtiği yerler olmasıyla benim için önemli, Maraş için önemli böyle yüzlerce yer var. Bir noktada kutsal bile sayılır. ...Yeni binaları daha kötü görüyorum, evlerin güneş ve rüzgârı kesmekte saygısızlık var, bu ortadan kalktı. Yerli yersiz yapılar, çok katlı yapılar altyapıyı bozdu. Yemyeşil bir Maraş varken şimdi kapkara asfalt ve betona döndü. Bu çağdan sonra beton yapının düşmanı oldum. Eskiden beton daha dayanıklı sanırdık oysa beton yıkılıyor, ahşap evler dayanıyor, ahşap yapılar devam etmeli. Sağlık açısından da oldukça gerekli.⁹”

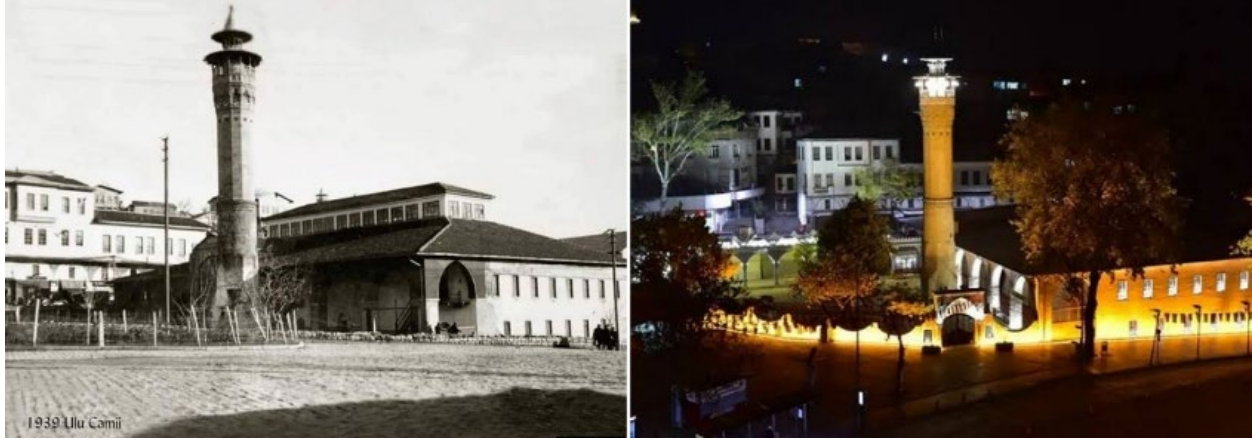
“...Kanlıdere bölgesinde ki eski yerleşim yerlerindeki tarihi konaklar, evler aklıma gelmekte. Onların restorasyonu gelmekte. ...Kuruşçu konağı bizim akrabaların konağıydı benim için önemi hatırası böyle. ...bunlar kültürel zenginliklerimiz mirasımız.¹²”

Kahramanmaraş kentinin kolektif belleğinde yer alan bir diğer mekân ise tarihi konaklardır. Tarihi konaklar kaynak kişilerin hafızasında çocukluk anılarında yer alan mekânlar olduğu gözlemlenmektedir. Kaynak kişilerden “bir noktada kutsal bile sayılır” ifadesi kentsel belleğe yüklediği duygusal bir yaklaşımı ifade etmesi açısından önemlidir. Ayrıca kaynak kişilerin tarihi konutların yerleşim düzeni ile ilgili bilgi sunan ve bugünün yapılarını güneş ve rüzgârı kesmek üzere konumlandıklarını saygısızlık olarak değerlendirmesi, kolektif belleğin yetisindeki toplum kavramını ve duygusal yönünü ortaya koyması açısından önemlidir. Tarihi konakların yapı malzemelerinin hatırlanması mekânların özgünlüğünün kolektif bellek ve mekânsal bileşenler açısından önemini ortaya koymaktadır. Ayrıca kaynak kişinin Kahramanmaraş'ı yemyeşil olarak hatırlaması ve bu yeşilliğin kapkara asfalta dönüştüğünü ifade etmesi de kolektif bellekte yeşil alanlarında önemli bir mekânsal bileşen olduğunu ortaya koyması açısından çok önemlidir.

Ulu Cami

Ulu Camii, vakıf kayıtlarına ve Taç kapısındaki kitabeye göre Dulkadiroğlu Hükümdarı tarafından 1496 yılında inşa edilmiştir. Kentin tarihi kent merkezinde, geniş bir meydana yer alan camii kültürel miraslar arasındadır. Mimari malzemesinde kesme taş kullanılmış, üzeri de ahşap hatıllarla örtülmüştür. Caminin harim bölümü kuzey güney doğrultusunda 6 sıra üçlü sivri kemer ile sahanlara ayrılmıştır. Bu yönüyle Anadolu Selçuklu mimarisinden izler taşımaktadır. Caminin kuzeyine sonradan ahşap çatılı yedi paye ve bir de duvar uzantısından meydana gelen bir son

cemaat yeri eklenmiştir. Günümüze kadar birçok kez onarım geçiren Ulu Camii büyük oranda özgünlüğünü korumaktadır (Kabakçı, 2012; Anonim, 2018) (Şekil 3.6).

Şekil 3. 6. 1939 & 2019 yıllarından Ulu Camii

“...Ulu Camii'nin tarihi değeri ve şehrin kimliğine değeri vardır¹. ”

“...Benim için önemi ve anısı Ulu Camii'nin yapımı, şehir için de Ulu Camii'nin 1400'lü yıllarda yapılmış olması çok önemli²”

“...Camiler Ulu Camii, çocukluğumuzda teravi kıldığımız cami. ⁵”

“...Ulu camii çok önemli. Müslüman halk için olmazsa olmaz. ...Ne olursa olsun, benim için Maraş için. Maraş'ın kurtuluşun sembolü.⁶”

“...Tarihten beri değerlendirmek lazım, Maraş'ın tarihini değerlendirdiğimizde iki önemli yapıdan biri ulu cami. 1400'lü yıllarında Dulkadiroğlu Beyliği'nin Elbistan ve Maraş Merkezi Dulkadiroğlularının küçümsenmeyecek yapılarında bu Cami, Alaüddeve Bey tarafından yaptırılmış.¹¹”

Ulu cami Kahramanmaraş'ın kolektif belleğinde yer alan mekânsal bileşenlerden biridir. Kaynak kişiler tarihi ve kurtuluş sembolü ve dini inançları ile etkileşimde buldukları mekândır. Kent kimliğinin önemli bir bileşeni olarak kentlilerin kentsel belleğinde yer edindiği görülmektedir.

Kıbrıs Meydanı

Kentin merkezinde insanların ticaret yapmak, toplanmak için buluştukları, resmi kurum binaların yer aldığı meydan; Kıbrıs Meydanı. İsmi Kıbrıs çıkartmasından almaktadır. Şekil 'de ilk görsel 1966 yılına ait olup, üç yolun kesişim noktasında yer alan yeşil alanda ki tabelada Kıbrıs haritası yer almaktadır (Kabakçı, 2012). Kentin gelişmesiyle birlikte Kıbrıs Meydanı da bu gelişim ve değişimden etkilenerek zamana göre genişlemiş ve günümüzdeki durumuna gelmiştir. Kentin kimlik ve belleğine yer etmiştir (Şekil 3.7).

Şekil 3. 7. 1966 & 2019 yıllarından Kıbrıs Meydanı

“...Kıbrıs Meydanı çocukluk anılarımın geçtiği yerler. ...ortaokulda trampet takımındaydım, meydan da okul olarak gösteriler yapardık. ...ilkokulda birinci sınıfta arkadaşım ile Kıbrıs meydanından geçip o zamanlar yeni yeni yapılan apartmanlardan Milcan apartmanına gitmiştim, hiç unutmam.¹⁹”

“...Kıbrıs meydanını bayramları ile törenleri ile hatırlarım. Çocukken bayramlara giderdik, toplanma alanıydı Kıbrıs meydanı.¹⁵”

“...Tarihi çarşıların orada olmasıyla şehrin merkezinde yer almasıyla aklıma ilk gelen yer Kıbrıs Meydanı. Nereye gideceksen oradan bir geçerdin önceden. Ana merkez gibi benim için.¹⁸”

Kıbrıs Meydanı kolektif bellekte yer alan mekânsal bileşenlerden biridir. Kaynak kişilerin bu meydanın merkezi konumda olması nedeni ile etkileşimde olduklarını ve anılarını anlatmışlardır. Anıların anlatılması belleğin duygusal ve kolektif yönünü ortaya koyarken mekânsal değişimin de mekânsal bellekte yer aldığını ifade etmektedir. Bu yönüyle de kent kimliğinin önemli bir bileşeni olarak bellekle ilişkisi açısından önemlidir.

Taş Medrese

Kahramanmaraş Kalesi altında, Ulu Camii'nin hemen karşısında yer alan Taş Medrese, 1500'li yılların başında Alaüddeve Bey tarafından kızı adına yaptırılmış. Mescit ve türbe kısımları bulunan medrese, tek katlı, açık avlulu, tek eyvanlı medrese plan düzeni gösteren yapı, Güneyinde mescidi, gerisinde açık avlusu ve öğrenci odaları yapıyı tamamlamaktadır (Anonim, 2019). Yapıda düzgün kesme taş işçiliği ve Memluklu tarzı mukarnaslı pencereleri dönemi yansıtmıştırdan önemlidir. Çeşitli onarımlar görerek günümüze kadar gelen yapı, orijinal dokusunu korumakta ve kentin bellek oluşumunda yer alan yapılarından olmaya devam etmektedir. Şekil 3.8'de 1920 yılında çevresinden yoğun konutlarından seçilemeyen mekân, konutların yıkılmasıyla ön plana çıkmıştır.

Şekil 3. 8 1920s & 2019 yıllarından Taş Medrese

“...Çocuklukta o Taş Medreseyi görüyorduk ama tarihi değerini bilmiyorduk, şuurunda değildik bilmiyorduk ama bizi bayağı bir maziye bağlıyormuş. Geçmişten günümüze güzel bir esermiş. Bunun farkında değildik çocukluğumuzda, büyüyünce anlıyorsun bunun kıymetini, ne kadar kıymetli taş, tek taş olduğunu orada. ... Ve her bir geçmiş mimari bize çocukluğumuzu, gençliğimizi hatırlatıyor.”⁵

“...Çocukluğumda ki farklı ve gizemli bulduğum yapısıyla hatırladığım ilk yerlerden biri. Büyüklerden dinlediğim farklı öyküleriyle beni etkilerdi hala önem verdiğim ve Maraş için önemli tarihi bir yapı.”¹⁵

Taş medresede kolektif bellekte yer alan önemli mekânsal bileşenlerden biridir. Tarihi bir yapının değerinin anılarında anlatılanlarla bilinçlenme ile anlaşıldığını ifade etmeleri bireysel bellek yetisinde etkileşimde olmasalar bile anlatılan bilginin de kolektif bellekte yer bulunduğunu gösteren önemli bir kimlik bileşenidir. Ayrıca fiziksel olarak varlığını devam ettirmesi ve kent merkezinde odak noktasında yer alması ile önemli kentsel bellekte önemli bir kimlik bileşenidir.

Uzunluk Caddesi

Fevzi Paşa mahallesinde yer alan Uzunluk Caddesi, tarihiyle kentin kimlik ve bellek oluşumunda önemli yer tutan, kentin bir dönem can damarı olarak tabir edilen önemli mekânlarından. Kentin Fransız Kuvvetlerine karşı verdikleri Türk İstiklal Mücadelesinin ilk kurşununu Sütçü İmam tarafından Ermeni askerlerine sıkıldığı yerdir. Uzunluk caddesi üzerinde Sütçü İmam çeşmesi, Uzunluk hamamı, konutlar ve Çınar ağaçları (*Platanus Orientalis*) yer almaktadır. Kent belleğinde kahramanlık mücadelesiyle değerli yere sahip bu mekân, günümüzde tarihi yapıların yerini daha modern konutlara bırakmıştır. Sütçü İmam çeşmesi yıkılarak yerine sıradan bir çeşme yapılmış ve tarihi dokusunu kaybetmiştir. Uzunluk hamamı Dijital Kurtuluş Müzesi olarak faaliyet verirken, Çınar ağaçları (*Platanus Orientalis*) yerini korumaktadır (Şekil 3.9).

Şekil 3. 9. 1967 & 2019 yıllarından Uzunoluk Caddesi ve Sütçü İmam çeşmesi

“... Gençliğimizin çocukluğumuzun geçtiği yerlerden biri Uzunoluk. Kapalıçarşı belediye hepsinde anılarımız var tabi.”⁵

“...Maraş’ın tarihinde herkesin benliğinde olan bir yaşam mekânı. Uzunoluk denilince orada ki verilen mücadeleyi düşünürüm. Aklıma gelen ilk yer Uzunoluk olur. Anıt gibi olan çeşmenin kaldırılması iyi olmadı tabi bir tarihi simgeydi yerine yapılanın bir tarihi yok.”¹⁸

Uzunoluk caddesi kaynak kişiler tarafından, tarihi bir olaya tanıklık etmesi ve bu olaya ilişkin bir yapısal anıt ile hatırlanmaktadır. Tarihi olaylara ilişkin anıtların mekânlara değer katan fiziki yapılar olduğu ve anıtların kentsel bellekte yer alan önemli kentsel kimlik bileşeni olduğunu ortaya koyması açısından önemlidir.

İl Özel İdare İşhanı

Kahramanmaraş Trabzon Caddesi üzerinde iş merkezi olarak yapılan 19 katlı yapı 1994 yılında hizmet girmiştir. 2 bin 110 metrekare alana kurulu sarı, mavi ve kırmızı renklerle kentin hemen hemen her yerinden görünmektedir. İl Özel İdaresi’ne bağlı iş hanının yerinde bulunan Eski özel idare binası, Şekil 3.10’da görüldüğü gibi 3 katlı ve diğer yapılarla uyumlu olduğu görülmektedir. Binanın bazı katları 1990’lara kadar öğretmenleri olarak da kullanılmıştır (Kabakçı, 2012). Yeni yapı ise kentin dokusuyla ve mimarisiyle hiç bir alakası olmayan ve oldukça kullanışsız olduğu nedenlerle kentliler ve bilirkişiler yıkılmasını istemektedirler. Kentin estetik ve kimlik değerlerine uygun olmayan bu yapı olumsuzluklarına rağmen kentlilerin belleklerinde yer etmiş yapılarıdır (Şekil 3.10).

Şekil 3. 10. 1968 & 2019 yıllarından İl Özel İdare İşhanı

“...18 katlı özel idare binası (hayalet veya ucube bina) aklıma ilk gelen yer, internet tarayıcısında dünyada en saçma binalar deyince ilk çıkan görsel oluyor. ...kent için hiçbir özelliği olmadığı, boş kullanım alanı olarak anılması. ...işlevsel olarak düşünülüyor ama maliyetli olduğu için bir bir terkedilerek hayalet görünümünde şehrin merkezinde atıl bir yapı olarak görsel kirlilikten başka bir işlevi kalmamıştır.”⁸

“...Çok çirkin olan özel idare binası, ilk hatırıma gelen mekânlardan. Bu yerle benim açımdan hatıram veya önemi yüzkarası olarak nitelendiririm. Özel idare binası “ben yaptım oldu”, vurdumduymazlığının ve ortak akli yok saymanın sembolü.”¹⁰

“...Eskiden yeşil alanlı bir bina alanına sahipti, bahçe içerisinde lokantası vardı. Öğretmenler gelirdi, düğün salonu vardı düğünler yapılırdı. Şimdi görsel bir kirlilik.”¹⁴

İl özel idare binası kolektif bellekte, mekân da yapılan değişiklik ile olumsuz bir duyguya neden olması ve fiziki yapının hâlâ varlığını sürdürmesi ile hatırlanan mekânsal bileşenlerden biridir. Kolektif belleğin sadece olumlu duygular ve fiziki yapıları değil aynı zamanda olumsuz duygularında mekânsal bileşenler kentsel kimlik bileşenleri açısından önemli olduğunu vurgulayan önemli bir örnektir. Mekânsal bileşenlerin zaman içerisinde değişiminin olumsuz olması, hatıralarda yer alan eski öğretmen evinin olumlu duygularını gölgelediği görülmektedir. Kolektif belleğin zamanla dönüşümünün etkileşim içerisinde gerçekleşmesinin ortaya koyan kaynak kişinin aktardığı “ortak akıl dikkate alınmadığı” ifadesi kolektif belleğin dikkate alınmadığını ifade etmesi açısından önemlidir. Kentli tarafından estetik ve işlevsel değerlerce sevilmeyen bu yapının yıkımı ise kentsel ve kolektif bellekte başka bir zedelenmeye neden olabilecektir.

4. SONUÇ VE ÖNERİLER

Çalışmada kent kimliği, kolektif bellek, mekânsal ve kentsel bellek ilişkisi literatür verileri ile ortaya konduktan sonra nitel anket yöntemi ile kentliler ile görüşülmüş ve kolektif belleği oluşturan mekânsal bileşenler, kentsel kimlik bileşenleri belirlenmiştir. Kentsel kimlik, kültürel peyzajların özgünlüklerini, geçmiş kuşakların yaşayan hafızası olmaları ve gelecek kuşaklara somut ve somut olmayan bağlantılar sağlayabilecek olmaları nedeni ile uluslararası önem atfedilen bir konudur.

Çalışma sonucunda; Kahramanmaraş kentinin kent belleğini oluşturan mekân ve yapıların, kentin merkezinde Dulkadiroğlu ilçe sınırları içerisinde yer aldığı belirlenmiştir. Kent belleğini oluşturan Kale, Belediye eski binası, Kapalı çarşı, Kıbrıs Meydanı, Ulu Cami, Taş Medrese, Çocuk Bahçesi, Uzunoluk Caddesi ve İl Özel İdare Binasının kolektif ve kentsel bellekte yer aldığı belirlenmiştir.

Çalışma sırasında nitel anket tekniğinin kullanılmış olması kentin kolektif belleğinin ortaya konması açısından doğru bir yöntem olmuştur. Çalışma sonucunda kolektif belleğin mekânsal bileşenleri belirlemede etkin olduğu, kolektif bellekte fiziki var oluşun yanı sıra duygusal boyutunda etkin olduğu literatür verilerini destekler sonuçlar olmuştur. Kolektif belleğin zaman içerisinde etkileşim içerisinde değişimin olumlu ve olumsuz duygulara sahip olabileceği belirlenmiştir. Fiziki olarak var olmayan mekânların kolektif bellekte duygusal olarak var olmaya devam ettiği belirlenmiştir. Ancak kolektif belleğin fiziki varlık ve duygusal yönü ile birlikte sürdürülebilir olduğu literatür verileri belirlenmiştir. Fiziki varlıkları devam etmeyen mekânsal bileşenler, bugün değilse de yarın gelecek kuşakların kolektif belleklerinde yer almayacaktır.

Çalışmanın önemli sonuçlarından birisi de yerel lezzetlerinde kolektif bellekte mekânsal bileşenlerle birlikte yer aldığı ve önemli bir kimlik bileşeni olduğunun belirlenmesidir.

Kaynak kişilerin mekânsal değişimlerin etkileşim içerisinde gerçekleşmesini istedikleri ifadelerin olması kolektif belleğin sosyal yönünü ortaya koyması ve kültürel peyzaj yönetiminde halkın katılımının sağlanması gerekliliğini ortaya koyması açısından önemlidir.

Çalışmanın önemli sonuçlarından biri mekânsal bellekte var olan yapısal materyal gibi iklim elemanlarının kullanımına duyulan saygının duygusal olarak hatırlanması ve eskiden var olan yeşil alanların dönüşümünün hatırlanması yeşil alanlarında kolektif bellekte önemli mekânsal bileşenler olduğunu ortaya koyması açısından önemli sonuçlar içermektedir.

Kentlilerin belleğinde yer etmiş ve kent kimliğini oluşturan mekânların sürdürülebilirliği, kentsel belleğin sağlıklı biçimde ve sürekliliğin sağlanması ile kentlerin geçmişten gelen kimliklerini özgünlüklerini koruyarak gelecek nesiller ile soyut ve somut olmayan bağlantıları oluşturacaktır. Kolektif bellek, kültürel peyzajların korunması, kent kimliğinin ve özgünlüğünün devamlılığı anlamında önemlidir. Kahramanmaraş kentinin kentsel kimlik bileşenlerinin korunması özgünlüğünün korunması kentin sürdürülebilir gelişimine önemli katkı sağlayacaktır.

Etik Standart İle Uyumluluk

Çıkar Çatışması: Yazar herhangi bir çıkar çatışması olmadığını beyan eder.

Etik Kurul İzni: Etik Kurul iznine gerek yoktur.

Finansal Destek: Yoktur

5. KAYNAKLAR

1. Anonim (2015). Kahramanmaraş Şehir Kimliği Çalıştayı Sonuç Raporu. *Kahramanmaraş Büyükşehir Belediyesi Çevre ve Şehircilik Bakanlığı*, Kahramanmaraş 117s.

2. Anonim, (2018). <https://marasavucumda.com/>

3. **Anonim, (2019).** <https://kahramanmaras.bel.tr/>
4. **Boyer, Christine. (1998).** *The City of Collective Memory*. Cambridge: MIT Press.
5. **Cambridge Dictionary of Philosophy, (1995).** Robert Audi ed., Cambridge University Press.
6. **Çalak, I. E. (2012).** Kentsel ve Kolektif Belleğin Sürekliliği Bağlamında Kamusal Mekanlar: ULAP Platz Örneği, Almanya, 34–47.
7. **Elhan, S. (2009).** Kentsel Bellek Bağlamında Sanayi Mirasının Değerlendirilmesi: İstanbul Haliç Örneği. *İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi*, (502061813), 153s.
8. **Göregenli, M. (2010).** *Çevre Psikolojisi, İnsan Mekân İlişkileri*. (1.Baskı) İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
9. **Halbwachs, M. (1992).** *On Collective Memory*, University of Chicago.
10. **Hall, M. C. Ve Mcarthur, S. , (1998).** *Integrated Heritage Management*, John Wiley And Sons Ltd.
11. **Kabakçı, C. (2012).** *Maraş'ta bir devr-i âlem*. Kahramanmaraş: Kahramanmaraş Belediyesi.
12. **Kılınçarslan, R. Ö. (2007).** Günümüz Sanatında Zaman Ve Bellek Kavramlarının Görsel Açılımları. *Dokuz Eylül Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, Resim Anasanat Dalı, Yüksek Lisans Tezi*, 81s.
13. **Lynch, K. (1960).** *The image of the city* (Vol. 11). MIT press.
14. **Mehmetoğlu, E. (2017).** İzmir Kent Belleği. *Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Psikoloji Anabilim Dalı*, 228s.
15. **Öymen Özak, N., & Pulat Gökmen, G. (2009).** Bellek ve mekân ilişkisi üzerine bir model önerisi. *İTÜDERGİSİ/a*, 8(2).
16. **Rossi, A. (2006).** *Şehrin Mimarisi*, (Çev: N. Gürbilek), İstanbul, Kanat Yayınları.
17. **Sayar, S. (2011).** Kolektif bellek bağlamında Tuzla Köyiçi bölgesinin mekânsal değişiminin irdelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalı, İstanbul 118 sy.
18. **Saylan, S. (2016).** Kent Belleğinin Sürekliliğinde Kentsel Artefaktların Önemi: İstanbul Tarihi Yarımada 19. Yüzyıl Izgara Plan Uygulamaları. *Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi*, 170s.
19. **Topaloğlu, G., & Beşgen, A. (2017)** Bir Kolektif Bellek Hikâyesi: Trabzon Tekel Binası ve Çevresinin Anlattıkları. *İDEALKENT*, 8(22), 692-721.
20. **TDK, (2019).** www.tdk.gov.tr . Erişim Tarihi: 24.08.2019
21. **Yayınoğlu, P. E., & Susar, F. (2008).** *Kent, görsel kimlik ve iletişim*. İstanbul: Umuttepe Yayınları.

Research Article

Corresponding Author:

Dalya HAZAR KALONYA

Submission Date

18 / 07 / 2020

Admission Date

29 / 01 / 2021

Author(s)1. Merve YILDIRIM¹**ORCID No:**

0000-0001-5433-7125

2. Dalya HAZAR KALONYA²**ORCID No:**

0000-0003-0075-0234

Socio-Spatial Transformation of Rural Settlements on the Rural-Urban Fringe: The Case of Ödemiş

Merve YILDIRIM¹, Dalya HAZAR KALONYA²

How to Cite

YILDIRIM, M., HAZAR KALONYA, D. (2020). Kır-Kent Çeperinde Yer Alan Kırsal Yerleşimlerin Sosyo-Mekânsal Dönüşümü: Ödemiş Örneği, Journal of Environmental and Natural Studies, Volume 3, Issue 1, Pages, 22-55..

Kır-Kent Çeperinde Yer Alan Kırsal Yerleşimlerin Sosyo-Mekânsal Dönüşümü: Ödemiş Örneği*

ABSTRACT:

The settlements located on the rural-urban fringe, which are frequently under the pressure of urbanization, have the potential to mitigate the negative impacts of the city on the rural with improved rural planning policies and are suitable areas for implementing a nature-oriented urbanization model. In the study, firstly, the processes and interventions that rural areas have gone through from past to present have been examined. Secondly, snowball interviews through case study of Ödemiş on the rural-urban fringe of İzmir were examined. Finally, rural planning policies proposed for Ödemiş district were evaluated through a scoring system.

KEYWORDS: Rural planning, rural transformation, rural-urban fringe, Ödemiş.**ÖZ:**

Kır-kent çeperinde bulunan ve sıklıkla kentleşme baskısı altında kalan yerleşimler, iyileştirilmiş kırsal planlama politikalarıyla, kentin kır üzerindeki olumsuz etkisini hafifletme potansiyeline sahip, doğa odaklı bir kentleşme modeli uygulamak için uygun alanlardır. Yapılan çalışmada ilk olarak, kırsal alanların geçmişten günümüze hangi süreç ve müdahalelerden geçtiği incelenmektedir. İkinci olarak, saha çalışması ve kartopu mülakatlar aracılığıyla İzmir'in kır-kent çeperinde bulunan Ödemiş ilçesi incelenmiştir. Son olarak, Ödemiş ilçesi için önerilen kırsal planlama politikaları bir puanlama sistemiyle değerlendirilmiştir.

ANAHTAR KELİMELELER: Kırsal planlama, kırsal dönüşüm, kır-kent çeperi, Ödemiş.¹ MSc. Student, Pamukkale University, Department of Urban and Regional Planning.² Assist. Prof. Dr., Pamukkale University, Department of Urban and Regional Planning, dalyahazar@gmail.com.

* This research was produced from the ongoing MSc. thesis of Merve YILDIRIM at Pamukkale University, Department of Urban and Regional Planning.

GİRİŞ:

Kırsal alanlar geçmişten günümüze birçok değişim ve dönüşüm geçirerek günümüzdeki haline ulaşmıştır. Bu süreç içerisinde hem kırsal hem de kentsel alanları etkileyen, demografik, sosyo-kültürel, ekonomik ve mekânsal değişimlere meydana gelmiştir. Özellikle kır-kent çeperinde bulunan ve sıklıkla kentleşme baskısı altında kalan kırsal yerleşimlerin kırsal dönüşüm ve kırsal kalkınma süreçlerindeki rolü önemlidir.

Dünyada ve Türkiye’de kırsal alanlar, belirli dönemlerde benzer süreçlerden geçmiştir. Kırsal alanlar üzerindeki dönüşüm baskısı, 17. yüzyılda İngiltere kırsalında başlayan ve ilkel birikimi oluşturan çitleme hareketlerine (Marx, 1867) ve mülksüzleştirerek birikim süreçlerine (Harvey, 2003) dayanmaktadır. Feodalizm döneminde köylünün emeğinin çeşitli yollarla kullanılmasının ve gelişen ve değişen dünya düzeninin kırsal yerleşimler üzerinde sosyo-ekonomik ve mekânsal etkileri olmuştur. Kapitalizme geçiş, sanayileşme ve serbest pazar anlayışının etkisiyle toprak mülkiyeti ve ürün deseninde çeşitli değişimler yaşanmıştır. Bunun sonucunda kırdan kente zorunlu olarak başlayan göç ile, önce köylerin kasabalara, ardından kasabaların kentlere evrildiği sosyo-mekansal bir süreç başlamıştır.

Özellikle 1980’li yıllardan itibaren “yeni bir çitleme harekâtı” (Benlisoy, 2014) olarak ifade edilen; tarım, orman ve mera alanlarının, kıyıların ve kamu arazilerinin inşaat, turizm, maden ve enerji sektörleri önceliğinde özelleştirilmesi, neoliberalizm ve küreselleşme süreçlerinin hem kırsal hem de kentsel alanlarda kendini gösteren sosyo-mekansal etkileri olarak kabul edilebilir. Buna ek olarak, tespit edilen ampirik çalışmalar ve yerinde gözlemlerden anlaşıldığı kadarıyla, kırsal yerleşimler genç nüfus kaybetmekte ve/veya yaşlı nüfus barındırmaktadır. Ayrıca özellikle pandemi sonrası dönemde kentlerden uzaklaşma ihtiyacı sebebiyle kentten kıra olası bir tersine göç ile kırsal soylulaşma meydana gelebileceği de tartışılmaktadır (Hazar Kalonya ve diğ., 2020).

Mevcut ve olası sosyo-mekânsal dönüşümlerin tarımsal üretime olumsuz etkileri olacağı düşünülmektedir. Bu bağlamda, bir tür kent (kır) hakkı bilinciyle, nasıl daha dirençli kırsal alanlar tasarlanabileceği tartışılması gereken bir konudur. Daha sağlıklı ve dirençli kırsal (ve kentsel) alanlar yaratılabilmesi için, özellikle COVID-19 pandemisinin daha görünür kıldığı tarım sisteminin sorunları, kır-kent ikiliğine dayanmayan ve küresel sistemi görmezden gelmeyen bütüncül yaklaşımlar üzerinden, kırsal dönüşümün tartışılması gerekmektedir.

Pandemi süreci ve sonrasında tarımsal emeğin organizasyonuna bakıldığında, kırdan ücretli işçilik/mevsimlik tarım işçiliği emek gücünün çok büyük bir kısmını oluşturduğu ve kır emekçilerinin güvencesiz, sağlıksız ve emek sömürsü yoğun koşullarda hayatlarını sürdürmekte olduğu da daha görünür olmuştur (Spinney, 2020). Büyük oranda küçük çiftçiliğe dayanan ve nüfusu yaşlanan Türkiye kırsalı, genç nüfusun kırdan kente göç etmesine sebep olan başlıca sebeplerin, kırsal yaşam ve tarımın teşvik edilmesi ve kırsalda alternatif iş olanakları oluşturulması ile ortadan kaldırılarak, göçün tersine çevrilmesi gerekmektedir.

Bir yanda mülksüzleştirilmiş köylü nüfusu, diğer yanda (özellikle pandemi sonrası) kırsal alanlara yönelmek isteyen kentliler vb. dinamikler sonucunda kırsal soylulaştırma meselesi gündemdedir. Bu çok katmanlı soruna karşı bütünlüklü çözümler (ör. kırsal planlama politikaları) üretilebilmesi için, dünyada kırsal alanları etkileyen paradigma kaymalarının Türkiye üzerindeki etkileri ve kırsal alanların mevcut durumunun iyi anlaşılması gerekmektedir. Bu bağlamda, Çörek Öztaş (2017), farklı ülkelerin kırsal alanlarına yönelik yaklaşım ve uygulamalardan faydalanarak, kırsal alanlara ve kırsal planlamaya dair ölçütler ortaya koymuştur. Türkiye’ye yönelik bu öneriler, yapılan çalışma kapsamında geliştirilmiş ve bir kriter puanlama sistemine uygulanmıştır.

Yapılan çalışmada ilk olarak, tarihsel süreç içerisinde dünyada ve Türkiye’de kırsal alanları etkileyen olgular, kırsal dönüşüm ve kırsal planlama kavramlarına dair literatür incelemesi yapılmış; ardından, saha alanı olarak seçilen İzmir ili Ödemiş ilçesinde yerinde gözlem ve kartopu mülakatları aracılığıyla elde edilen sayısal ve sözel veriler içerik analizi ile değerlendirilmiş ve son olarak, Ödemiş kırsal planlama kriterleri için bir puanlama sistemi önerilmiştir. Yapılan çalışma, kırsal ve kentsel yerleşimlerin ilişkisinin yeniden değerlendirilmesi, kırsal planlamaya ilişkin öneriler sunulması ve yerel sürdürülebilir kalkınmanın teşvik edilmesi için bir bilimsel altlık oluşturulması açısından önemlidir.

1. Teorik Arka Plan

1.1. Tarihsel Süreçte Kırsal Alanların Dönüşümü

Neolitik Çağ (M.Ö 10.000-5.500), insanların tarımsal üretimle birlikte yerleşik hayata geçtiği ilk kültür evresidir. Üretici ekonomiyeye geçiş, Neolitik Devrim olarak adlandırılmaktadır. Bu dönemi takip eden Kalkolitik Çağ (M.Ö 5.500-3.500), tarımdan artı ürün elde edilerek kent devletlerinin ortaya çıkması, ekonomik farklılaşmalar ve çıkar bölgeleri, tapınak ekonomisi, deniz ve akarsu ticareti, madencilik, sulamalı tarım, toplumsal tabakalaşma, mesleki uzmanlaşma vb. etmenlerle uygarlığın doğuşu olarak kabul edilmektedir. Madencilğin ve kent yaşamının başladığı bu dönemden sonra merkezi yönetime bağlı devletler ve hiyerarşik toplum örgütlenmeleri ortaya çıkmıştır (Harari, 2014).

İlkel sermaye birikiminin ortaya çıkacağı elverişli koşulları oluşturması bakımından, 10. ve 15. yüzyıllar arasında özellikle Ortaçağ Avrupası başta olmak üzere, tarihin bir çok evresinde egemen olan feodalizm önemlidir. Sözlük anlamı olarak, “toprak düzenine dayalı olan, köylüleri bir şahsın malı sayan yasal düzen” (TDK, 2020) olarak tanımlanan feodalizm, Ortaçağdaki siyasal, sosyal ve ekonomik yapının adı ve toprak üstündeki egemenliğin parçalandığı yönetim ve üretim düzeni olarak da ifade edilmektedir (Göze, 2017). Feodal toplum yapısı temelde iki sınıftan meydana gelmektedir: (1) Toprak mülkiyetini elinde tutan ve siyasi gücü ellerinde bulunduran feodal beyler (toprak sahipleri); (2) Feodal beylere ve toprağa bağımlı olan serfler ve serbest köylüler.

Büyük topraklara sahip olan feodal beyler, onlara bağlı olan küçük toprak sahipleri ve serflerin güvenliğini sağlamak gerekmesiyle, siyasal ve idari yetkilere sahip olmuştur. Serfler, yaşadığı toprağa bağlı ve onunla birlikte alınıp satılabilen; haftanın belirli günleri kendi geçimlerini sağlamak için verilen toprağını işlerken, geriye kalan kısmında toprak beyinin tarlasında angarya olarak çalıştırılan kişilerdir. Feodal bey tarafından emeği kullanılan köylü, gerekli artık ürünü zaman ve yer olarak üretmiştir. Serfler tarımsal üretimde kullandıkları ürünleri ve ihtiyaç olan zanaat eşyalarını kendileri üretmiştir. Serbest köylülere bakıldığında ise, senyörlere karşı değişmeyen, sabit ve serflere göre az sayıda görevleri olduğu görülmektedir. Serbest köylüler Feodal beylerden toprak kiralama hakkına sahip olmuş ve kiralarını elde ettikleri ürünün bir kısmıyla (artık ürün) ya da parayla (artık ürünün eşdeğeri) ödemiştir (Huberman, 1936).

Köylüler tarımsal ürünün haricinde çeşitli zanaat dallarıyla da uğraşmışlardır. Zaman içerisinde tarım teknolojilerinin gelişmesiyle birlikte zanaat faaliyetleri ile ilgilenecek daha çok vakitleri olmuş ve ellerindeki fazla zanaat ürünlerini feodal beyin izni ile kırsal yerleşimlerde kurulan pazarlarda satmaya başlamıştır. 11. yüzyılda başlayan Haçlı Seferleriyle birlikte ticaret büyük oranda hızlanmış ve kırsal alanlardan kasabalara göç artmıştır. Zanaatla uğraşan serflerin bazıları kaçarak ya da beylerine ödeme yaparak köylerden kasabalara (bourg) göç etmiştir. Hızla artan nüfus ile birlikte kasabalar büyümüş ve sur dışında kentler (faubourg) oluşmaya başlamıştır ve bu yeni mahallelerde oturanlar yeni bir sosyal sınıf olan burjuva sınıfını oluşturmuştur (Kerov ve diğ., 1986).

Sonraki yüzyıllarda coğrafi keşiflerin yapılmasıyla feodalizmin politik ve ekonomik temelleri zayıflamaya başlamış; sanayi toplumuna geçilmesi ile birlikte feodal üretim ilişkisi sona ermiştir (Güran, 2017). 15. yüzyıldan 16. yüzyıla geçerken toplumda hâkim olan feodal geleneksel ilişkiler yıkılmış; büyük toprak sahipleri topraklarını çitle çevirerek (çitleme hareketleri) ve bu durum, özel mülkiyetin ortaya çıkmasına ve İngiltere kırsalında ilkel birikim eliyle kapitalizmin doğuşuna yol açmıştır (Marx, 1867; Hoell, 1974; Köymen, 2008). Harvey (2004) bu durumu mülksüzleştirerek birikim olarak ifade etmektedir. Böylece emek işçisinin elinden üretim araçlarının alınması ve ücretli işçiye dönüştürülmesi hedeflenmiştir. Tarımsal nüfusun büyük kısmının mülksüzleştirilmesi ile sanayinin ihtiyaç duyduğu ucuz işgücü ortaya çıkmıştır (Marx, 1867; Harvey, 2004).

Sanayi devrimi, modernleşme, liberalleşme süreçleri, kapitalizm, krizler ve dünya savaşları ardından Avrupa ülkelerinde başlayan sosyal devlet uygulaması, 1970’li yıllardan sonra yerini neoliberal politikalara bırakmıştır (Çımrın Kökalan, 2009; Duman, 2011). Neoliberal politikalar ile birlikte devlet müdahalesi azalmış, özel sektöre yönelik teşvikler sonucunda çok uluslu şirketler ve küresel sermayenin ortaya çıkmıştır (Bilgin, 2005). Yerel ölçekten, küresel ölçüğe doğru giden bu süreç içerisinde sermaye ve emeğin piyasa koşullarına göre şekillenmesi sonucu, bazı ülkelerin refah düzeyi artarken, bazı ülkelerin refah düzeyi azalmıştır (Bilen ve diğ., 2005).

Küreselleşme ile birlikte tohumların şirketler tarafından patentlenerek çitlenmesi, insan sağlığına olumsuz etkiler (ör. tarım ilaçları, GDO), kitlesel monokültür üretimin artması, bu süreci destekleyen yasalar sonucunda zaman içerisinde ürün çeşitliliği azalmaya başlamıştır (Shiva, 2007). Bu durum sonucunda dünyada gıda güvenliği ve gıda egemenliği kavramları ve alternatif gıda ağları, ekolojik pazarlar gibi sürdürülebilir üretim araçları ortaya çıkmıştır (Karakaya,

2018). Buna ek olarak, pandeminin sonrası dönemde büyük şehirlerde oluşan sosyal izolasyon ihtiyacı ve açık ve yeşil alan yetersizliğinin, metropollerden kent çeperlerine ve kırsal alanlara doğru kitlesel göçleri tetikleyebileceği tartışılmaktadır (Maxwell, 2020). Tarihsel süreçte kırsal alanların dönüşümü Tablo 1’de özetlenmiştir.

Tablo 1. Tarihsel süreçte kırsal alanlar.

Dönem	Mülkiyet	Üretici	Toprak Düzeni	Paradigma Kaymaları
M.Ö. 10.000 - Ortaçağ	Müşterek, merkezi yönetim	Köylüler	Müşterek üretim	Neolitik Devrim, devletler, hiyerarşik toplum örgütlenmeleri
10.-15. yy.	Merkezi yönetim, yerel yönetim (feodal bey)	Serbest köylüler, serfler	Feodal düzen	Feodalizm, tarım teknolojileri, para kullanımı, coğrafi keşifler
16.-19. yy.	Merkezi yönetim, yerel yönetim (feodal bey), özel mülkiyet	Köylüler, şirketler	Feodal düzen, sınıfsal ayrışma, köylünün mülksüzleşerek emekçi haline gelmesi	Feodalizm, Aydınlanma çağı, kapitalizm, kırdan kente göç
20. yy. sonrası	Devlet ve özel mülkiyet	Şirketler, küçük üreticiler	Köylünün mülksüzleşerek emekçi haline gelmesi, toprakların belirli bir kesimin elinde toplanması	Kapitalizm, modernizm, liberalizm, postmodernizm, neoliberalizm, küreselleşme, teknolojik gelişmeler (akıllı tarım uygulamaları vb.), kırdan kente göç, kentten kıra tersine göç

1.2. Türkiye’de Kırsal Alanların Dönüşümü

Kırsal Kalkınma Özel İhtisas Komisyon Raporuna göre (2000) kırsal alanlar, “ekonomik, toplumsal süreçlerin ağır işlediği, geleneksel yaşamın tarzının sürüldüğü, geleneklerin günlük hayatı etkilediği, yüz yüze ilişkilerin kurulduğu, teknolojik gelişmelerin geç yansıdığı mekânlar” olarak tanımlanmıştır (DPT, 2000). Tekeli’ye göre (2016), kırsal alanı kentsel alan tanımlamaktadır. Kentsel alana göre farklı bakış açılarının ve ekonomik faaliyetlerin yer aldığı kırsal alan, kent dışındaki alanlar olarak tanımlanmıştır. Kırsal alan yıllar içerisinde tanımsal ve yapısal olarak farklılaşarak belli süreçlerden geçmiştir (Tekeli, 2016).

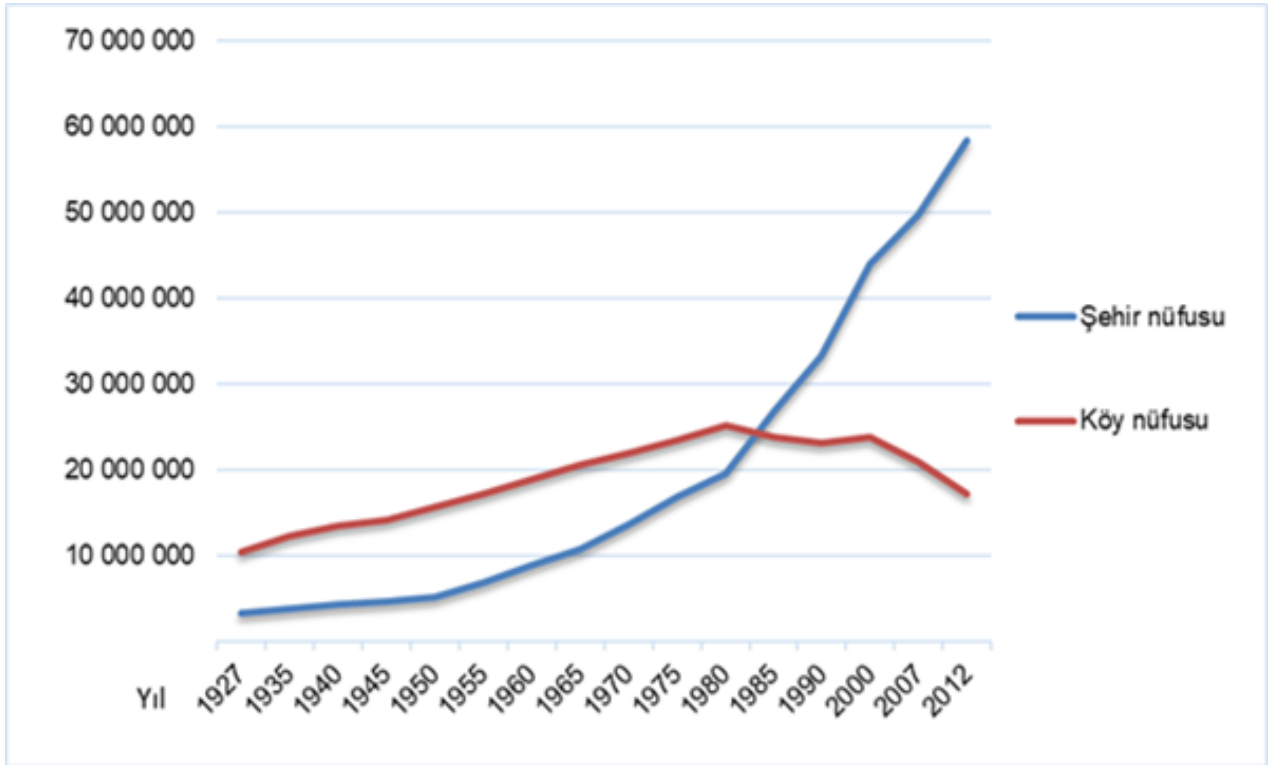
Cumhuriyet öncesi Türkiye kırsalına bakıldığında, yönetici ve reaya olmak üzere iki temel sınıf görülmektedir. Reaya ürün yetiştirmek ve ticaret yapmakla yükümlüken, yöneticiler askeri işler ve vergi toplamaktan sorumlu olmuştur. Toprakların büyük bölümü devlete ait olduğu için topraklar da miri toprak rejimiyle düzenlenmiştir (Aksoy, 1971). Osmanlı Devleti’nin önemli gelir kaynaklarından birini köylüden aldığı vergi oluşturmuştur (Keyder ve Tabak, 1998). Aşar vergisi, küçükbaş hayvan vergisi gibi vergiler köylüden alınmıştır (Çataloluk, 2015). Avrupa’da yaşanan coğrafi keşifler ve Osmanlı’nın iç siyasi sorunları, para biriminin değer kaybetmesi vb. sonucu köylüden alınan vergiler artırılmasıyla, 1550’li yıllardan itibaren tımar sistemi aksamış ve iltizam usulüne geçilmiştir. İltizam sisteminde vergi toplama ve sancak idaresi mültezimlere (kesenekçi) verilmiştir. Mültezimler halktan topladıkları vergiyi devlete yıllık olarak ödemiştir (Akdağ, 1995).

Ancak, devletin zaman içerisinde denetiminin azalmasıyla birlikte mültezimler köylüye baskı uygulayarak daha fazla vergi toplamaya çalışmıştır. Bu dönemde kırsal alanlarda devlet denetiminin azalması sonucu kırsal alandan kentsel alana doğru bir göç yaşanmıştır. Kırsal alanda yaşanan sıkıntılar sonucunda başlayan Celali İsyanları feodal düzenin oluşmasında etken olmuştur (Aktan, 1991; İnalçık, 2000; 2004). 1858 yılında çıkarılan Arazi Kanunnamesi ile çiftliklerin özel mülk olduğu ilk kez kabul edilmiştir (Keyder ve Tabak, 1998). 1914 yılında Birinci Dünya Savaşına girilmesiyle beraber, savaş sonrasında nüfus ciddi ölçüde azalmış ve tarımsal üretimin ihtiyaç duyduğu kişi sayının karşılanamaması ile tarımsal üretimde düşüş yaşanmıştır (Özel, 2002). Birinci Dünya Savaşı yenilgisi ardından Osmanlı İmparatorluğu çökmüş ve 1923 yılında Türkiye Cumhuriyeti ilan edilmiştir (Tokgöz, 2018). Nüfusun büyük bir

kısımının köyde yaşaması göz önüne alınarak 1923 yılında İzmir İktisat Kongresi yapılmıştır. Kongrede köylerde ilkokulların açılmasına ve öğrencilere buna ek olarak tarımsal üretim konusunda eğitim verilmesine karar verilmiştir (Güneşer Bozdağ, 2018). Kongre ardından çıkarılan 442 sayılı Köy Kanunu (1924) ile köyler, “tüzel kişiliği olan yönetim birimleri” olarak kabul edilmiştir (Köy Kanunu, 1924).

1934 yılında çıkarılan 2510 sayılı İskân Kanunu ile toprağı olmayan ya da az topraklı olan köylülere toprak verilmiştir (İskân Kanunu, 1934). Buna ek olarak, 1934 yılında 2644 sayılı Tapu Kanunu çıkarılarak, sahibi olmayan toprakları bayındırlaştırılan kişilere ücretsiz tapu verileceğı belirtilmiştir (Tapu Kanunu, 1934). Kırsal alana yönelik çalışmalar devam ederken, 2. Dünya Savaşı başlamış ve tarımsal üretimde düşüş yaşanmıştır (Turan, 2011). Savaş paralelinde ithalatın azalması, sanayi alanında gelişmelere neden olmuştur (Yerasimos, 1976). Bu dönem kırsalda ağa ve toprak sahiplerinin gücünü azaltmak için de 4753 sayılı Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu (1945) çıkarılmıştır (Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu, 1945).

Savaş ardından tüm dünyada demokratikleşme sürecinin başlaması ve Türkiye'nin 1948 yılında Marshall Planına katılmasıyla birlikte tarımsal üretimde sulama sistemleri geliştirilmiş ve tarımda makineleşme başlamıştır. Bunun sonucunda kırsal alanda artı işgücü meydana gelmiş, kırdan kente büyük bir göç hareketi yaşanmış ve büyük kentlerde gecekondular oluşmaya başlamıştır (Köymen, 1999; Tören, 2007; Demirkıran, 2008). 1927-2012 yılları arası Türkiye'de kırsal ve kentsel nüfus değişimi Şekil 1'de gösterilmektedir.

Şekil 1. 1927-2012 yılları arasında Türkiye'de kentsel ve kırsal nüfus değişimi (TÜİK, 1927-2012 verileri kullanılarak yazar tarafından hazırlanmıştır).

1980'li yıllarda IMF ve Dünya Bankası ekonomiye neoliberal bir yapı kazandırmak amacıyla çalışmalara başlanmıştır. Bu çalışmalar doğrultusunda Türkiye'nin liberal ekonomik sisteme geçmesi gerekmiştir ve köylü, küçük meta üreticisine dönüşmeye başlamıştır (Duran, 2008; Güresinli, 2015; Atlı ve diğ., 1994; Özdemir, 1991). 1990'lı yıllara gelindiğinde AB tarım politikalarına uyum sağlamak için tarım reform projesi uygulanmaya başlamıştır (Keyder ve Yenal, 2015). Bu süreçte tarıma yönelik kurulan devlet işletmelerinin özelleştirilmiştir (Abay ve diğ., 2005).

Küreselleşme ile birlikte kırsal alanların nüfus kaybı yaşamaya devam etmesinde kırsal alanların itici (ör. tarım toprağı yetersizliği, düşük gelir, işsizlik) ve kentsel alanların çekici (ör. istihdam fırsatı, ekonomik refah seviyesi, kentsel

hizmetler) unsurlarının önemli bir payı olduğu görülmektedir (Çelik, 2006a). 1980 sonrası kırsal alanda yoksulluk sorunu artmıştır. 2000 yılında Türkiye’de kent yoksulluk oranı %21,95 iken kırsal alanda %36,69; 2008 yılında ise kentte yoksulluk oranı %9,38 iken kırsal alanda halen %34,62’dir (Çelik, 2016).

Türkiye’de kırsal alanları etkileyen birçok yasal düzenleme bulunmaktadır; ancak bunların en önemlileri arasında, köyü bir tüzel kişilik olarak kabul eden 442 sayılı “Köy Kanunu” (1924); Büyükşehir sınırlarını genişletip köylerin tüzel haklarını ortadan kaldıran 5216 sayılı “Pergel Yasası” (2004); ve Büyükşehirlerdeki il özel idareleri kapatarak, köyleri mahalleye dönüştüren 6360 sayılı “Büyükşehir Kanunu” (2012) sayılabilir (Köy Kanunu,1924: Pergel Yasası,2012: Büyükşehir Kanunu,2012). Türkiye’de kırsal alanların dönüşümü Tablo 2’de özetlenmiştir.

Tablo 2. Türkiye’de kırsal alanların dönüşümü.

Dönem	Mülkiyet	Üretici	Toprak Düzeni	Paradigma Kaymaları
13.-19. yy.	Miri arazi (Merkezi yönetim)	Köylüler	Tımar düzeni	Tarım teknolojileri, coğrafi keşifler
1923-1943	Merkezi yönetim, yerel yönetim, özel mülkiyet	Köylüler	Ağalık düzeni, özel	Savaş sonrası, nüfusta azalma, kriz, çiftçiyi topraklandırma çalışmaları
1945-1980	Merkezi yönetim, yerel yönetim, özel mülkiyet	Köylüler	Ağalık düzeni, özel, sınıfsal ayrışma, köylünün mülksüzleşerek emekçi haline gelmesi, küçük ve çok parçalı toprak	Kapitalizm, tarımda modernizasyon, liberalizm, kırdan kente göç
1980 sonrası	Merkezi yönetim, yerel yönetim, özel mülkiyet	Şirketler, köylüler, kentlerden gelenler	Ağalık düzeni (bazı bölgelerde), özel, sınıfsal ayrışma, köylünün mülksüzleşerek emekçi haline gelmesi, büyük tarım şirketleri, arsa toplulaştırma	Neoliberalizm, Küreselleşme, yerli/yabancı tohum çatışması, ithal ikame ürün, GDO, gıda güvenliği, gıda egemenliği tartışmaları, kırdan kente göç, kentten kıra tersine göç

1.3. Kırsal Dönüşüm

Kırsal dönüşüm kavramı, kırsal alanda yaşam standartlarının iyileştirilmesi, eğitim, sağlık ve altyapı eksikliklerinin giderilmesi, toplumsal cinsiyet eşitliğinin sağlanması amacıyla politikaların geliştirilmesi, kırsal üreticilerin piyasaya erişimi ve üretim zincirine katılımını kolaylaştırmak amacıyla güvenli bir sistem planlaması gibi birçok alanda gelişmeyi sağlayarak kırsal yaşam standardının iyileştirilmesini hedeflemektedir (Boto ve Fotabong, 2012). Önal (2006), kırsal dönüşümün, kapitalizme geçişle birlikte sanayinin hızlı gelişiminin neden olduğu kır-kent eşitsizliğini ortadan kaldırmak amacıyla yapılan düzenlemeler olduğunun ve kırsal dönüşümün, kırsal alanların geliştirilmesi amacıyla yapılması gerektiğinin altını çizmektedir. Kırsal dönüşüm kavramının temelinde kapitalleşme süreci sonunda ortaya çıkan kır-kent eşitsizliği bulunmaktadır.

Kapitalist ilişkiler, erken kapitalleşen ülkelerde (ör. İngiltere), kırsal alandaki üretimi de kapsayacak şekilde; geç kapitalleşen ülkelerde ise (ör. gelişmekte olan ülkeler) kentlerde başlayıp sonradan kırsal alanlarda görülmeye başlamıştır. Kırsal alanda kapitalist ilişkilerin gelişimi bazı ülkelerde yavaş ilerlerken bazı ülkelerde hiç gelişmemiş, feodal ilişkiler sürdürülmüştür (Önal, 2006).

2. Dünya Savaşının ardından, Türkiye’de kapitalleşme süreci hızlanmıştır. Kapitalizmin kırsal alanlara yayılması kırsal alanlardaki üretim ve yaşam ilişkilerinin değişmesine neden olmuştur. Önceden hane ve birtakım ihtiyaçlarını karşılamak adına yapılan tarımsal üretim yerine pazar için üretim yapılmaya başlanmıştır. Emek yoğun üretimin yerini

modern üretim araçları almıştır. Kullanımda olmayan topraklar kullanıma açılmış ve toprak açma sınırına ulaşıldığı için toprak bir meta yerine konularak alınıp satılmaya başlanmıştır. Tarımsal faaliyetin ticarileşmesiyle, modern girdileri kullanılmaya başlanmış zamanla köy-içi ve köy-dışı ilişkiler gelişmiştir. Büyük topraklı kapitalist çiftçi, ticaret yapan orta topraklı çiftçi, küçük toprak sahibi ve toprağı olmayan ücretli işçi sınıfları ortaya çıkmıştır. Zamanla yaşanan nüfus artışıyla mevcut topraklar parçalanmaya başlamış, zaman içerisinde toprakların giderek küçülmesi sonucu toprak toplulaştırması ve kutuplaşması durumları ortaya çıkmıştır. Bu süreç içerisinde toprağını kaybeden (mülksüzleşen) köylüler, kentlere göç etmeye başlamıştır. Köylerde yaşanan bu dönüşümler köylerin kentlere olan mesafelerine göre farklılaşmıştır (Akşit, 1988).

Kırsal dönüşüm kavramı ampirik ve kuramsal çalışmalarda 1950’li yıllardan itibaren kullanılmaya başlamıştır. Kırsal dönüşüm üzerine yapılan çalışmalara bakıldığında, çoğunlukla emek ve toprak mülkiyeti açısından ağırlıklı kesim olan küçük köylülüğün dönüşümü üzerine çalışmalar yapıldığı görülmektedir (Yıldırım, 2014). Türkiye’de “kırsal dönüşüm” anahtar kelimesiyle yapılan tez çalışmaları incelendiğinde kavramın ilk olarak 1998 yılında kullanılmaya başlandığı ve 2020 yılı dahil olmak üzere toplamda **18** çalışma yapıldığı tespit edilmiştir (Ulusal Tez Merkezi, 2020). Yapılan çalışmalarda, sıklıkla “mülksüzleştirme”, “kırsal emek” ve “mevsimlik işçilik” ile alakalı konular çalışılmıştır. Şehir ve Bölge Planlama anabilim dalında ise “kırsal dönüşüm” kavramıyla ilişkili olarak ilki 2013 yılında yapılmış olmak üzere, **3** çalışma tespit edilmiştir. Bu çalışmalar, “kentsel saçaklanmanın önlenmesi amacıyla kırsal dönüşüm politikalarının geliştirilmesi”, “kırsal alanlarda kültür-sanatın rolü” ve “kırsal alanlar içine metropoliten kentsel saçaklanmanın önlenmesi” konularına odaklanmıştır (Polat, 2000; Yeşilyurt Alkan, 2016; Çakıroğlu, 2018).

Kıray (1964) çalışmasında, Ereğli’deki kasaba ve çevresindeki köyleri inceleyerek, köylülerin piyasa için çilek üretimi yapmasıyla, kasabadaki tüccar ile küçük üreticilerin geçiş halindeki ilişkileri göstermiştir. Kıray ve Hinderik (1970) 1964-1965 yılları arasında Çukurova köylerinde traktörlerin kullanılmaya başlanmasıyla kapitalist çiftliklerin ortaya çıkması sonrasında, ortakçıların kentlere göç etmesi, köyde kalanların ücretli tarım işçisi haline gelmesi ve kapitalist ağının ortaya çıkması gibi toplumsal farklılaşmaları incelemiştir. Akşit (1967), Antalya’da yer alan Ilıca ve Gündoğdu köylerinde kırsal dönüşüm süreçlerini araştırmıştır. Gündoğdu köyünde aşiret reisi siyasi, hukuki yollarla el koyduğu topraklar üretim yapmaya başlamış, üretimde kullandığı teknolojik aletler ve çalıştırdığı ücretli işçiler ile kapitalist çiftçi haline gelirken, köylüler tasfiye edilmemiş kuru topraklarda eski yöntemler ile çalışarak ortakçı haline gelmiştir. Ilıca köyünde ise bakkallar sermaye biriktirerek traktör satın almış ve meraları tarım toprağına dönüştürme yoluyla çitleyerek, tarımsal üretimden gelişen sermayeleri ile kapitalist işletmelere dönüştürmüştür. Köyde tarımsal sermayenin artışıyla birlikte zaman içerisinde köylüler arasında ekonomik ve sınıfsal farklılıkların ortaya çıktığı görülmüştür (Akşit, 1988).

Bugün Türkiye kırsalında gözlenen dönüşüme sebep olan dinamikler, köylerde genç nüfusun azalması, yaşlanma, kırdan kente göç ve buna paralel olarak tarımsal işgücünde azalma, kırsal alanların tarımsal amaçlar dışında başka kullanımlarla çitlenmesi eğilimi ve kentten kıra tersine göç ile tetiklenen *kırsal soylulaştırma* olarak özetlenebilir. Bir süredir devam eden kentten kıra tersine göç olgusunun, pandemi sonrası dönemde büyük kentlerdeki yaşam şartları ve izolasyon ihtiyacı sebebiyle, kent merkezlerinden kent çeperlerine ya da kırsal alanlara doğru yeni bir desantralizasyona sebep olabileceği öngörülmektedir (Hazar Kalonya ve diğ., 2020). Bu bağlamda, Lefebvre’in (1970) “kent hakkı” vizyonu, kentte ve “kentten ötesi” olarak tariflediği kırsalda yaşanan liberal-demokratik-kapitalist sosyal, politik ve ekonomik ilişkilerin radikal bir yeniden yapılanması olarak, kırsal dönüşüm olgusu kapsamında değerlendirilebilir. Bu sayede, kırsal dönüşüm sürecinde kırsal soylulaştırma ile yerelin özgün değerlerinin kaybedilmemesi sağlanabilir. Özellikle 6360 sayılı Büyükşehir Kanunu ardından kır-kent ayrımının gittikçe belirsizleştiği büyükşehirlerde, kırsal dönüşüm kavramına dair çalışmaların artırılması gerektiği görülmektedir.

Dönüşüm baskısına maruz kalan kırsal nitelikli alanların başında kır-kent çeperleri gelmektedir. Kır-kent çeperi, “*kırsal ve kentsel bölgeler arasında konumlanan, kentsel yapılaşmış alanın kenarında bulunan, karma ve bazen birbirine karışan/çatışan çeper kullanımlarının bulunduğu dinamik bir geçiş bölgesi*” olarak tanımlanabilir. Kır-kent çeperi içerisinde sıklıkla daha geniş alana ihtiyaç duyan tarım alanları, orman alanları, küçük çiftlikler, altyapı tesisleri, bölge hastaneleri, endüstri alanları, depolar, futbol stadyumları, havaalanları, kampüsler benzeri kullanımlar yer seçmektedir. Kır-kent çeperi, tarihsel gelişim, biyoçeşitlilik, üretim, rekreasyon ve kimlik ve estetik peyzaj açısından çok çeşitli, dinamik, çok fonksiyonlu bir bölgedir. Kır-kent çeperinin planlama süreçlerinde göz ardı edilmesi, bu bölgedeki tarımsal kullanımları sıklıkla kentleşme baskısı altında bırakmaktadır. Kır-kent çeperinde bulunan tarım ve mera alanları, yanlış uygulamalar ve imara açılma durumunda gözden çıkarılmaları sebebiyle verimliliğini kaybetmektedir (Gallent ve diğ., 2006).

Kır-kent çeperleri *doğa odaklı bir kentleşme modeli* uygulamak için uygun alanlardır. Kent ve kır arasındaki düşük yoğunluklu ve alternatif kullanımlar, açık ve yeşil alanlar bir yeşil kuşak oluşturarak kır ve kent arasında bir tampon bölge oluşturabilir. Yeşil kuşaklar ulaşım bağlantıları, alternatif kamusal, rekreatif ve tarımsal kullanımlar ile daha düşük yoğunluklu, alternatif bir kentsel odak oluşturabilir. Büyük potansiyeller barındıran kır-kent çeperi, bir geçiş bölgesi olarak hem kentsel hem de kırsal nüfusun sosyo-mekânsal bütünleşme bölgesi olabilir. Bu sayede kır ve kent özgünlüğünü kaybetmeden ve biri ötekini yok etmeden bir bütün halinde işleyebilir. Kır-kent çeperi doğru planlama politikalarıyla, kentin kır üzerindeki olumsuz etkisini hafifletme potansiyeline sahiptir (Hazar, 2017). Çalışmanın saha alanı olarak seçilen Ödemiş ilçesi, İzmir'in kır-kent çeperinde bulunması bakımından potansiyel bir geçiş bölgesidir.

1.4. Kırsal Planlama

Kırsal planlama, "*Kırsal alanların, doğal potansiyeli ile toplumsal gereksinimleri arasında denge sağlamaya yönelik, kırsal alanın ekonomik, sosyal, siyasal ve örgütsel bütün yönlerini kapsayacak katılımcı bir görüşle ele alınması gereken, kır-kent dengesini, kırsal alanların dışa açılmalarını ve kırsal alanların kalkınmasını sağlayan bir çalışma alanı ve planlama türü*" olarak tarif edilebilir (Çelik, 2006b). TDK (2020)'ye göre "*Üretim etkinlikleri tarıma dayalı olan kırsal nüfusun yaşadığı ve çalıştığı alan*" olarak tanımlanan kırsal alanların planlanması ya da kıra yönelik planlama, mekânsal planlama sistemi içerisinde kendisine çok az yer edinebilmiştir (Çörek Öztaş ve Karaaslan, 2017).

Son yıllarda planlama yazınında kent ve kır arasındaki kesin sınırlardan söz etmenin artık mümkün olmadığı sıklıkla dile getirilmektedir. Tekeli (2004), küreselleşmeyi yeni bir sosyo-mekânsal süreç olarak tariflediği *kent-bölgeler* kavramında, iç içe geçmiş ekonomik aktiviteler ve yeni coğrafî, ülke aşırı sınırlardan bahsetmekte ve kırdan kente göçün sebeplerinin ortadan kaldırılması ve yaşam kalitesinin artırılması öncelikli çözülmesi gereken bir sorun alanları belirlemektedir: heterojen, kozmopolit ve yüksek gelir eşitsizliği bulunan kent bölgelerde çarpık kentleşmenin kontrol edilmesi (Tekeli, 2004). Türkiye'de "kırsal planlama" anahtar kelimesiyle yapılan tez çalışmaları incelendiğinde kavramın ilk olarak 1992 yılında kullanılmaya başlandığı ve 15 çalışma Şehir ve Bölge Planlama anabilim dalında olmak üzere toplamda 33 çalışma yapıldığı tespit edilmiştir. Yapılan çalışmalarda, sıklıkla "kırsal planlama sorunları", "kırsal planlama politikalarının geliştirilmesi" ve "köy tasarım rehberleri" konularına odaklanmıştır (Ulusal Tez Merkezi, 2020).

Türkiye'de kırsal alanlarında son yıllarda önemli değişimler yaşanmaktadır. Bu değişimlerin yaşanmasında etken başlıca sebepler; (1) AB uyum süreci, (2) kırsal kalkınmada yatay, iş birliğine dayalı yaklaşım ihtiyacı; (3) yanlış/eksik tarım politikaları; (4) çevre/doğa boyutunun ciddi bir tehlike haline gelmiş olması, (5) 2012 yılında yürürlüğe giren 6360 Sayılı Büyükşehir Kanunu ve beraberinde getirdiği değişim süreci olarak sıralanabilir. Kanun nedeniyle büyükşehir belediyesi haline getirilen 30 ilde köy tüzel kişilikleri kaldırılarak bu yerleşimler mahalle statüsü kazanmış ve geleneksel olarak "kır" tanımı yapılan alanlar "kentsel alan" olarak kategorilendirilmiştir. Kırsal alan sorunları yeniden getiren bu durum ışığında, kırın planlanması konusunda mevcut planlama mevzuatı ve pratiğinin yetersiz ve muğlak kaldığı görülmüştür (Çörek Öztaş ve Karaaslan, 2017).

6360 Sayılı Kanun ile birlikte, yeniden gündeme gelen kırsal alan ve kırsal alan planlaması konuları ile birlikte kırsal alan planlamasında hangi planlama araçlarının (ör. bölge planları, stratejik planlar, kır tasarım rehberleri) kullanılabilceği planlama yazınında odaklanması gereken bir konudur. Çörek Öztaş ve Karaaslan (2017) çalışmalarında, Türkiye'ye örnek olacak benzer deneyimler yaşamış ülkelerde (Amerika, İngiltere, İspanya ve Fransa) kullanılan kırsal alanlara yönelik yaptıkları karşılaştırmalı analiz ardından, çeşitli *kırsal planlama politika ve kriterleri* önermiştir.

Türkiye'de günümüze kadar kırsal kalkınmanın sağlanması için çeşitli yöntemler denenmiştir. Bu kapsamda, Kırsal Kalkınma Modelleri, Ülkesel Politika ve Belgeler, Kırsal Kalkınma Projeleri (KKP) ve Bölgesel Kalkınma Projeleri (BKP) ortaya konmuştur (Çelik, 2006b). Kırsal alanlara dair yapılan en kapsamlı çalışma, 1940 yılında uygulanmaya başlanan Köy Enstitüleri projesi olmuştur. 1940-1945 yılları arasında 21 Köy Enstitüsü açılmıştır (Tablo 3). İlkokulu bitirmiş öğrenciler sınava tabi tutularak Köy Enstitülerine seçilmiştir. Enstitülerde eğitim süresi beş yıl olmak üzere öğrencilere kültür dersleri, ziraat dersleri ve uygulamaları, teknik dersler ve uygulamaları konusunda eğitim verilmiştir (Yavuz, 2005; Toprak, 2008). 1947 yılında eğitim müfredatında olan değişimlerle birlikte köy enstitülerinde de değişimler başlamıştır. 1950 yılında köy enstitülerine yönelik artan eleştiriler ve karma eğitimin kaldırılmasıyla birlikte 1954 yılında köy enstitüleri ilköğretim okullarına dönüştürülerek fiilen kapatılmıştır (Kocabaş, 2019).

Tablo 3. Köy Enstitülerinin kuruluş tarihleri (Akyüz, 2007 verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır).

Köy Enstitülerinin Yıllara Göre Kuruluşu	
	1.İzmir-Kızılçullu 2. Eskişehir-Çifteler 3.Lüleburgaz-Kerpite 4.Kastamonu- Gölköy
1940	5.Malatya-Akçadağ 6.Lâdik-Akpınar 7.Adapazarı-Arifiye 8.Adapazarı-Arifiye 9.Vakıfkebir Beşikdüzü 10.Kars-Cılavuzu 11.Bahçe-Düziçi 12. Isparta-Gönen 13.Balıkesir-Savaştape 14.Kayseri-Pazarören
1941	15. Ankara-Hasanoğlan 16.Konya Ereğli-İvriz
1942	17.Yıldızeli-Pamukpınar 18.Erzurum-Pulur
1944	19.Ergani-Dicle 20. Aydın-Ortaklar
1945	21.Van-Erciş

Köy enstitülerinin kısa süre içinde kırsal alanlar için olumlu etkileri olmuştur. Bu süreçte, köylerde yaşayan çocukların eğitime ulaşmasının yanı sıra, kız çocuklarının eğitim alması sağlanarak toplumsal cinsiyet eşitliğine yönelik önemli bir katkıda bulunulmuştur. Enstitüler, buldukları yöreye özgü tarımsal teknik ve uygulamalarla yöre halkının bilinçlenmesine ve tarımsal verimin artmasına yardımcı olmuştur. Köy enstitülerinde eğitim alan öğrenciler buldukları yörenin problemlerine çözüm aramış, buldukları kırsal kalkınma için çalışmalar yapmıştır. Enstitüler köylerin kültürel, ekonomik ve toplumsal gelişime ciddi katkılar sağlamıştır (Şimşek ve Mercanoğlu, 2018; Türen, 2020).

Kırsal alanları kapsayan bir diğer çalışma, beş yıllık kalkınma planlarıdır. Beş yıllık kalkınma planları incelendiğinde kırsal alana yönelik, kavramsal, yasal, plan, proje ve hedeflerin belirlendiği tespit edilmiştir. Planlar mekânsal olarak değerlendirildiğinde, altyapı hizmetlerinin birinci ve dokuzuncu beş yıllık kalkınma planlarına kadar devamlı olarak yer aldığı görülmüştür. Bu bağlamda, kırsal alanda altyapı problemlerinin tam olarak çözümlenemediği anlaşılmıştır. Planlar sosyal açıdan değerlendirildiğinde ise, sosyal altyapının kırsal alanda sağlanamadığı anlaşılmaktadır. Ekonomik açıdan birinci beş yıllık kalkınma planından, beşinci beş yıllık kalkınma planına kadar tarımsal sektörünün ana ekonomik sektör olduğu görülmüştür. Neoliberalizm ve küreselleşme süreçleriyle birlikte kırsal alanın sadece tarım üretimi üzerinden kalkındırılmayacağı anlaşılmış ve ürün pazarlaması, tarım dışı sektörlerle yönelim gibi ekonomik kazancı arttırmaya yönelik yeni önerilere yer verilmiştir (DPT, 2020).

Bunlara ek olarak, kırsal alana yönelik olarak yapılmış olan *Köykent* ve *Merkezköy* projeleri de önemlidir. Merkezköy projesi yerleşimlere hizmet götürülmesi dışında hedeflerine ulaşamamıştır. Köykent çalışması, Merkezköy çalışmasına ek olarak köylere hizmet götürme ve yönetim dışında yerel örgütlenmeyi de hedeflemiş ve ekonomik kazanç sağlanabilmesi için kooperatifçiliği teşvik etmiştir. Köykent ve Merkezköy çalışmalarında altyapı hizmeti ve kooperatifler dışında istenilen hedeflere ulaşamamıştır (Başibüyük, 2011).

Her iki çalışmaya baktığımızda kırsal alanda yaşayan nüfusun uzun vadede kalkınmasına, gelişmesine yönelik katkı sağlamadığı görülmektedir. Geray (1974), çalışmasında Köy Enstitülerini incelendiğinde, projenin uygulandığı köy ve çevresine eğitim, kültürel, sosyal, ekonomik ve mekânsal olarak katkıda bulunduğu ve kırsal alanda yaşayan insanlara önemli bir örnek teşkil ettiğini tespit etmiştir. Bu bağlamda Köy Enstitüleri, kırsal alanda yaşayan nüfusa yönelik yapılan çalışmalar arasında çok boyutlu olması ve en çok katkıyı sağlaması açısından öne çıkmaktadır. Türkiye’de günümüze kadar kırsal alanlara yönelik gerçekleştirilen projelerin, mekânsal, sosyal ve ekonomik boyutları Tablo 4’te özetlenmiştir.

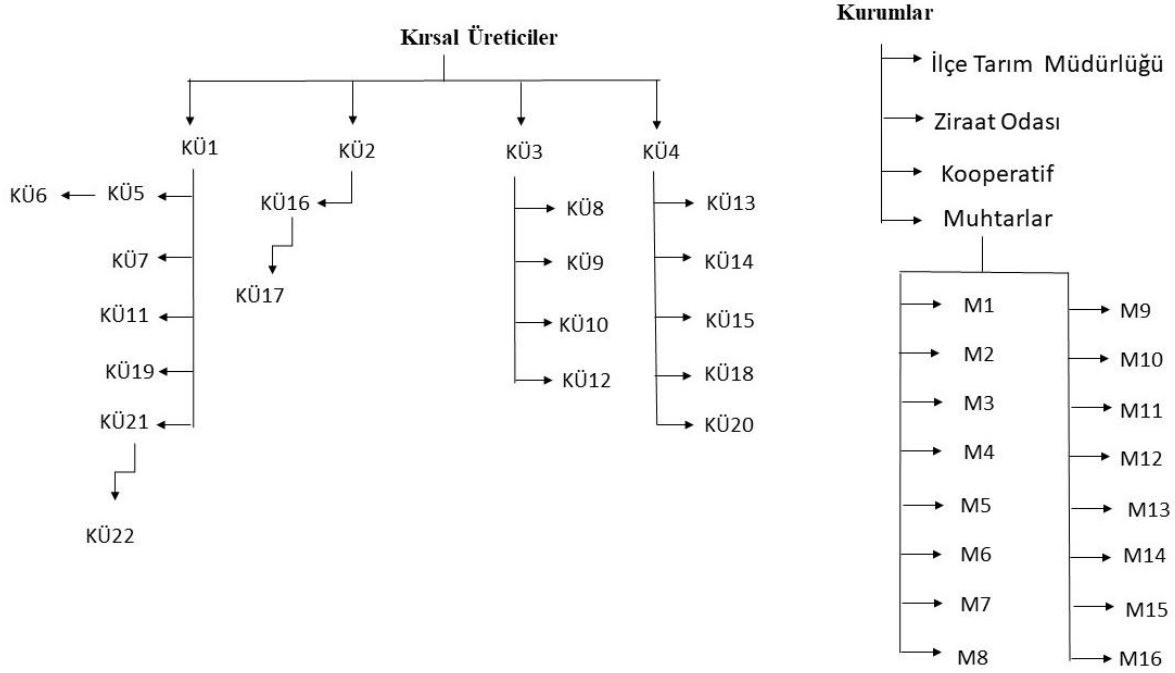
Tablo 4. Kırsal alanlara yönelik gerçekleştirilen projelerin mekânsal, sosyal ve ekonomik boyutları (Köy Enstitüleri Kanunu, 1940; Keleş, 1998; Kırsal Kalkınma Komisyonu, 2004; Çelik, 2006b; ve Geray, 2011 verileri kullanılarak hazırlanmıştır).

Yöntem	Projeler	Mekânsal Boyut	Sosyo-Kültürel Boyut	Ekonomik Boyut
Kırsal Kalkınma Modelleri	Köy Enstitüleri (1940-1954)	Köy altyapısının oluşturulması, köylerde okulların kurulması, enstitülerin ulaşım yollarına yakın kurulması ve mekânsal olarak kampüs ortamı Tarım ve kültür sitelerin inşaa edilmesi, köylerin altyapı eksikliklerinin giderilmesi, iletişim altyapısının sağlanması	Köy aydınının oluşması, köy edebiyatının ortaya çıkması, okur-yazar oranının artması, kültürün zenginleşmesi, kültürel aktivitelerin yapılması, kadın-erkek arasında fırsat eşitliği	Zirai ve teknik konularda köye ve civardaki köylere bilgi sağlayarak üretimin artması ve çeşitlenmesi Tarım ve hayvancılıkla ilgili sorunları çözerek verimliliğin artırılması
	Örnekköy (1963-1965)	Altyapı eksikliklerinin giderilmesi, sağlık ve eğitim alanlarını kurulması	Yerel toplulukların, kendi problemlerinin çözümüne katılım sağlaması toplumun örgütlenmesi	Toprak reformunun sağlanması, topraksız köylülerin, tarımsal üretime katılması, üretimde verimliliğin artırılması
	Toplum kalkınması (1963-1972)	Altyapı hizmetleri	Kırsal alanların kendine yeterli birimler haline gelmesi	Tarımsal gelişmenin sağlanması
	Çok Yönlü Kırsal Alan Planlaması (1965-1970)	Altyapı hizmetleri	Eğitim ve sağlık alanı kurulması	Tarımsal gelişmenin sağlanması
	Merkezköy (1971-1983)	Altyapı hizmetleri	Eğitim, sağlık alanı ve kooperatif kurulması	Kırsal nüfusa ekonomik katkı sağlanması
Ülkesel Politika ve Belgeler	Köykent (1978-1980)	Altyapı eksikliklerinin giderilmesi, kırsal alanların kalkınması ve sorunlarının çözümüne yönelik projeler yapılması	Kırsal alanlarda sosyal altyapı eksikliğinin giderilmesi	Tarım ve toprak reformları, kırsal alanda tarım dışı faaliyetlerin geliştirilmesi
	5 Yıllık Kalkınma Planları (1963-2023)	Pilot illerden seçilen birer ilçede haritalarının hazırlanması, köy tasarım rehberlerine altlık oluşturulması	Kırsal yerleşmelerde kadınlar, erkekler ve çocuklar ayrı ayrı olmak üzere yerleşime ilişkin yaşanan sorunlar, çözüm önerileri geliştirilmesi	Koruma odaklı kırsal alan planlaması, yerel sürdürülebilir kalkınma
ÇŞB Projeleri	KODAKAP (Kırsal Alan Planlama Projesi)			

2. Yöntem ve Bulgular

Çalışmada yapılan literatür taraması ardından, saha çalışması, yerinde gözlem, yarı yapılandırılmış mülakat, medya ve içerik analizi yöntemleri kullanılmıştır. Yarı yapılandırılmış mülakatlar, “kartopu örnekleme yöntemi” ile gerçekleştirilmiştir. Çalışmanın birinci aşamasında İlçe Tarım Müdürlüğü (İTM), Ödemiş Ziraat Odası (ZO) ve kooperatif (KO) ile; çalışmanın ikinci aşamasında merkez mahalle muhtarları (M) ile ve çalışmanın üçüncü aşamasında kırsal üreticiler (KÜ) ile olmak üzere toplamda **41** mülakat gerçekleştirilmiştir (Şekil 2; Tablo 5). COVID-19 pandemisinin yüz yüze görüşmeleri engellemesi ve telefon üzerinden bütün kurumlara (ör. kooperatifler) ulaşılamaması

çalışmanın başlıca kısıtını oluşturmuştur. Seçilen saha alanına dair verilerin toplanması ardından, öneri kırsal planlama politika ve kriterleri bir kriter puanlama sistemine uyarlanarak Ödemiş örneği üzerinde uygulanmıştır.

Şekil 2. Kartopu mülakatlar.

Tablo 5. Mülakat sorularının içeriği.

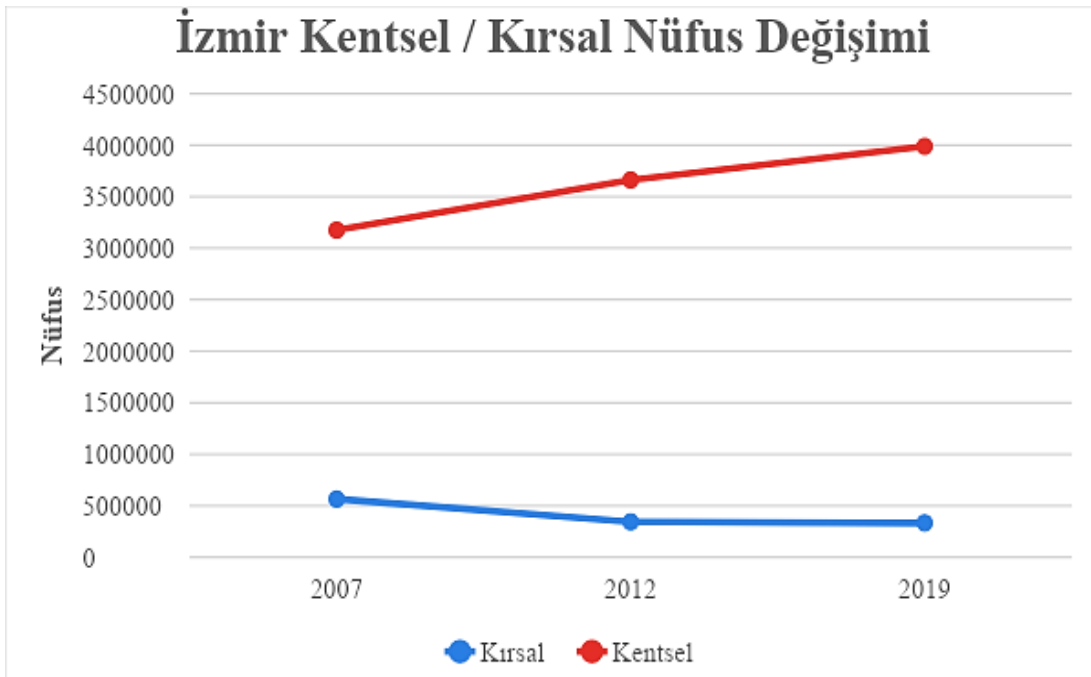
Perspektif	Mülakat Sorularının İçeriği
Mekânsal Perspektif	Teknik altyapı niteliği Yaşanılan yer (kır-kent) Arazi kullanım değişiklikleri Mekânsal istatistik veriler Tarım alanlarının büyüklüğü Kır-kent ilişkisi Mahalle yapısı
Sosyal ve Demografik Perspektif	Sosyal altyapı niteliği Kırdan kente (ilçe merkezine) göç Nüfus, istihdam oranı, yaş, cinsiyet
Kültürel Perspektif	Göçün etkileri Kırsal/kentsel alana aidiyet hissi Mahallenin kültürel yapısı
Ekonomik Perspektif	Yerel halk için tarımın önemi İstihdam alanları Tarımsal üretim girdi maliyetleri Kırsal üreticilere yönelik çalışmalar/teşvikler Kırsal üreticilerin yaptıkları ödemeler Tarımsal üretimde meydana gelen değişiklikler

2.1. Saha Alanı

Ödemiş ilçesi, İzmir ilinin kırsal yerleşim bakımından önemli bir nüfusunu barındırması ve İzmir'in kır-kent çeperinde bulunan, kırsal ve kentsel karakterli bir ilçe olması sebebiyle saha alanı olarak seçilmiştir. Ödemiş ilçe nüfusunun büyük çoğunluğu kırdan kente göçen kesimler tarafından oluşturulmuştur. Bu yüzden, üretim ilişkileri ve yaşam biçimlerinde kırsal karakter ön plandadır. Ege Bölgesi'nin batısında bulunan ve 11 merkez ilçe olmak üzere toplam 30 ilçeye sahip İzmir'in 2019 yılı toplam nüfusu 4.367.251 kişidir (Şekil 3). TÜİK (2020) verilerine bakıldığında, 2007 yılında Türkiye kırsal nüfusu 20.838.397 ve İzmir 564.220 iken, 2012 yılına gelindiğinde Türkiye kırsal nüfusunun 17.178.953, İzmir kırsal nüfusunun ise 343.529 olduğu belirlenmiştir. Türkiye'ye paralel olarak İzmir ilinde de kırsal alanda nüfusunun azaldığı görülmektedir (Şekil 4).

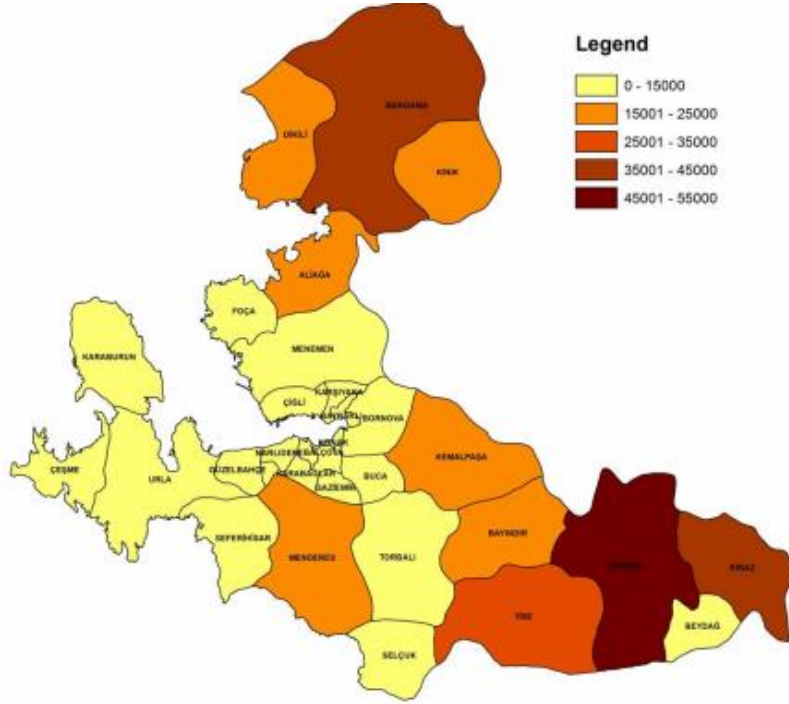

Şekil 3. İzmir İlinin Konumu.

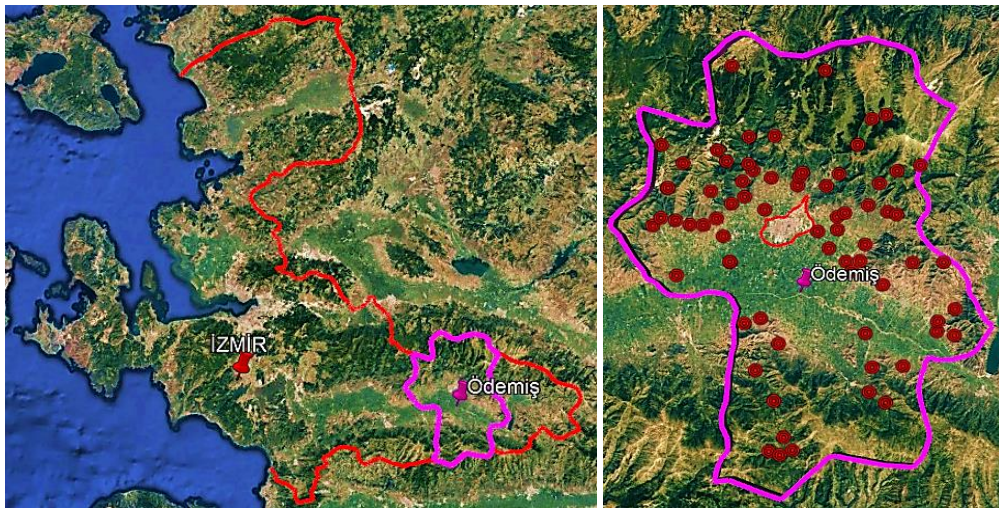
Şekil 4. İzmir Kentsel / Kırsal Nüfus Değişimi (TÜİK, 2020 verileri kullanılarak yazar tarafından hazırlanmıştır).

İzmir’de ilçe bazında kırsal ve kentsel yerleşimler arası nüfus hareketliliği incelendiğinde, Karaburun ve Beydağ ilçeleri kentsel ve kırsal nüfus kaybı yaşarken; Ödemiş, Kiraz, Tire, Bayındır, Selçuk, Torbalı, Kınık ve Bergama ilçelerinin kırsal nüfusunun azalırken, kentsel nüfusunun arttığı görülmektedir. İlçelerdeki azalan kırsal nüfusun ilçe merkezlerine ya da kent merkezine göç ettiği belirtilmiştir (İzmir Bölge Planı, 2015).

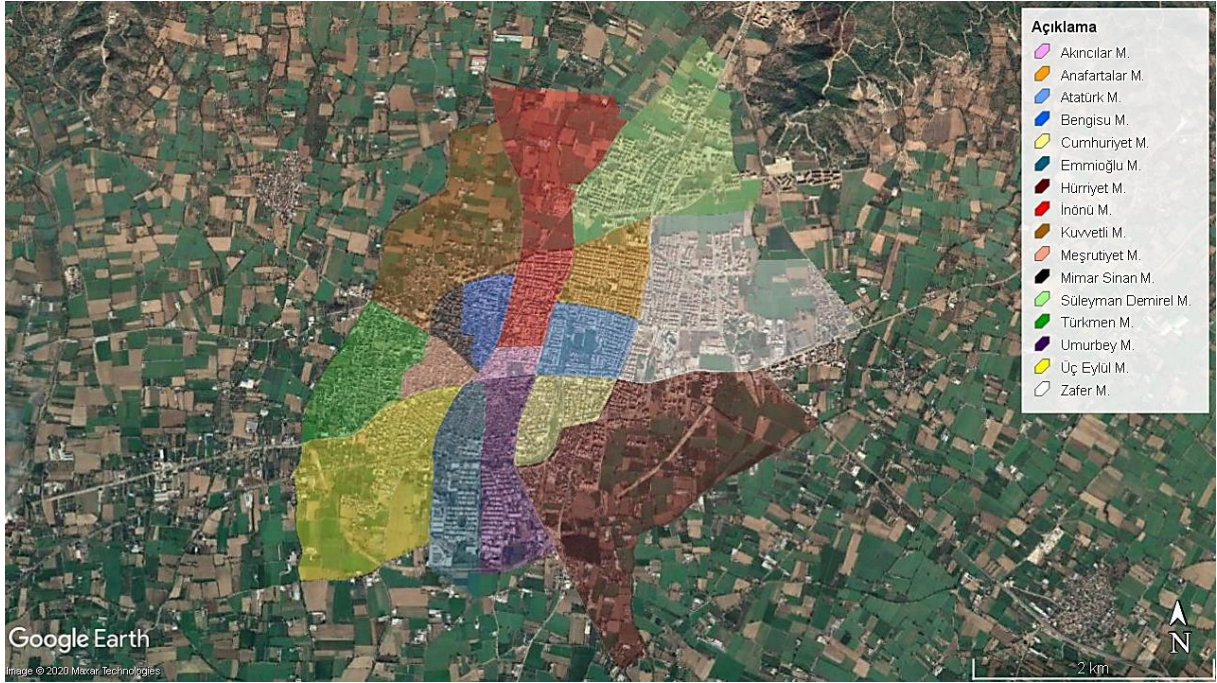

Şekil 5. İzmir ilinde kırsal nüfusun ilçelere göre dağılımı, 2012 (Can Oğuz, 2013).

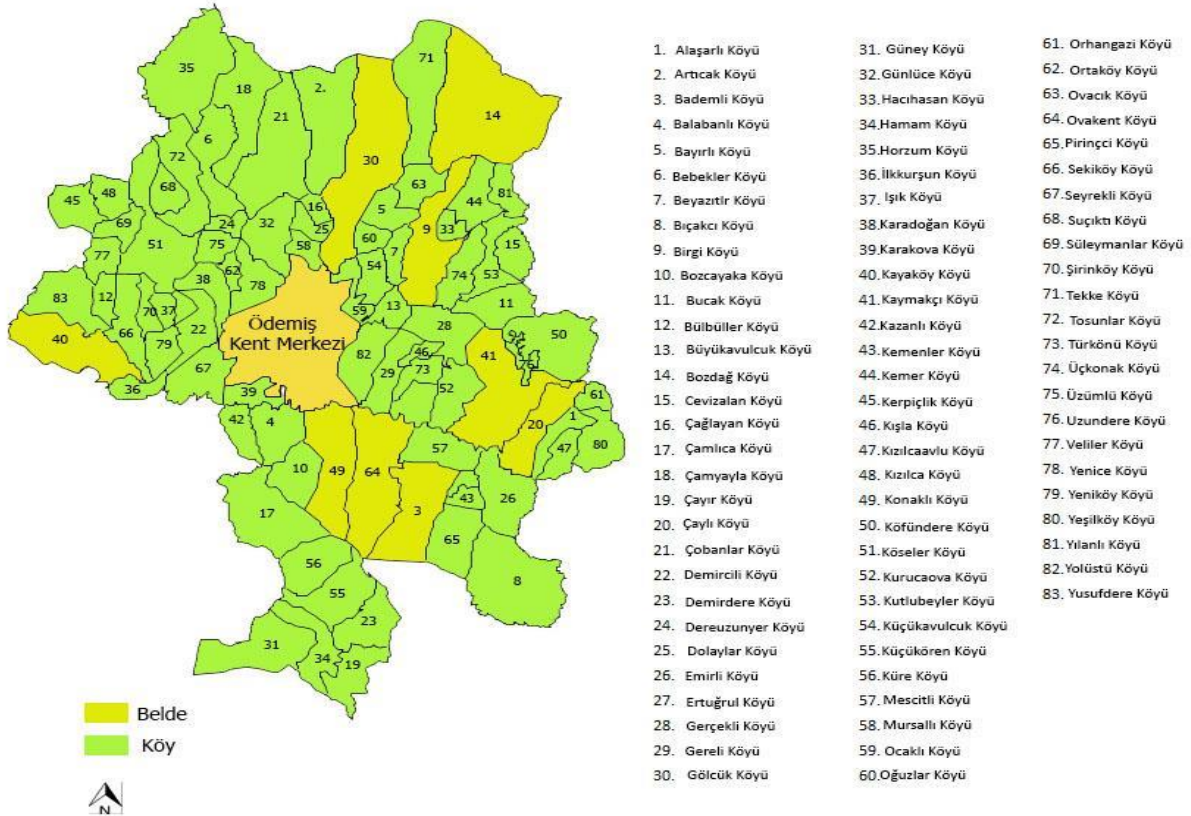
İzmir ilinin güneydoğusunda yer alan Ödemiş ilçesinin İzmir kent merkezine uzaklığı 113 km’dir (Şekil 6-8). Ödemiş ilçesi 2019 yılı nüfusu **132.876** kişidir. Ödemiş ilçesinde **16** merkez mahalle, **9** belde ve **74** köy olmak üzere **99** yerleşim bulunmaktadır. Ödemiş ilçesi **%12,9** oranıyla, İzmir bütününde *en fazla çiftçi sayısına sahip ilçedir* (Şekil 5; Tablo 6). Ancak buna karşın Ödemiş ilçesinin kırsal nüfusu azalırken, kentsel nüfusun artmaktadır. Ödemiş köyleri 2007 yılı nüfusu **57.034**, 2012 yılı nüfusu **53.428** ve 2019 yılı nüfusu **50.102** kişidir (İZKA, 2015; TÜİK, 2020).

Şekil 6. Ödemiş ilçesi konumu (Google Earth, 2020 verileri kullanılarak yazar tarafından hazırlanmıştır).

Şekil 7. Ödemiş merkez mahalleleri (Google Earth, 2020 verileri kullanılarak yazar tarafından hazırlanmıştır).

Şekil 8. Ödemiş belde ve köyleri (Ödemiş Belediyesi, 2014).

Tablo 6. 2014 yılı İzmir ilçelere göre çiftçi sayıları (İZKA, 2015).

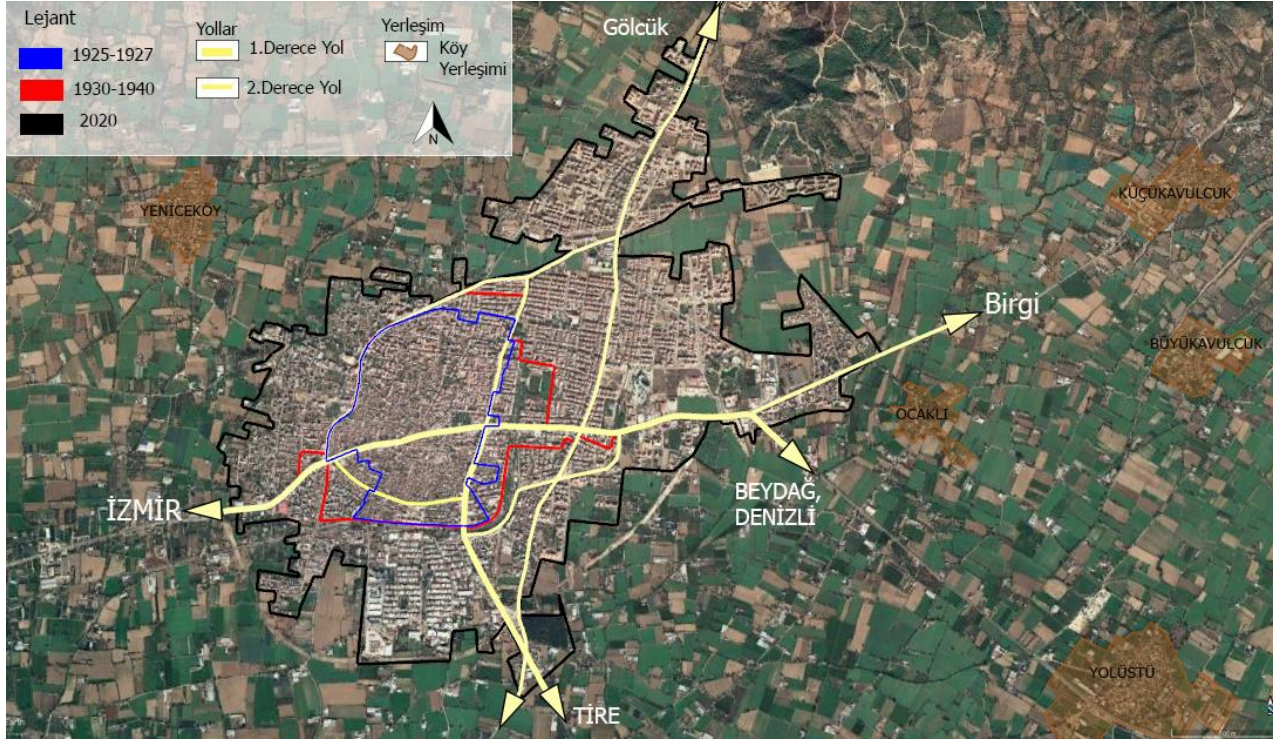
İlçeler	Çiftçi Sayısı	İzmir İlindeki Payı (%)
Bayındır	4.566	9.6
Beydağ	1.277	2.7
Kiraz	4.998	10.5
Menderes	2.249	4.7
Ödemiş	6.110	12.9
Selçuk	1.272	2.7
Tire	5.424	11.4
Torbali	2.941	6.2
Proje Bölgesel Toplamı	28.837	60.8
İzmir	47.420	100

Ödemiş ilçesinin ekonomik yapısı tarım sektörüne dayalı olmak ile birlikte son yıllarda hayvancılık ve tarıma dayalı sanayi sektörlerinin geliştiği görülmektedir (İzmir Büyükşehir Belediyesi, 2016). Ödemiş ilçesi düzeyinde işgücü oranlarına bakıldığında, “Ziraat, Avcılık, Ormancılık ve Balıkçılık” sektörü 2000 yılında **%70.42** oranıyla birinci sıradayken; 2023 yılına gelindiğinde yaklaşık %15’lik bir kayıpla yine bu sektörün ilçede birinci sırada olacağı öngörülmektedir (Tablo 7) (İZKA, 2011).

Tablo 7. Ödemiş ilçe düzeyinde sektörel işgücü oranları ve projeksiyonu, 2000-2023 (İZKA, 2011).

Sektörler	Ödemiş, 2000 (%)	Ödemiş, 2023 (%)	İzmir, 2000 (%)	İzmir, 2023 (%)
Ziraat, Avcılık, Ormancılık, Balıkçılık	70,42	55,28	28,54	17,32
Madencilik ve Taş Ocakçılığı	0,03	0,01	0,15	0,05
İmalat Sanayi	6,87	9,61	20,09	21,70
Elektrik, Gaz ve Su	0,15	0,33	0,34	0,56
İnşaat	2,61	5,22	5,29	8,18
Toptan ve Perakende Ticaret	7,63	11,96	14,54	17,63
Ulaştırma, Haberleşme ve Depolama	1,46	2,22	4,39	5,14
Mali Kurumlar	1,26	1,98	4,59	5,59
Toplum Hizmetleri	9,53	13,38	21,94	23,81
Diğer Faaliyetler	0,03	0,00	0,11	0,02

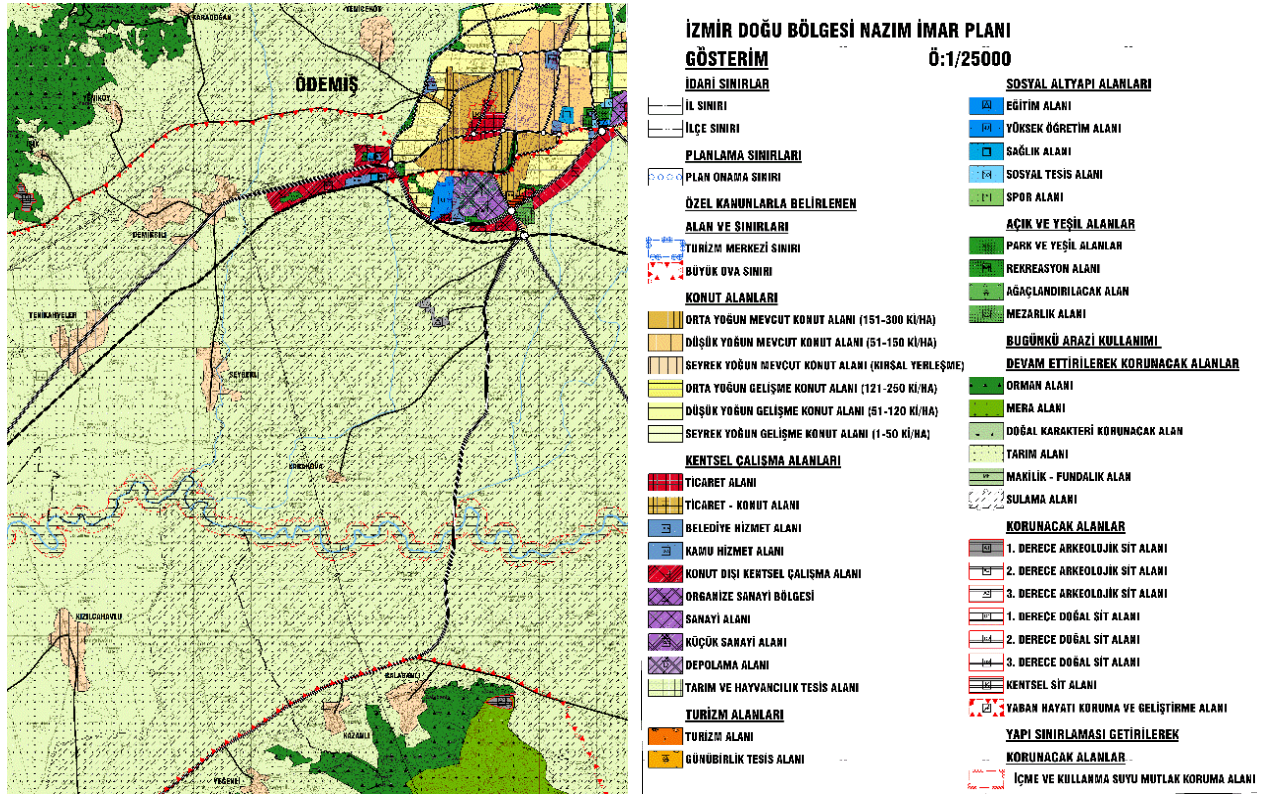
Tülek ve Saner'in (2020) çalışmasına göre, 1960'lı yıllarda "orman amenajman rejiminin" uygulanması sonucunda, orman içerisinde bulunan köylerin (ör. Lübbey) odunculuk faaliyetinden elde ettiği gelirin azalması ve teknik altyapı eksiklikleri (ör. tarımsal sulama imkanları, elektrik) sonucunda köylerden ilçe merkezine ya da diğer belde/köylere göç artmıştır. Bu durumda, Ödemiş ilçesinde kırdan kente yaşanan göçün temel sebeplerinden birinin köylerde teknik altyapı, tarımda sulama vb. eksiklikler olduğu görülmektedir. Ödemiş ilçe merkezi kentsel gelişme lekesi Şekil 9'da gösterilmiştir.

Şekil 9. Ödemiş ilçe merkezi kentsel gelişme lekesi (Google Earth, 2020; Kent Arşivi Müzesi, 2020 verileri kullanılarak yazar tarafından hazırlanmıştır).

1/25.000 İzmir Doğu Bölgesi Nazım Planı incelendiğinde, Ödemiş ilçe merkezi çevresinin tarım alanlarıyla çevrili olduğu görülmektedir. İlçe, "seyrek yoğun konut gelişme alanı" (1-50 kişi/ha.) ve "konut dışı kentsel çalışma alanları" olarak tarım alanlarına doğru gelişmektedir (Şekil 10). Ödemiş'te tarım alanları 2000-2017 yılları arasında 375,310 dekadardan 336,215 dekadara; çayır ve mera alanlarının ise 262,000 dekadardan, 15,000 dekadara düştüğü görülmektedir (İzmir Gıda Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü, 2018). Bu alanların imara açılması ve kiralanma ya da satılma yoluyla konut, maden, sanayi, turizm vb. sektörlerin ihtiyaç duyduğu başka kullanımlara tahsisi sonucunda ilçedeki tarım ve mera alanları azalmıştır. Bu durumun hayvansal üretimi olumsuz etkilediği; ekstansif küçükbaş hayvancılık faaliyetleri azalırken, entansif büyükbaş hayvancılık faaliyetlerinin artış gösterdiği gözlemlenmiştir (İZKA, 2015).

İzmir ili ve Ödemiş ilçesinde yıllar içerisinde tarım alanı, orman ve fundalık alan, çayır ve mera alanlarında azalış görülürken; diğer arazi kullanımlarında artış olduğu tespit edilmiştir. Son 20 yıl içinde, İzmir ili genel arazi dağılımında en ciddi azalış %5,8 oranla mera alanlarında görülürken, tarım alanları da %3,5 oranında azalmıştır. Bu durumun, tarım ve hayvancılık sektörünü olumsuz etkilediği ve kırdan kente göçü tetiklediği görülmektedir (Tablo 8; Şekil 11-12).

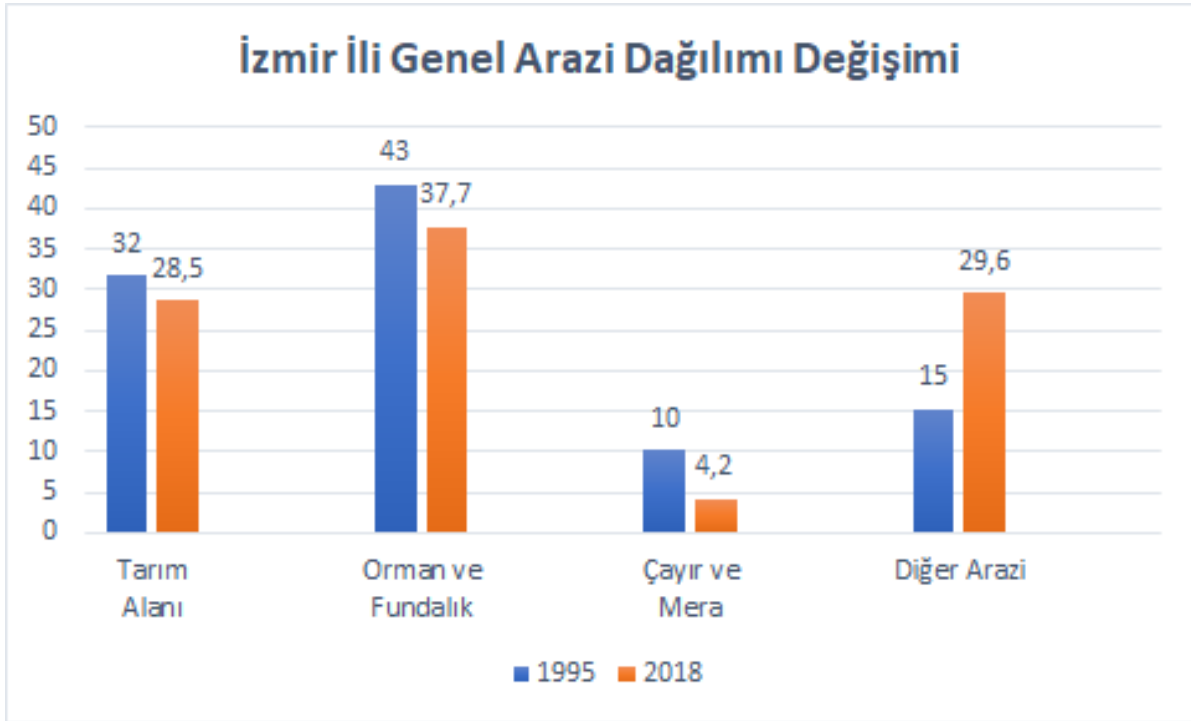

Şekil 10. 1/25.000 ölçekli İzmir Doğu Bölgesi Nazım İmar Planı (Ödemiş Belediyesi, 2020).

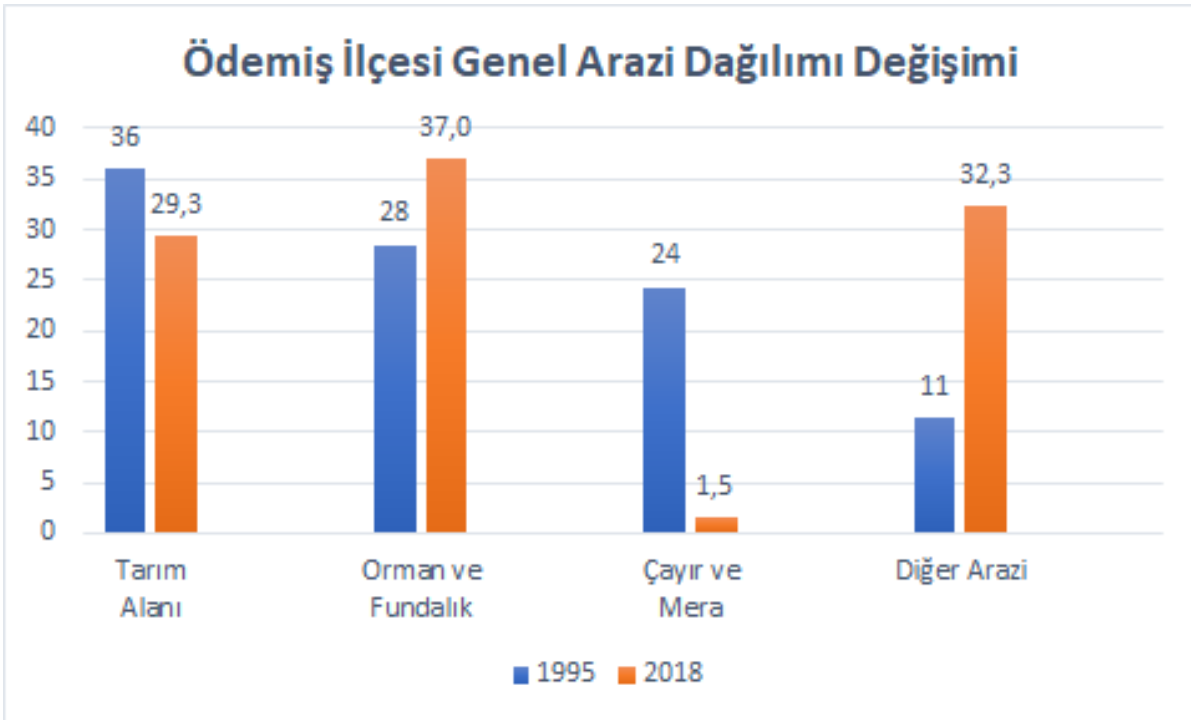
Tablo 8: İzmir ili ve Ödemiş ilçesi yıllara göre arazi dağılımı değişimi (İzmir Gıda Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü, 1995-2018 verileri kullanılarak hazırlanmıştır).

	Tarım Alanı		Orman		Çayır ve Mera		Diğer Arazi		Toplam	
	1995	2018	1995	2018	1995	2018	1995	2018	1995	2018
İ	379.442	3.450.224	513.705	4.555.700	1209.39	506.234	183.214	3.573.954	1.197.300	12.086.112
Ö	38.825	297.633	30.665	375.690	26.200	15.000	12.210	327.677	107.900	1.016.000

Buna ek olarak, Ulusal Tez Merkezi (2020) verilerinde “Ödemiş” anahtar kelimesi aratıldığında 361 tez çalışması tespit edilmiştir. Bu çalışmalar incelendiğinde, Ödemiş’in kırsal ve kentsel alanlarını mekânsal olarak ele alan 14 çalışma tespit edilmiş ve bu çalışmalardan 8’i mekânı koruma açısından ele almıştır: Ödemiş ilçesi demiryolu hattı (Bölceci Yılmaz, 2019); Lübbey (Devrim Genç, 2019); Lübbey (Güler, 2016); Lübbey (Acar, 2015); Ödemiş (Kazas, 2008); Günlüce (Dabbay) ve Karakova (Şenli, 1997); Birgi (Gül, 1995); Birgi (Ayhan Selçuk, 2013) Ödemiş ilçesine yönelik yapılan mekânsal ve koruma odaklı tez çalışmalarıdır. Ayrıca Şehir ve Bölge Planlama Anabilim Dalında Ödemiş ilçesine yönelik yapılan 3 tez çalışması tespit edilmiştir. Çalışmalar “Kentsel alanlarda koruma-kullanma dengesi gözeterek yeşil yolların tasarlanması” (Ayhan Selçuk, 2019); “6360 sayılı yasa sonrası kırsal yerleşimlerin planlanmasında, köy tasarım rehberlerinin kullanılması” (Kut Göğün, 2017); “Tarihi yapıların korunması ve koruma amaçlı imar planları hazırlanırken belirleyici olarak trafik titreşimlerin ölçülmesi ve modellenme” (Bölceci Yılmaz, 2019) konularında hazırlanmıştır (Ulusal Tez Merkezi, 2020).

Şekil 11. İzmir İli yıllara göre tarım alanı değişimi (İzmir Gıda Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü, 1995-2018 verileri kullanılarak yazar tarafından hazırlanmıştır).

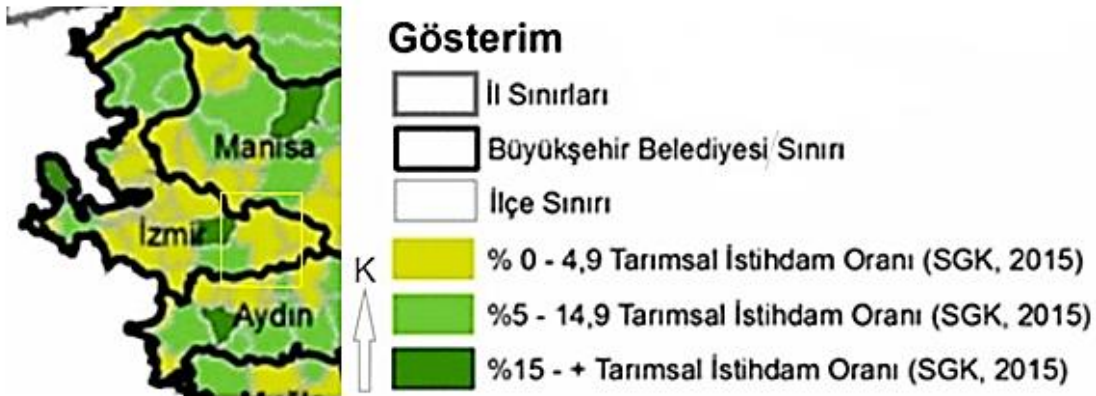
Şekil 12. Ödemiş İlçesi yıllara göre tarım alanı değişimi (İzmir Gıda Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü, 1995-2018 verileri kullanılarak yazar tarafından hazırlanmıştır).

Ödemiş'te Çiftçi Kayıt Sistemine (ÇKS) kayıtlı 6500 çiftçi bulunmaktadır. ÇKS'ye kayıtlı olan çiftçilerin verilen desteklerden yararlanmak, özellikle banka kredisi almak için başvuru yaptıkları tespit edilmiştir. Buna rağmen ÇKS'ye üye olmayan ve hatta bu konuda bilgisi bulunmayan kırsal üreticiler de bulunmaktadır. Ödemiş'te tarım alanlarının küçük aile işletmeleri olması (<10 da.) sebebiyle destekten yararlanamayan üreticiler de bulunmaktadır (Ödemiş İlçe Tarım Müdürlüğü, 2020).

Çörek Öztaş (2017) çalışmasında, OECD sınıflandırmasına göre, kırsal nüfusun kentsel nüfusu içerisindeki payını dikkate alarak üç düzey kırsal ve kentsel bölge tespit etmiştir: (1) baskın kırsal bölge, (2) orta düzey kırsal bölge, (3) baskın kentsel bölge (Şekil 12). Bu çalışmaya göre Ödemiş ilçesi, nüfusun %15 ile %50 arasındaki kısmının kırsal alanda yaşadığı, *orta düzey kırsal bölge* olarak kategorilendirilmiştir. 2015 ilçe tarımsal istihdam verilerine göre tarımda çalışan nüfus oranlarına bakıldığında, Ödemiş'in tarımsal istihdam oranı *%5'in altında* olmasına karşın tümüyle kentsel özellik göstermeyen ilçeler arasında olduğu görülmektedir (Şekil 13).

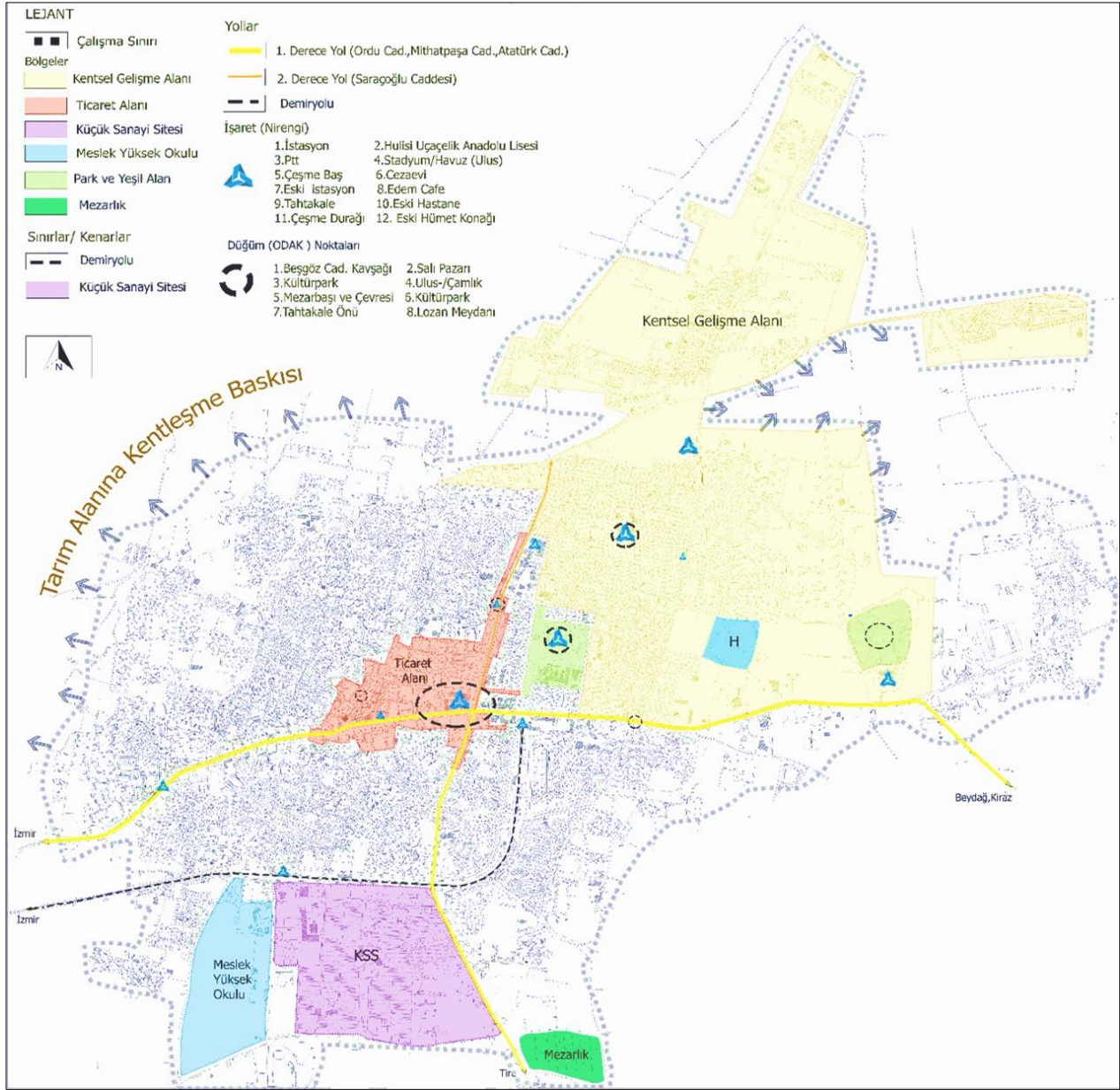

Şekil 12. İzmir kırsal ve kentsel bölgeler (Çörek Öztaş, 2017 haritasından uyarlanmıştır).

Şekil 13. İzmir tarımsal istihdam oranı (Çörek Öztaş, 2017 haritasından uyarlanmıştır).

Çörek Öztaş (2017) çalışmasına göre, İzmir merkez ilçeleri baskın kentsel bölge; kır-kent çeperinde bulunan ilçeler orta düzey kırsal bölge ve Karaburun, Beydağ ve Kiraz ilçeleri baskın kırsal bölge konumundadır. Ödemiş ilçe merkezi "Lynch analizi" (Lynch, 1960) tekniğiyle Şekil 9'da mekansallaştırılmıştır.

Şekil 9. Ödemiş ilçe merkezi Lynch analizi, 2020 (Yazar tarafından hazırlanmıştır).

2.2. Mülakat Sonuçları

Çalışma kapsamında, Ödemiş ilçesinin mevcut durumu ve kırdan kente (ilçe merkezine) göçe sebep olan faktörlerin tespiti için kartopu mülakatlar gerçekleştirilmiştir. Mülakatların birinci aşamasında Ödemiş İlçe Tarım Müdürlüğü (İTM), Ödemiş Ziraat Odası (ZO) ve Ödemiş Tarım Kredi Kooperatifi (KO) ile görüşülmüştür (Tablo 9).

Tablo 9. Ödemiş İlçe Tarım Müdürlüğü ve İlçe Ziraat Odası ile mülakat.

Tarım Alanı Tahsisi	Projeler	Kır-Kent İlişkisi	Problemler	Öngörüler	Öneriler
İTM Rahmanlar barajı, dam, ahır, konut işgali vb.	Mazot ve gübre desteği (ÇKS), aşılama, Genç Çiftçi Projesi, Organik Tarım Projesi	Üretim/tüketim, malzeme/hizmet alımı	Sistemsiz üretim, tarım politikası olmaması, çevreye zararlı hayvancılık faaliyetleri, soğuk hava deposu bulunmaması, kooperatifçiliğe önem verilmemesi	Yerel örtük bilginin (geleneksel yöntemler) unutulması	Üretimde kontrol, yaptırım, yerelde üretim ve tüketim politikalarının geliştirilmeli
ZO -N/A	Genç Çiftçi Desteği	Üretim/tüketim, iş/yaşam alanı	-N/A	-N/A	Ürün girdi maliyetleri azaltılmalı, destek, kırsal planlama
KO -N/A	Çiftçilere kredi imkânı, Mazot, Hayvan yemi ve gübre desteği	-N/A	Hammadde ihtiyaçları için aldıkları ürünün kredilerini faiziyle ödemeleri ve yeterli kazanç sağlayamamaları	-N/A	Tarımda modern tekniklerin kullanımı teşvik edilmeli (ör. damla sulama sistemi), ürün girdi maliyetleri azaltılmalı

Ödemiş İlçe Tarım Müdürlüğü ile yapılan görüşmede, Ödemiş'te tarımsal üretim ve kırsal alanların geleceğine dair görüşler sorulduğunda, yerel örtük bilginin unutulması sonucunda gelecekte ürünleri ekecek tecrübeli ve bilgili kişileri dışarıdan bulmak gerekeceği ifade edilmiştir. Ödemiş Ziraat Odası ile yapılan görüşmede ise Ödemiş'te Genç Çiftçi Desteği için odaya kayıt olmak dışından başka bir işlem yapılmadığı ifade edilmiştir.

Ödemiş Tarım Kredi Kooperatifi ile yapılan görüşmede, kooperatife kayıtlı olan çiftçilerden her yıl ortaklık payı alındığı ve zirai tohum, mazot, makine gibi tarımsal girdi ihtiyaçlarını çiftçilere kredi imkânı sunulduğu öğrenilmiştir. Kooperatiflerden hammadde ihtiyaçları için aldıkları ürünün kredilerini faiziyle ödemeleri ve yeterli kazanç sağlayamamaları çiftçiye zorlayan önemli sorunlardan biri olmuştur. Sonuç olarak, zaman içerisinde tarımsal üretimden yeterli gelir sağlayamayan nüfusun, kırdan kente göç ettiği tespit edilmiştir.

Mülakatların ikinci aşamasında, orta düzey kırsal bölge özelliği gösteren Ödemiş kent merkezinde kır-kent ilişkisinin tespit edilmesi için merkez mahalle muhtarlarıyla görüşme yapılmıştır. Mahalle yaşayan nüfusun sosyal yapısı ve göç edilen yer ile ilgili sayısal veri bulunmaması sebebiyle kamu kurum temsilcilerinden olan, sorumlu olduğu mahalle ile ilgili en yetkin kişi olan muhtarlar ile görüşülmüştür. Görüşmeden elde edilen verilere göre, Ödemiş kent merkezi mahallelerinde kırsal alandan kent merkezine göç eden bir köylü nüfusu yaşamaktadır. Kent merkezine göç eden nüfusun kırsal alanlarla olan ilişkisi sürdürmeye devam ettiği görülmektedir. Ödemiş kent merkezinde yaşayıp köyünde tarımsal üretim yapan, köylere ücretli işçi olarak giden, ya da kentte çalışan ve kırsal alanlara hafta sonları gezme amaçlı gidenler bulunmaktadır (Tablo 10-11).

Tablo 10. Ödemiş merkez mahalle muhtarları ile mülakat, 2020.

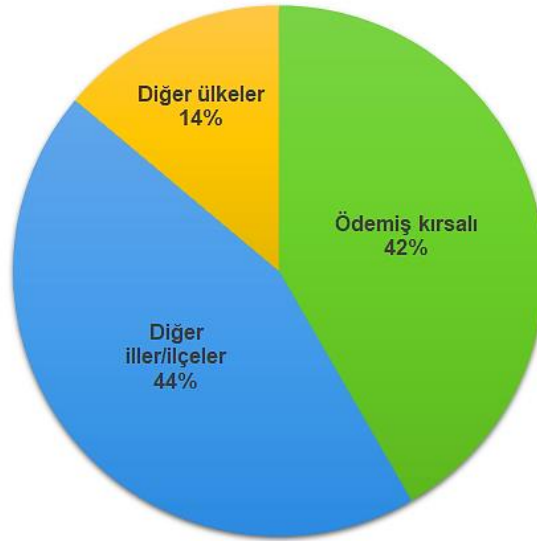
M	Mahalle	Nüfus	Geldikleri Köyler	Göç Nedeni	İstihdam Alanları
1	Üç Eylül	4716	Deliler, Kerpiçlik (batı köyler)	-N/A	Tarım, hayvancılık, mevsimlik işçilik, dayı başlık, bedel, günlük işçi, inşaat
2	Türkmen	4585	Kerpiçlik, Sekiköy, Dokuzlar, Yeşildere, Veliler, Bülbüller, Kayaköy, Günlüce, Dolaylar, Mursallı (batı ve kuzey köyler)	Köyün alt ve üstyapı eksiklikleri, kırsaldaki zor koşullar, geçim sıkıntısı	Bahçecilik, sezonluk tarım (6 ay yaz köyde kalıyorlar)
3	Kuvvetli	1669	Çamyayla, Üzümlü, Dabbay (Günlüce) (kuzey-batı köyler)	Köye baraj yapılması	Mevsimlik işçilik, çiçekçilik
4	İnönü	9366	Bursalı, Günlüce, Dabbay (Günlüce), Dolaylar (kuzey köyler)	-N/A	Sezonluk tarım, ek işler
5	S. Demirel	9157	-N/A	Ödemiş kent merkezinde yaşamın daha kolay olması, eğitim imkânı	Mevsimlik işçilik, çiçekçilik
6	Cumhuriyet	4243	Balabanlı, Kazanlı, Adagide (Ovakent), Bademli (güney köyler)	İş ve eğitim	Tarım, hayvancılık, esnaflık
7	Anafartalar	9349	Bademli, Gereli, Gerçekli, Benzinli (doğu ve güney köyler)	İlçe merkezinde yaşarken tarımsal üretime devam etme imkânı, evlilik, daha rahat yaşam imkanları	Tarım, mevsimlik işçilik, esnaflık
8	Bengisu	4962	Çobanlı, Mursallı, Dolaylar, Çağlayan (kuzey köyler)	-N/A	Sanayi, inşaat, tarım, mevsimlik işçilik
9	Zafer	10387	Bozdağ, Birgi, Zafer (kuzey ve doğu köyler)	Mevsimlik göç (kışları ilçe merkezinde, yazları köyde), eğitim, sağlık	Tarım, ek işler, mevsimlik işçilik
10	Akıncılar	1642	Adagide (Ovakent) vd. köyler	İş, eğitim, sağlık	Tarım, esnaflık
11	Atatürk	9206	Gölcük, Bozdağ (kuzey köyler)	Eğitim, rahat yaşam	Tarım
12	Umurbey	2882	Balabanlı, Kazanlı, Bohçakaya, Adagide (Ovakent), Bademli (güney köyler)	İş, eğitim, evlilik, çalışılacak tarım alanlarının azalması	Tarım, hayvancılık
13	Mimar Sinan	2013	Batı köyler	İş ve eğitim	Sezonluk tarım, ek işler
14	Meşrutiyet	1054	Demircili, Üzümlü, Yusufdere (batı köyler)	Eğitim	Tarım, esnaflık
15	Hürriyet	5561	Güney ve batı köyler	İş, eğitim, sağlık	-N/A
16	Eminoğlu	1982	Adagide (Ovakent), Bademli, Pirinççi (güney köyler)	İş ve eğitim	Sanayi

Tablo 11. Ödemiş merkez mahalle muhtarları ile mülakat, 2020.

M	Mahalle	Geldikleri Diğer Ülkeler/İller/İlçeler	Sosyo-Demografik Yapı	İstihdam Alanları
1	Üç Eylül	Doğu illeri, Kiraz ve Beydağ ilçeleri	Gelir seviyesi düşük, yeşil kartlı nüfus, düşük kira, Doğudan gelen kırsal nüfus	Tarım, mevsimlik işçilik (Suriyeliler)
2	Türkmen	Afyon	-N/A	-N/A
3	Kuvvetli	Muş, Kars	Kırsal ağırlıklı nüfus, düşük kira, mahalle kültürü	Memur (öğretmen, polis, jandarma, zabıta vb.), hayvancılık
4	İnönü	-N/A	Yaşlı ve genç nüfus mahallede ikiye ayrılmış	Memur
5	S. Demirel	Kiraz ilçesi	-N/A	-N/A
6	Cumhuriyet	Suriye	Orta yaşlı nüfus, kentsel dönüşüm ile beraber memur kesiminin artışı, müstakil kesimlerde güçlü komşuluk ilişkileri	Memur (öğretmen, sağlıkçı, polis vb.)
7	Anafartalar	-N/A	Orta gelirli nüfus	Memur
8	Bengisu	-N/A	Orta yaşlı nüfus	Memur
9	Zafer	Kiraz, Beydağ ilçeleri	-N/A	Memur (amir, polis, öğretmen)
10	Akıncılar	Kiraz, Beydağ ilçeleri	-N/A	Memur
11	Atatürk	-N/A	-N/A	-N/A
12	Umurbey	Romanlar	Eğitim, kültür seviyesi düşük, orta yaşlı nüfus	Süpürgecilik, orkestracılık (Romanlar)
13	Mimar Sinan	-N/A	Orta gelirli nüfus, memur ve köylü nüfus	Memur
14	Meşrutiyet	-N/A	Kırsal ağırlıklı, orta ve düşük gelirli nüfus	Memur
15	Hürriyet	-N/A	Orta gelirli nüfus, memur ve köylü nüfus, güvenlik sorunları (uyuşturucu vb.)	-N/A
16	Eminoğlu	Suriye	Kırsal ağırlıklı nüfus, düşük kira, Suriyeliler, yaşlı nüfus, komşuluk ilişkileri	Tarım ve hayvancılık (Suriyeliler)

Muhtarlarla yapılan görüşmelerden elde edilen verilere göre, Ödemiş ilçe merkez nüfusunun %42'si köylerden göç ederek ilçe merkezine yerleşen nüfustan meydana gelmektedir (Şekil 16). Bu nüfusun %44'ü ülke içerisinde göç ederek Ödemiş'e yerleşen nüfustan oluşmuştur. Muhtarların beyanlarına göre, bu nüfus çoğunlukla Kiraz ve Beydağ ilçelerinden gelen ve/veya kamu kurumlarına atanarak göç eden nüfustan oluşmaktadır. Ödemiş'in köylerinden olup Ödemiş ilçe merkezinde diğer işlerde (ör. memurluk) yapan bir kesim de söz konusudur. Mahallelerin konumuna göre, mahalleyle yakın köylerden gelip yerleşenler daha fazladır.

Görüşülen muhtarların tümü Ödemiş'in kırsal karakterli bir ilçe olduğunu ifade etmiştir. Muhtarlara 6360 sayılı Büyükşehir Kanunu'na yönelik algıları sorulduğunda, muhtarların algısının çoğunlukla olumsuz olduğu tespit edilmiştir. Muhtarlar, 6360 sayılı Kanun ile beraber İzmir il sınırı içerisindeki bütün yerleşimlerin idaresinin İzmir Büyükşehir Belediyesi'ne verilmesinin, kurumun sorumluluğunu artırdığı ve yerleşimlerin ihtiyaç ve sorunlarının tespit edilmesi ve çözüm süreçlerinin uzadığını ifade etmiştir. Belediyelerin iş yükünün artmasının Ödemiş kent merkezi ve köylerine giden hizmetlerin aksamasına neden olduğu dile getirilmiştir.

Mahallelerin Nüfus Dağılımı**Şekil 16.** Ödemiş merkez mahallelerine dışarıdan yerleşen nüfusun dağılımı.

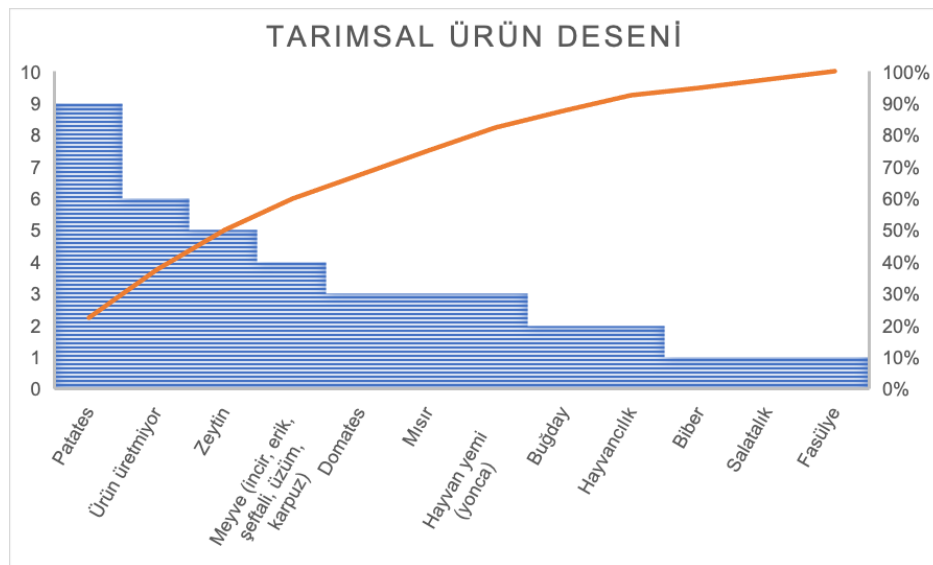
Mülakatların üçüncü aşamasında, Ödemiş kırsal ve/veya kentsel alanında yaşayan kırsal üreticilerle kartopu mülakat gerçekleştirilmiştir. Bu mülakatlarda kırsal alanların mevcut durumu, kır-kent ilişkisi, kırdan kente göç etme sebebi vd. bilgiler edinilmiştir (Tablo 12).

Tablo 12. Kırsal üreticiler ile mülakat, 2020.

KÜ	Göç edilen köy	Ek gelirler	Kırsal alandaki yetersizlikler	Ödemiş ilçe merkezine göç sebebi
1	Tekke	Ücretli tarım işçisi	Sağlık, eğitim, sosyal altyapı	Kredi ödeme sorunu, mallarını satıp işçi olmak için köyünden ayrılmış
2	Bozdağ	Emekli	Ulaşım, hizmet	Yaşlılık
3	Birgi	Emekli	-N/A	Beldede yaşıyor
4	Birgi (İrimağzı)	Mevsimlik işçilik	Ulaşım, sosyal altyapı	Beldeye bağlı irimağzı mevkinde yaşıyor
5	Horzum	Hayvancılık	Ulaşım	Kredi ödeme sorunu, mallarını satıp işçi olmak için köyünden ayrılmış
6	Çobanlar	-N/A	Ulaşım, sosyal altyapı	Köyde yaşıyor
7	Günlüce (Dabbay)	Emekli, hayvancılık	Sağlık ocağı, eczane	Köyde yaşıyor
8	Birgi	Emekli, hayvancılık, mevsimlik işçilik	Kargo firması, giyim, gıda vd. hizmetler	Beldede yaşıyor
9	Birgi	Pazarcılık	-N/A	Beldede yaşıyor
10	Birgi	-N/A	-N/A	Köyde yaşıyor
11	Ocaklı	Hayvancılık	Ulaşım	Kırsalda işsizlik
12	Birgi	Kira geliri	Ulaşım	-N/A

13	-N/A	Ücretli tarım işçisi	-N/A	-N/A
14	Birgi	Köyde muhtar ve köy otobüsü var	-N/A	-N/A
15	Küçükavulcuk	Ücretli tarım işçisi	Kadınlar için köyde istihdam alan ve sosyalleşme mekanlarının eksikliği	-N/A
16	Gereli	Esnaf	Sosyal altyapı	İşsizlik, Kendi köylerinden göç etmiştir, esnafıktan kazandıkları para ile başka bir köyde (Demircili) hayvancılık yapmaya başlamıştır
17	Bozdağ	Emekli	Sağlık ocağı	Yaşlılık
18	Birgi (İrimağzı)	-N/A	-N/A	Beldeye bağlı İrimağzı mevkiinde yaşıyor
19	Tekke	Esnaf	Ulaşım, sosyal altyapı, sağlık ocağı	Tarımsal üretimden zarar ettikten sonra göç etmiştir
20	Hacıhasan	Eşinin maaşı	Kargo firması, giyim, gıda	-N/A
21	Suçıktı	Başkasının tarlasında çalışıyor	Sosyal altyapı	İşsizlik
22	Dolaylar	Serbest Meslek	Sosyal altyapı	İşsizlik

Kırsal üreticiler ile yapılan mülakatlar sonucunda, kırsal ve kentsel yerleşimlerin sürekli bir etkileşim halinde olduğu tespit edilmiştir. Çiftçilik yapan kişiler üretimin girdi maliyetlerinin yüksek ve aldıkları tarımsal desteklerin az olduğunu dile getirmişlerdir. Kırsal üreticiler, maliyetlerin yükselmesi sebebiyle organik tarım yapamamaktadır. Ayrıca, nihai ürün satışının girdi maliyetinden az olması ve borçlanma sonucunda zaman içerisinde topraklarını sattıklarını ve büyük toprak sahiplerinin yanında ücretli çalışmaya başladıklarını dile getirmişlerdir. Gözlemlenen bu durum, Türkiye kırsalındaki *mülksüzleştirerek birikim* (Harvey, 2004) sürecini doğrular niteliktedir. Buna ek olarak, toplu taşıma imkanının olmaması, sağlık kurumlarına uzak olması, banka, gıda vb. ihtiyaçların özel taşıt olmadan karşılanamaması gibi faktörlerin *itici faktörler* olduğu söylenebilir. Görüşülen kırsal üreticilerin tarımsal ürün desenine bakıldığında, patates, zeytin, meyve, domates ve mısır en çok üretilen ürünler olmakla birlikte, görüşülen kırsal üreticilerin %27'si artık üretim yapmadığını; emekli, esnaf ya da ücretli tarım işçisi olduğunu ifade etmiştir (Şekil 17).

Şekil 17. Ödemiş tarımsal ürün deseni.

Kırsal üreticilerle yapılan görüşmeler genel olarak değerlendirildiğinde, Ödemiş kent merkezinde yaşayıp kırsal alanlar ile ilişkisini sürdüren ciddi bir nüfus olduğu görülmektedir. Günümüzde ulaşım mesafelerine bağlı olarak hem kentte hem de kırsal alanlarda aynı anda yaşanabilmektedir (mevsimsel göç); kır ve kentteki sosyal, ekonomik ilişkiler birbirlerini etkilemekte ve kır-kent ayrımını belirsiz hale getirmektedir (Brown, 2012; Tekeli, 2016). Bu durum özellikle orta düzey kırsal bölge özelliği gösteren kır-kent çeperlerinde görülebilmektedir. Çörek Öztaş (2017) çalışmasında, Büyükşehir belediyeleri sınırları içerisinde kalan her bir yerleşim alanında farklı kırsal kademelerde ilçelerin bulunduğu ispatlamıştır. Orta düzey kırsal bölge özelliği gösteren, ancak tarımsal istihdam oranı %5'in altında olan Ödemiş ilçesi kapsamında yapılan bu çalışma da bu tezi destekler niteliktedir.

Ödemiş ilçesi, İzmir'in kır-kent çeperinde bulunması, kırsal ve kentsel özellikleri bir arada barındırması, teknik altyapı, sosyal altyapı, alternatif iş olanakları vb. sebepleriyle ilçe merkezine ya da diğer ilçelere taşınan, tarım sektöründen kopan ya da yolculuk yaparak üretimini sürdüren kırsal üreticilere sahip olması sebepleriyle kır ve kent ayrımının belirsizleştiği örnek bir sahadır. Kır-kent çeperindeki yerleşimlerin çoğu gibi Ödemiş de kentleşme baskısı altında kalmakta ve kırsal özelliklerini kaybetmektedir. Son yıllarda, literatürde ve ampirik çalışmalarda bu durumun önüne geçmek için kırsal dönüşüm ve kırsal planlama politikaları önerilmektedir (ör. tezler, ÇŞB kırsal alan projeleri). Yapılan çalışma, öneri kırsal planlama kriterleri puanlama sistemiyle Ödemiş'in kırsal yerleşim olarak mevcut durumunu, eksikliklerini ve sorunlarını tespit etmeyi ve kırsal dönüşüme yönelik öneriler geliştirmeyi amaçlamaktadır.

2.3. Kırsal Planlama Kriterleri Değerlendirmesi

Çalışmada, Çörek Öztaş'ın (2017) karşılaştırmalı çalışmasında belirlemiş olduğu kırsal planlama kriterleri, sahadan elde edilen veriler doğrultusunda geliştirilmiş ve Özdemir ve Kaptan Ayhan'ın (2020) kriter puanlama sistemine uyarlanmıştır (Tablo 13-14). Çalışmada, öneri kırsal planlama kriterleri değerlendirme sistemi kapsamında kırsal alanların sürdürülebilirliği için 4 politika ve 19 kriter belirlemiştir. Ödemiş Belediyesi, İlçe Tarım Müdürlüğü, Ziraat Odası ve İzmir Büyükşehir Belediyesi'nin Ödemiş ilçesinin dahil olduğu projeler, raporlar ve basına çıkan haber içerikleri medya analizi yöntemiyle incelenerek, kırsal planlama kriterleri yazarlar tarafından değerlendirilmiştir (Tablo 15).

Çalışmada belirlenen kırsal planlama politika ve kriterleri;

P1. Çevresel (Ekolojik) Politikalar

- Yenilenebilir Enerji
- Atık Yönetimi ve Geri Dönüşüm
- Biyoçeşitlilik Çalışmaları
- Sürdürülebilir Ulaşım Sistemleri
- Gıda Nakliyesi, Soğuk Zincir ve Sulama Tedbirleri
- İklim Değişikliği Politikaları

P2. Mekânsal Politikalar

- Mekânsal Planlama Çalışmaları
- Uluslararası/Ulusal Yatırımlar
- Kentsel Yayılmayı Önleme Çalışmaları
- Tarımsal Arazi Kullanım Planlaması Çalışmaları

P3. Sosyal Politikalar

- Yerel Örgütlenme Çalışmaları
- Kültürel ve Yerel Miras Koruma Çalışmaları
- Sosyal Altyapı Çalışmaları
- Eğitim ve Sosyal Hizmetler
- Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Çalışmaları

P4. Ekonomik Politikalar

- Kırsal Üretici Destekleri
- Pazarlama Çalışmaları
- Sektör Çeşitliliği Çalışmaları
- Tarım Sektörü ve Alternatif Ekonomik Sektörlere Teşvikler

Çalışmada, kriter değerlendirme için uygulanan 1-5 puan arasındaki skala ile her bir kriterin puanlanması ile, en düşük ve en yüksek puanlar üzerinden *iyi*, *orta* ve *zayıf* değer ölççekleri belirlenmiştir. Yapılan mülakatlar, yerinde gözlemler ve ilgili literatür kapsamında, Ödemiş ilçesi puanlandırılmış ve zayıf kriterler için kırsal planlama politika önerileri geliştirilmiştir (Tablo 13-15).

Tablo 13. Kırsal planlama kriterleri puanlama sistemi (Özdemir ve Kaptan Ayhan, 2020 çalışmasından uyarlanmıştır).

Kriter Değerlendirmesi	Puan
A. Konuya çözüm veya geliştirme yok	1
B. Konuyla ilgili çalışmalar sınırlı	2
C. Konuyla ilgili çalışmalar orta düzeyde	3
D. Konuyla ilgili çalışmalar üst düzeyde	4
E. Konuyla ilgili herhangi bir sorun yok ve/veya çalışmalar tamamlanmış	5

Tablo 14. Kırsal planlama politikaları puanlama sistemi (Özdemir ve Kaptan Ayhan, 2020 çalışmasından uyarlanmıştır).

Kırsal Planlama Politikaları	En düşük puan	En yüksek puan	Değer ölçeği
P1 Çevresel (Ekolojik) Politikalar	6	35	6-17 Zayıf 18-23 Orta 24-35 İyi
P2 Mekânsal Politikalar	4	20	4-11 Zayıf 12-15 Orta 16-20 İyi
P3 Sosyal Politikalar	5	25	5-14 Zayıf 15-19 Orta 20-25 İyi
P4 Ekonomik Politikalar	4	20	4-11 Zayıf 12-15 Orta 16-20 İyi

Tablo 15. Ödemiş kırsal planlama kriterleri değerlendirilmesi.

Politika	Kriter	Puan	Değer	Kırsal Planlama Politikalarına Dair Öneriler
P1	P1.a. Yenilenebilir Enerji (3)	11	Zayıf	-Yenilenebilir enerji kaynaklarının yaygınlaştırılması
	P1.b. Atık Yönetimi ve Geri Dönüşüm (3)			-Atık yönetiminin ve geri dönüşüm uygulamalarının geliştirilmesi ve halkın bu konuda eğitilmesi
	P1.c. Biyoçeşitlilik Çalışmaları (1)			-Biyoçeşitliliğin korunması ve sürdürülebilirliği için bölgenin flora ve faunasının ve yerel endemik türlerin incelenmesi ve mekânsallaştırılması
	P1.d. Sürdürülebilir Ulaşım Sistemleri (1)			-Sürdürülebilir ulaşım sistemlerinin geliştirilmesi
	P1.e. Gıda Nakliyesi, Soğuk Zincir ve Sulama Tedbirleri (2)			-Gıda nakliye maliyetlerini düşürecek önlemler alınması, sulamada gerekli önlemlerin alınması, soğuk zincire dahil olunması
	P1.f. İklim Değişikliği Politikaları (1)			-İklim değişikliğine uyum kapasitesini ve ilçenin dirençliliğini artırıcı önlemler alınması -İlçe belediyesinde “sürdürülebilirlik ofisi” kurulması
P2	P2.a. Mekânsal Planlama Çalışmaları (3)	7	Zayıf	-Mekânsal planlama sistemine “baskın kırsal” ve “orta düzey kırsal” bölgelerin dâhil edilerek, “kırsal peyzaj planlama” çalışmaları yapılması
	P2.b. Uluslararası/Ulusal Yatırımlar (2)			

	<p>P2.c. Kentsel Yayılmayı Önleme Çalışmaları (1)</p> <p>P2.d. Tarımsal Arazi Kullanım Planlaması Çalışmaları (1)</p>			<p>-Tarımsal arazinin verimli kullanılması için, tarımsal arazi kullanım planlaması (ürün deseni) çalışmaları yapılması ve üretimin denetlenmesi</p> <p>-Uzaktan algılama (<i>remote sensing</i>), CBS vb. uygulamalarla Ödemiş'e dair mekânsal verilerin sayısallaştırılması</p> <p>-Planlar arası hiyerarşinin, yatırımlar ve mekânsal planlar arasında uyumun sağlanması ve kırsal alanlarda "doğa odaklı kentleşme modeli" uygulanması</p> <p>-Kentsel yayılmayı engelleyecek önlemlerin alınması, kır-kent çeperinin kırsal ve kentsel alanlar arasında bir geçiş bölgesi (tampon bölge) olarak ele alınması</p> <p>-Köylerdeki teknik ve sosyal altyapı problemlerinin ortadan kaldırılmasına yönelik "köy tasarım rehberleri" hazırlanması</p>
	<p>P3.a. Yerel Örgütlenme Çalışmaları (2)</p> <p>P3.b. Kültürel ve Yerel Miras Koruma Çalışmaları (3)</p> <p>P3.c. Sosyal Altyapı Çalışmaları (2)</p> <p>P3.d. Eğitim ve Sosyal Hizmetler (2)</p> <p>P3.e. Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Çalışmaları (2)</p>	11	Zayıf	<p>-Yerel örgütlenme düzeyinin geliştirilmesi, yerel yönetimler eliyle kırsal müştereklerin desteklenmesi, kooperatiflerin teşvik edilmesi, eğitimler verilmesi, yeni kuşak Köy Enstitüleri kurulması</p> <p>-Kültürel ve yerel mirasın korunması/desteklenmesi</p> <p>-Kırsal alanda eğitim, sağlık vd. hizmetlerin iyileştirilmesi</p> <p>-Baskın kırsal ve orta düzey kırsal bölgelerdeki köylerin 6360 sayılı Büyükşehir Yasası kapsamında "kırsal mahalleler" olarak ele alınıp, ihtiyaçları doğrultusunda önceliklendirilmesi</p> <p>-Kırsal nüfusun "toplumsal cinsiyet eşitliğine" yönelik bilinçlendirilmesi, kırsalda "kadın emeğinin" görünür kılınması, "yerel örtük bilginin" desteklenmesi</p>
	<p>P4.a. Kırsal Üretici Destekleri (3)</p> <p>P4.b. Pazarlama Çalışmaları (1)</p> <p>P4.c. Sektör Çeşitliliği Çalışmaları (2)</p> <p>P4.d. Tarım ve Alternatif Ekonomik Sektör Teşvikleri (3)</p>	9	Zayıf	<p>-Kırsal alanda küçük üreticilerin/aile çiftliklerinin, gençlerin ve kadınların desteklenmesi, kredi kolaylığı vb.</p> <p>-Yerel ürünlerin pazarlanma kapasitesinin artırılması, markalaşma, katma değer artırılması</p> <p>-Kırsal alanda tarım sektörüyle uyumlu alternatif sektörlerin geliştirilmesi (ör. tarım sanayi, agroturizm)</p> <p>-Tarımsal teşvik sisteminin ve kırsal kalkınma programlarının baskın ve orta düzey kırsal bölgeler kapsamında yeniden düzenlenmesi</p>

Tablo 15'e göre, P1 - Çevresel (Ekolojik) Politikalar **11** puan, P7 - Mekânsal Politikalar **7** puan, P3 - Sosyal Politikalar **11** puan ve P4 - Ekonomik Politikalar **9** puan almıştır. Buna göre, Ödemiş kapsamında önerilen kırsal planlama politikalarının tümünün **zayıf** değer ölçeğinde olduğu tespit edilmiş ve politikaların iyileştirilmesine yönelik öneriler geliştirilmiştir.

P1 - Çevresel ve Ekolojik Politikalara bakıldığında; Ödemiş 2020-2024 strateji raporunda (İZKA, 2015) **2 yenilenebilir enerji** projesi yapımının tamamlanacağı belirtilirken, doğayla uyumlu yenilenebilir enerji kullanımının artırılması gerektiği belirtilmiştir (Ödemiş Belediyesi, 2020b). Ödemiş ilçesinde *atık yönetimi ve geri dönüşümünü* sağlamak amacıyla Katı Atık Tesisi yapıma başlanmıştır (İzmir Büyükşehir Belediyesi, 2018; 2020). Ödemiş-

Bozdağ'da endemik türlerin korunduğu ve korunması gerektiği ifade edilirken (İZKA, 2015); ilçede biyolojik çeşitliliğin kaybını önlemek amacıyla *ekosistem bütünlüğüne dair stratejik hedefler belirlenmiş*; ancak yıl içerisinde konuya yönelik herhangi bir çalışma yapılmamıştır (Ödemiş Belediyesi, 2020a). Ödemiş ilçesinde bölünmüş yol çalışmalarına başlanmıştır ve Ödemiş 2020-2024 strateji raporunda *sürdürülebilir ulaşım sistemleri* oluşturacağı belirtilmiştir (İZKA, 2015). Ayrıca organik atıkların dönüştürülmesi amacıyla Bozcayaka köyünde bir *biyogaz tesisi* kurulmuştur. Ödemiş ilçesi stratejik planında tarımsal üretime oranla yeterli soğuk hava deposunun bulunmadığı belirtilirken, 2024 yılına kadar **5 soğuk hava deposu** yapılması için projeler hazırlanacağı belirtilmiştir (Ödemiş Belediyesi, 2020b). Yapılan medya analizinde *iklim değişikliği* konusunda ilçede herhangi bir çalışma yapılmadığı tespit edilmiştir.

P2 - Mekânsal Politikalara bakıldığında; Ödemiş ilçesine yönelik 1/25.000 ölçekli Çevre Düzeni Planı, 1/5000 ölçekli Nazım İmar Planı ve 1/1000 ölçekli Uygulama İmar Planları bulunurken, kırsal alanlara yönelik sadece beldelerin uygulama imar planı hazırlandığı ve İzmir'e yönelik hazırlanan raporlar ve çalışmalar incelendiğinde kırsal alanlar üzerinde kentsel yayılmayı önleyecek bir çalışma yapılmadığı tespit edilmiştir. İzmir Kırsal Alan Yerleşim ve Konut Envanterinde **74** Ödemiş köyünde çalışma yapılmıştır. Bölceci Yılmaz'ın (2019), "*6360 sayılı yasa sonrası kırsal yerleşimlerin planlanmasında köy tasarım rehberlerinin kullanılması*" isimli tezi Ödemiş ilçesine yönelik köy tasarım rehberleri hazırlanmasına dair yapılmış tek çalışmadır. Medya analizi sonucunda tarımsal arazi planlamasına yönelik bir çalışma yapılmadığı belirlenmiştir.

P3 – Sosyal Politikalara bakıldığında; Ödemiş ilçesi Güneyli köyünde bulunan *Hypaipa* antik kentinde yapılan arkeolojik kazı çalışmalarıyla alanın turizme kazandırılması hedeflenmektedir (Anonim c, 2020). Bademli ve Lübbey köylerinin tarihi dokusunun korunması amacıyla makale ve tez çalışmaları yapıldığı görülmektedir. Ödemiş ilçesi köylerinin bir kısmında taşınmaz eğitim yapılmaktadır. Kayaköy'de bulunan ilkokula köyün etrafında yer alan 12 köyden toplu taşıma ile eğitim yapılmaktadır (Ödemiş Kaymakamlığı; Ödemiş İlçe Milli Eğitim İl Müdürlüğü Kayaköy İlkokulu, 2019). Köylerdeki çocukların eğitimine yönelik bir faaliyet yapılmazken, İzmir Büyükşehir Belediyesi "**İzmir Modeli**" kapsamında 2022 yılında Tarım Lisesi açılacağını ve kentlerde yaşayan çocukların kırsalda eğitim almasına yönelik çalışmalar yapılacağını ifade etmiştir (Anonim d, 2019).

P4 – Ekonomik Politikalara bakıldığında; Ödemiş ilçesinde tarımsal kalkınma (18), sulama (9), pirinççi su ürünleri (1) olmak üzere **28** kooperatif bulunurken, merkezi İzmir'de olmak üzere **3** üretici birliği (süs bitkileri, süt ve sebze fidesi) ve **6** hayvan yetiştirici birliği bulunmaktadır (Ödemiş Ticaret Odası, 2019). 2011 yılında kurulan *Ödemiş Kadın Kooperatifi* ipek dokuma çalışmalarına devam etmektedir (Anonim a, 2018). *Gereli Tarımsal Kalkınma Kooperatifi* Ödemiş ilçe merkezinde 2020 yılında satış yeri açmıştır (Anonim b, 2020). Ödemiş'te kırsal üreticileri desteklemek amacıyla *Organik Tarım Projesi*, *Genç Çiftçi Projesi* gibi projeler yapıldığı görülmektedir. Ödemiş'te ipek böcekçiliğini canlandırmak amacıyla Gıda Tarım ve Hayvancılık İzmir İl Müdürlüğü çalışmalar başlatmıştır. ÇKS sistemine kayıt olan çiftçilere mazot ve gübre desteği verilmiştir (Anonim b, 2020). Ancak, tarımsal ürünlerin pazarlanmasına yönelik bir çalışma tespit edilememiştir. Buna ek olarak, İzmir Büyükşehir Belediyesi "**Başka Bir Tarım Mümkün**" projesi ile İzmir genelinde yerel sürdürülebilir kalkınmaya dair çalışmalar başlatmıştır.

SONUÇ:

Kırsal alanlar tarihsel süreçte büyük bir dönüşüm geçirmiştir ve geçirmeye devam etmektedir. Kırsal üreticilerin yaşanan savaş, kriz, politik olaylar ve kırsal politika değişikliklerine karşı kırılgan olan kırsal üreticilerin korunmasına yönelik ortaya konulan kırsal alan politikalarının yeterince başarı sağlayamadığı görülmektedir. Kırsal alanda emek sürecinin değişmesi, kırsal alanların itici unsurları ve kentsel alanların çekici unsurları barındıran yerleşimler haline gelmesi sonucu, kırsal kente göç olgusu meydana gelmiştir. Türkiye'de kırsal alanların kalkındırılması için 5210 sayılı İskân Kanunu, 2644 sayılı Tapu Kanunu, 4753 sayılı Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu vb. yasal düzenlemeler ve Köykent, Merkezköy, Köy Enstitüleri vb. projeler yapılmış olsa da dönem şartları ve uygulamaya yönelik süreçlerin iyi yönetilememesi yapılan çalışmaların beklenen başarıya ulaşamamasına neden olmuştur. Bu bağlamda, kırsal alanlara yönelik yapılan çalışmaların değerlendirilmesi ve geri bildirim sağlanarak sorunların çözülmesi büyük önem taşımaktadır.

Kırsal alanlarda meydana gelen sorunların kentlere de yansdığı görülmektedir. Kırsal nüfusun azalması, kent nüfusunun artmasına ve kontrolsüz yapılaşma, gecekondular, çevre sorunları, işsizlik gibi birçok soruna yol açmaktadır. Gözlemlenen bu durum, Türkiye kırsalında mülksüzleştirerek birikim (Harvey, 2004) sürecini doğrular niteliktedir. Bu durumun önüne geçilmesi için kırsaldaki itici faktörlerin elimine edilmesi gerekmektedir.

Çalışmanın literatür bölümünde dünyadaki ve Türkiye'deki kırsal alanların geçirdikleri süreçler değerlendirildiğinde, kırsal alandaki emek gücü tarafından üretilen artı ürünün ve artı değerın başkaları tarafından kullanıldığı görülmektedir. Feodalizm döneminde, Batı Avrupa'daki kırsal üreticiler Sanayi Devrimi sürecinde mülksüzleşirken; sanayileşme sürecini görece kaçıran ve süreci sonradan tarımda modernizasyon, İktisat Kongreleri ve fuarlarla yakalamaya çalışan Türkiye'de ise, 1980 sonrası küreselleşme ile pekişen serbest piyasa düzeni ve buna paralel çıkarılan yasal düzenlemeler, daha yakın zaman içerisinde kırsal üreticileri mülksüzleştirmiştir. Bu değişim sonucunda Türkiye kırsalındaki küçük üreticiler piyasa işleyişine bağımlı hale gelmiştir. Yaşanan savaşlar ve krizler dünya ve Türkiye kırsalında halihazırda kırılğan olan kırsal üreticiyi ekonomik, sosyal ve mekânsal olarak etkilemiş ve üretimin azalmasına neden olmuştur.

Neoliberal ekonomi politikaları ile birlikte ekonominin ve ürünlerin küresel pazarda yer alması, ucuz gıdaya erişimi sağlamış ve yerli ürün yerine, daha ucuz ithal ürünlerin tercih edilmesine sebep olmuştur. Fiyatlardaki dalgalanmalar kırsal alandaki ekonomik kazancı etkilemiş, kırdan kente göçe ve emek gücünün yer değişimine sebep olmuştur. Kentsel alanların sosyal, mekânsal olarak geçirdiği değişim ve dönüşümün kırsal alanda yaşanmamış olması kırsal alanların sosyal olarak yetersiz kalmasına ve mekânsal olarak kentsel alanlar kadar gelişmemesine neden olmuştur. Kırsal yerleşimlerin altyapı ve sosyal altyapı eksikliklerinin olması, kırsal alanların mekânsal boyutta yeterince gelişmemesine neden olmuştur.

Ödemiş ilçesinde yapılan saha çalışmasında, kırsal üreticilerin köylerden göç etme sebeplerine bakıldığında bu sorunların halen çözüme kavuşmadığı anlaşılmaktadır. Saha çalışmasında görüşülen muhtarlar, 5216 sayılı Büyükşehir Belediyesi Kanunu (Pergel Yasası) (2004) ile kırsal alanlar mahalleye dönüştürülerek Büyükşehir belediyelerinin sorumluluğuna verilirken; 6360 sayılı Büyükşehir Kanunu (2012) ile 14 Büyükşehir'in yetki alanının genişlemesinin belediyelerdeki iş yükünü artırdığını ifade etmişlerdir. Bunun sonucunda, kent merkezlerinde var olan sorunların çözümünde sıkıntılar yaşanırken, kırsal yerleşimler ile ilgilenilmesi ve bu alanların korunması ikinci plana atılmıştır. 5747 sayılı Kanun (2008) ile belde belediyelerinin kapatılması ardından kırsal alanlara götürülen hizmetler azalmaya başlamış ve köylerin talepleri karşılanamaz hale gelmiştir.

Ödemiş saha çalışması bulguları, mülakat yanıtları ve kırsal planlama kriterleri değerlendirmesinde elde edilen medya analizi bulguları birlikte değerlendirildiğinde, kırsal alana yönelik yapılan hizmetlerde ekonomik, sosyal, mekânsal ve çevresel etmenlerin birbirleriyle uyumlu ve gerekli düzeyde sağlanamamasının kırsal alanlardan kentsel alanlara göçe, tarım ve mera alanların amaç dışı kullanımının artmasına ve kırsal alanların gerilemesine neden olduğu görülmektedir. Ödemiş ilçe merkezi Lynch analizine göre (Şekil 9) Ödemiş'te tarım topraklarının kentleşme baskısı altında olduğu görülmektedir. P2 – Mekansal Politikalarda yer alan kentsel yayılmayı önleyici çalışmalara yönelik yapılan medya analizinde bugüne kadar herhangi bir çalışma yapılmadığı tespit edilmiştir. P4 – Ekonomik Politikalarda yer alan kırsal üretici desteklerine yönelik yapılan araştırma ile kurumlarla yapılan görüşmeler karşılaştırıldığında, iki kaynaktan edinilen bilgilerin uyumlu oldukları görülürken; çiftçiler ile yapılan mülakatlardan elde edilen bilgiler doğrultusunda orta düzeyde yapılan tarımsal desteklerin yetersiz kaldığı anlaşılmaktadır.

Kırsal üreticinin karşı karşıya kaldığı en güncel kriz COVID-19 pandemisi olmuştur. Pandemiyle birlikte tarımsal emeğin organizasyonu daha da irdelenir olmuştur. Özellikle mevsimlik tarım işçiliği emek gücünün çok büyük bir kısmını oluşturmakta ve işçiler güvencesiz, sağlıksız ve emek sömürsünün yoğun olduğu koşullarda çalışmaktadır. Türkiye'de tarımsal üretim büyük oranda yaşanan bir nüfusla küçük çiftçiliğe dayanmaktadır. Gençlerin kırsalda yaşamaya ve tarıma teşvik edilmesi için ise kırsalda alternatif iş olanakları ve sosyal altyapının geliştirilmesi gereklidir. Literatür ve medya iletişim araçlarından edinilen bilgiler ve gözlemler neticesinde kırsal alanların günümüzde sadece tarım faaliyetinin yapıldığı yerleşim alanları olarak değil; sağlıklı, doğal yaşam alanları olarak görülmeye başlandığı dikkat çekmektedir. Özellikle COVID-19 pandemisi ve sonrasında kentlerden kırsal alanlara kitlesel bir tersine göç yaşanma olasılığı yüksek görülmektedir (Hazar Kalonya ve diğ., 2020). Bu durum, *kırsal soylulaştırma* riskini kuvvetlendirmektedir. Bu sebepten, pandemi sonrası dönemde kırsal alanlara yönelik yapılacak çalışmalar, kırsal alanların geleceği için büyük bir önem taşımaktadır.

Türkiye kırsalına yönelik güncel araştırmalara bakıldığında, genel olarak yerelde üretimin ve tüketimin teşvik edilmesi, ekolojik koruma bölgeleri oluşturulması, havza bazlı planlar yapılması, yeraltı ve yerüstü sularının korunması, tarımsal sanayinin geliştirilmesi, sanayi ve tarım ilaçlarıyla ortaya çıkan kirliliğin denetlenmesi, agroturizm ve ekoturizm gibi çevreye/doğaya görece duyarlı turizm türlerinin teşvik edilmesi ve sürdürülebilir kırsal kalkınma ile kırdan kente göçün (ya da kırın kentleşmesinin) engellenmesi gerekliliği tartışılmaktadır (Hazar, 2019). Yapılan çalışmada, Ödemiş kırsalında yaşayan nüfusun ekonomik, sosyal ve mekânsal ihtiyaçlarını dikkate alan çalışmaların yürütülmesi, kırsal peyzaj planlaması süreçlerinde doğa odaklı yaklaşımlar geliştirilmesi, katılımcı planlama yaklaşımları yürütülmesi,

planlar arası hiyerarşinin tesis edilmesi, tarihsel süreçteki örneklere bakılarak ve günümüz koşulları dikkate alınarak kırsal alanlara yönelik geliştirilen kırsal politikaların güncellenmesi (ör. tarımsal teşvikler, kırsal tasarım rehberleri), *kent hakkı* ve doğal kaynakların/varlıkların sürdürülebilir koruma ve kullanım dengesi bakımından yerel yönetimlerin kolaylaştırıcılığında yeni *kırsal müşterekler* oluşturulması (ör. kooperatif, birlik, imece, yeni kuşak köy enstitüleri) önerilmektedir.

Çalışmada, İzmir ili Ödemiş ilçesi için belirlenen kırsal planlama politika ve kriterleri ile, ileride yapılacak çalışmalara ve kırsal tasarım rehberlerine bilimsel altlık üretilmesi amaçlanmıştır. Bu bağlamda, gelecek çalışmalarda kırsal alanlarda farklı ve çok çeşitli grupları ortak bir amaçla bir araya getirebilecek bir **“kent hakkı”** fikrinin desteklenmesi ve kırsaldaki genç nüfus göçünün azalması için kırsaldaki yaşam kalitesinin, alternatif iş olanaklarının ve kırsala aidiyetin artırılmasına yönelik çalışmalar yapılması önemlidir.

KAYNAKÇA:

- Abay, C., Olgan, E., Uysal, Y., Yavuz, F., & Türeku, B. (2005). Türkiye’de Tarım Politikalarında Değişim, *Türkiye Ziraat Mühendisliği Teknik Kongresi*, 3-7 Ocak 2005, Ankara. Erişim adresi: http://www.zmo.org.tr/resimler/ekler/1ce689121e39821_ek.pdf?tipi.
- Acari, E. (2015). Terkedilmiş yerleşimlerin geleceği (İzmir-Ödemiş-Lübbey köyü örneği), (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Akdağ, M. (1995). *Türk Halkının Dirlik ve Düzenlik Kavgası Celali İsyancıları*, İstanbul: Cem Yayınevi.
- Akşit, B. (1988). *Kırsal Dönüşüm ve Köy Araştırmaları: 1960-1980*, Ankara: Maya Matbaacılık.
- Aksoy, S. (1971). *100 Soruda Türkiye’de Toprak Meselesi 2*, İstanbul: Gerçek Yayınevi.
- Aktan, C. Ç. (1991). Osmanlı İltizam Sistemi. *Türk Dünyası Araştırma Dergisi*, 71, 73-79.
- Akyüz, Y. (2007). *Türk Eğitim Tarihi M.Ö. 1000-M.S. 2007*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Anonim a. (2011, Aralık 24). *Ödemiş Kadın Kooperatifi 7 yaşını kutluyor*, Haber Türk: <https://www.haberturk.com/izmir-haberleri/65617519-odemis-kadin-kooperatifi-7-yasini-kutluyor> adresinden alındı.
- Anonim b. (2018, Ağustos 16). *Başkan Soyer Ödemiş’te İki Projeyi Hayata Geçirdi*, Cumhuriyet’in Egesi: <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/baskan-soyer-odemiste-iki-projeyi-daha-hayata-gecirdi-1758783> adresinden alındı.
- Anonim c. (2020, Aralık 6). *İzmir Ödemiş’teki Hypaipa Antik Kenti Gün Yüzüne Çıkıyor*, Evrensel: <https://www.evrensel.net/haber/420453/izmir-odemisteki-hypaipa-antik-kenti-gun-yuzune-cikiyor> adresinden alındı.
- Anonim d. (2021, Ocak 21). *Çiftçi Doğduğu Yerde Doyacak Kentli Adil Gıdaya Ulaşacak*, İzmir Büyükşehir Belediyesi: <https://www.izmir.bel.tr/tr/Haberler/ciftci-dogdugu-yerde-doyacak-kentli-adil-gidaya-ulasacak/44587/156>
- Atlı, F., Güler, S., Işıklı, E., & Pekince, Ö. (1994). Son 15 Yılda Türkiye’de Tarımsal Girdilere Verilen Sübvansiyonlar, *Türkiye Birinci Tarım Ekonomisi Kongresi*. 8-9 Eylül 1994, İzmir, 56-67.
- Ayhan Selçuk, İ. (2013). Tarihi Amaçlı Yapıların Korunmasında Ve Koruma Amaçlı İmar Planlarının Hazırlanmasında Bir Belirleyici Olarak Trafik Kaynaklı Titreşimlerin Ölçülmesi Ve Modellenmesi, (Yayınlanmış Doktora Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Başbüyük, A. (2011). Mesudiye (Ordu) Köy Kent Projesi, *Doğu Coğrafya Dergisi*, 9(11).
- Benlisoy, S. (2014). Müşterekler Üzerinde Piyasa Baskısı, *5. Yeşil Ekonomi Konferansı*, İstanbul, <http://tr.boell.org/tr/2014/11/05/musterekler-uzerinde-piyasa-baskisi>, Erişim tarihi: 19.12.2020.
- Bilen, M., Şan, K. M., & Aydın, K. M. (2005). Yoksulluk Sorunu Üzerine, *Sosyal Bilimler Dergisi*, 1, 1-26.
- Bilgin, V. (2005). Sosyal Devlet Nereye Gidiyor veya Sosyal Devletin Alternatifleri Nelerdir, *Siyaset ve Toplum* 3, 1-24.
- Boto, I., & Fotabong, E. (2012). Resources on Rural transformation in Africa: Briefing no. 24. *Reading Materials for the 16th Brussels Development Briefing on rural transformation in Africa*.
- Bölceci Yılmaz, B. (2019). Kentsel alanlarda koruma kullanma dengesi temelinde yeşil yolların tasarlanması: Ödemiş (İzmir) örneği, (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Brown, D. L. (2012). How Mobilities are Restructuring the Rural-Urban Periphery, *Agriculture in an Urbanizing Society*, Conference, Wageningen University, Wageningen.
- Büyükşehir Belediyesi Kanunu (2004). Resmi Gazete.(Sayı:25531). Erişim Adresi:<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5216.pdf>., Erişim tarihi: 11.04.2020.
- Büyükşehir Belediyesi Sınırları İçerisinde İlçe Kurulması ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun (2008). Resmi Gazete. (Sayı:26824). Erişim

- Adresi:<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=5747&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>., Erişim tarihi: 11.04.2020.
- Can Oğuz, S. (2013). *Urban Change Dynamics: İzmir Case, 1927-2010*, (Yayınlanmış Doktora Tezi), İzmir Yüksek Teknoloji Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Çataloluk, C. (2015). Osmanlı Devlet Bütçesi, *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 4, 497-515.
- Çakıroğlu, Y. (2018). *Kırsal Sanatın Rolü ve Sanat Köyleri; Konya Sonsuz Şükran Köyü*, (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Çelik, F. (2006a). İç Göçlerin İtici ve Çekici Güçler Yaklaşımı ile Analizi, *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 27, 149-170.
- Çelik, Z. (2006b). *Türkiye’de kırsal planlama politikalarının geliştirilmesi* (Doktora tezi, DEÜ Fen Bilimleri Enstitüsü).
- Çelik, H. (2016). Yoksulluk ve Kırsal Kalkınma Politikaların: Güneydoğu Anadolu Projesi İçin Bir Değerlendirme, *İktisadi İdari ve Siyasal Araştırmalar Dergisi*, 1, 29-48.
- Çımrın Kökalan, F. (2009). Küreselleşme, Neoliberalizm ve Refah Devleti İlişkisi Üzerine, *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 23,195-203.
- Çiftçi Topraklandırma Kanunu (1945). Resmi Gazete (Sayı: 6032). Erişim Adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/6032.pdf>., Erişim tarihi: 11.04.2020.
- Çörek Öztaş, Ç. (2017). *Büyükşehir Belediyelerinde Kentleşen Kırsal Alanların Planlama Sorunlarına Yönelik Sürdürülebilir Model Önerisi*, Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Çörek Öztaş, Ç., & Karaaslan, Ş. (2017). Türkiye’de Kırsal Planlama ve Farklı Ülkelere Ait Kırsal Planlama Örnekleri. *Kent Akademisi*, 10 (32), 432-465.
- Demirkıran, S. (2008). *Türkiye’de Kentsel Dönüşüm Uygulamalarında Yerel Yönetimlerin Rolü: Bursa Büyükşehir Belediyesi Örneği*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Devrim Genç, U. (2019). Kırsal Yerleşimlerin Koruma Sorunsalının İrdelenmesi Ve Model Geliştirilmesi, (Yayınlanmış Doktora Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- DPT (2000). Kırsal Kalkınma Özel İhtisas Komisyon Raporu (Rapor No: DPT:2522), Ankara: Devlet Planlama Teşkilatı.
- DPT (2020). Kalkınma Planları, 1963-2023, <https://www.sbb.gov.tr/kalkinma-planlari/>, Erişim tarihi: 28.12.2020.
- Duman, Z. M. (2011). Neo-liberal Küreselleşmenin Zaferi, *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 8 (1), 666-700.
- Duran, C. (2008). *Derin Komplo: Türkiye’nin Yeniden İşgali*. İstanbul: İleri Yayınları
- Gallent, N., Andersson, J., & Bianconi, M. (2006). *Planning on the Edge*. Routledge.
- Geray, C. (1974). *Planlı Dönemde Köye Yönelik Çalışmalar*. Ankara: TODAİE Yayınları.
- Geray, C. (2011). *Dünden Bugüne Kırsal Gelişme Politikaları*, Ankara: Phoenix Yayınevi. ISBN: 978-605-5738-85-3.
- Göze, A. (2017). *Siyasal Düşünceler ve Yönetimler*, İstanbul: Beta Yayınevi.
- Gül, M. M. (1995). Birgi Geleneksel Yerleşim Dokusunun Koruma İlkeleri Açısında Değerlendirilmesi, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Mimar Sinan Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Güler, K. (2016). Türkiye’de nüfusunu yitiren kırsal yerleşimlerin korunması için bir yöntem önerisi: Ödemiş-Lübbey Köyü örneği, (Yayınlanmış Doktora Tezi), İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Güneşer Bozdağ, E. (2018). Türkiye İktisat Kongresi-İzmir 1923: Türkiye’nin İktisadi Kalkınmasında Atılan İlk Tohum, *Türkiye Tohumcular Birliği Dergisi*, 27, 39-42.
- Güran, T. (2017). *İktisad Tarihi*. İstanbul: Der Yayınları.
- Güresinli, N. C. (2015). *Avrupa Birliği ve Türkiye Tarımsal Destekleme Politikaları ve Yapısal Politikalarının Tarihi Gelişiminin Değerlendirilmesi* (Ab Uzmanlık Tezi). Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, Ankara.
- Harari, Y. N. (2014). *Sapiens: A brief history of humankind*. Random House.
- Harvey, D. (2003). The right to the city. *International Journal of Urban and Regional Research*, 27(4), 939-941.
- Harvey, D. (2004). “Yeni” Emperyalizm: Mülksüzleşme Yoluyla Birikim, Çev. Evren Mehmet Dinçer, *Praksis*, 11, <http://www.praksis.org/wp-content/uploads/2011/07/011-02.pdf>.
- Hazar, D. (2017). Kır-Kent Çeperine Ekolojik Yaklaşım, *Şehir ve Toplum Dergisi* No. 7, Marmara Belediyeler Birliği, sf. 135-142.
- Hazar, D. (2019). Müşterekler Tartışması Ekseninde Mera Alanları, *Beyond İstanbul* No. 6, Mekânda Adalet Derneği, sf.122-129.
- Hazar Kalonya, D., Ayalp, E., Karakaya Ayalp, E., Candan Demirkol, E., Özden, F., Yıldız, M. Y., Kocagöz, U., & Çelik, Z. (2020). Korona Günlerinde Tarım ve Gıda Politikalarını Yeniden Düşünmek, *Spektrum 02: Pandemi ve Post-pandemide Toplum ve Mekân: Görüşler, Öngörüler, Öneriler*, sf.117-119.
- Hoel, G. (1974). *Tarımda Kapitalizmin Gelişmesi Ve Toprak Rantı*, Ankara :Bilim Yayınları, 1979.
- Huberman, L. (1936). *Feodal Toplumdan Yirminci Yüzyıla* (M, Belge Çev.). İstanbul, İletişim Yayınları, 2019.
- İnalçık, H. (2000). *Osmanlı İmparatorluğu’nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi (Cilt.1)*, İstanbul: Eren Yayıncılık.

- İnalçık, H. (2004). *Osmanlı İmparatorluğu Klasik Çağ (1300-1600)*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- İskân Kanunu (1934). Resmi Gazete (Sayı: 2733). Erişim Adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/2733.pdf>, Erişim tarihi: 11.04.2020.
- İzmir Büyükşehir Belediyesi (2016). Küçük Menderes Havzası Sürdürülebilir Kalkınma ve Yaşam Stratejisi, Rapor, İzmir.
- İzmir Gıda Tarım ve Hayvancılık İl Müdürlüğü (2018).
- İzmir İl Özel İdaresi (2011). İzmir Kırsal Alan Yerleşim ve Konut Envanteri.
- İZKA (2015). İzmir Kalkınma Ajansı İzmir Bölge Planı 2014-2023, İzmir.
- İZKA (2011). İzmir Kalkınma Ajansı 2010-2013 İzmir Bölge Planı İlçe Toplantıları Ödemiş Özet Raporu.
- Karakaya, E. (2018). Güncel gıda hareketinin alternatifliği: Kavramsal ve eleştirel bir derleme, *Beyond İstanbul* 3, 67-71.
- Kazas, J. (2008). Endüstriyel miras kapsamındaki alanların kentsel yenilemeyi oluşturmadaki rolünün irdelenmesi: Ödemiş örneği, (Yayınlanmış Doktora Tezi), Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Keleş, R. (1998). Yerinden Yönetim ve Siyaset. İstanbul: Cem Yayınevi.
- Kerov, V., Mitropolski, D., & Zubristki, Y. (1986). *İlkel Köleci ve Feodal toplum* (Belli, S, Çev.) Sol Yayınları.
- Keyder, Ç., & Tabak, F. (1998). *Osmanlı'da Toprak Mülkiyeti ve Ticari Tarım*. İstanbul:Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Keyder, Ç., & Yenal, Z. (2015). *Bildiğimiz Tarımın Sonu: Küresel İktidar ve Köylülük*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Köy Enstitüleri Kanunu (1940). Resmi Gazete (Sayı: 4491). Erişim Adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/arsiv/4491.pdf>, Erişim tarihi: 22.03.2020.
- Köy Kanunu (1924). Resmi Gazete (Sayı:68). Erişim Adresi: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.3.442.pdf>, Erişim tarihi: 11.04.2020.
- Köymen, O. (1999). *75 Yılda Köylerden Şehirlere*. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- Lefebvre, H. (1970). *Kentsel Devrim*, çev. S. Sezer, İstanbul: Sel, s. 7-26, 2011.
- Lynch, K. (1960). The image of the environment. *The image of the city*, 11, 1-13.
- Marx, K. (1867). *Kapital I.Cilt*, (M. Selik ve N. Satlıgan, Çev.). İstanbul. Yordam Yayınları, 2018.
- Maxwell, P. (2020). Post-pandemic urbanism: why embracing street life is central to the future of the city, Frame, Erişim adresi: <https://frameweb.com/article/post-pandemic-urbanism-why-embracing-street-life-is-central-to-the-future-of-the-city?fbclid=IwAR2qxqFBJ4SEI25sR0k1Hrj7XMko303C5uCo8g58niRkDewYVUdDL18-ka0>, Erişim tarihi: 02.10.2020.
- 6360 sayılı On Dört İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Yedi İlçe Kurulması İle Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun. (2012). Resmi Gazete. (Sayı: 28489).ErişimAdresi:<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=6360&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>, Erişim tarihi: 11.04.2020.
- Ödemiş İlçe Tarım Müdürlüğü (2020). Mülakat, Eylül 2020.
- Ödemiş Belediyesi (2014). 2015-2019 Dönemi Stratejik Planı.
- Ödemiş Belediyesi (2020). 1/25.000 İzmir Doğu Bölgesi Nazım İmar Planı.
- Ödemiş Belediyesi (2020a). 2020 Performans Programı.
- Ödemiş Belediyesi (2020b). 2020-2024 Dönemi Stratejik Planı.
- Ödemiş Kaymakamlığı Ödemiş İlçe Millî Eğitim İl Müdürlüğü Kayaköy İlkokulu .(2019). Kayaköy İlkokulu 2019-2023 Stratejik Planı,Erişim Adresi: http://kayakoyilkokulu.meb.k12.tr/meb_ays_dosyalar/35/18/729952/dosyalar/2020_01/08114347_KAYAKOY_YLKOKULU_2019-2023_STRATEJYK_PLAN.pdf?CHK=9dad6cf47593c104d39df314a9e980e4
- Önal, N. E. (2006). Kırsal Dönüşüm Programlarının Ekonomi Politigi. *İktisat Dergisi*, 477, 56-61.
- Ödemiş Ticaret Odası (2019). 2019 Yılı Ödemiş Ekonomik Raporu.
- Özdemir, Z. (1991). Türk Tarımında Destekleme Uygulamaları ve Sonuçları. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası*, 47-56.
- Özdemir, E., & Kaptan Ayhan, Ç. (2020). Slow City Concept: A Model For Sustainable Development and High-quality Life in The Globalizing World: In Case of Gökçeada, *Journal of Awareness* 5 (2), 85-102.
- Özel, S. (2002). Atatürk döneminde Türkiye Ekonomisi, *Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları*, 2, 235-248.
- Polat, Y. A. (2000). Türkiye'de Kentsel Dönüşüme Bütüncül Bir Bakış: Elazığ Örneği. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 25(1), 185-202.
- Shiva, V. (2007). *Tohum ve Gıdanın Geleceği Üzerine Manifestolar* (A, Doğan çev.). Sinek Sekiz Yayınevi, 2017.
- Şenli, S. (1997). Research of the traditional village architectcture in the region of ödemiş and the problems of conservation, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Şimşek, G., & Mercanoğlu, C. (2018). Bir "Planlama Örneği" Olarak Köy Enstitüleri Deneyimi, *Planlama Dergisi*, 28.

- Spinney, L. (2020). Is Factory Farming to Blame for Coronavirus? The Guardian. <https://www.theguardian.com/world/2020/mar/28/is-factory-farming-to-blame-for-coronavirus>, Erişim tarihi: Temmuz 2020.
- Tapu Kanunu (1934). Resmi Gazete (Sayı:2892). Erişim Adresi: <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.3.2644.pdf>, Erişim tarihi: 11.04.2020.
- TDK (2020). Türk Dil Kurumu. Erişim Adresi: <https://sozluk.gov.tr/>, Erişim Tarihi:11.06.2020.
- Tekeli, İ. (2004). Türkiye’de Kent Bölgeleri Üzerine Düşünmek. Değişen-Dönüşen Kent ve Bölge, 8 Kasım Dünya Şehircilik Günü 28. Kolokyumu, Ankara.
- Tekeli, İ. (2016). *Dünyada ve Türkiye’de Kent-Kır Karşılığı Yok Olurken Yerleşmeler İçin Temsil Sorunları ve Strateji Önerileri*. İdealkent Yayınları, Ankara.
- Tokgöz, E. (2018). Birinci Dünya Savaşında Dünya Ekonomisinde Değişen Dengeler. *Ufuk Üniversitesi*,13,7-28.
- Toprak, N. G. (2008). *Cumhuriyetin İlk Döneminde Türk Eğitim Sistemi ve Köy Enstitüleri* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Afyonkarahisar.
- Tören, T. (2007). *Yeniden Planlanan Dünya Ekonomisinde Marshall Planı ve Türkiye Uygulaması*. İstanbul: SAV Sosyal Araştırma Vakfı.
- Turan, Z. (2011). Dünyadaki ve Türkiye’deki Krizlerin Ortaya Çıkış Nedenleri ve Ekonomik Kalkınmaya Etkisi, *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*,4,56-80.
- TÜİK (2020). Adrese dayalı Nüfus kayıt sistemi sonuçları, 2020.Türkiye İstatistik Kurumu, Erişim Adresi: <http://www.tuik.gov.tr/PreTabloArama.do?metod=search&araType=vt>.
- Tülek, B., & Saner, S. H. (2020). Kaderine Terk Edilmiş Bir Köy Olarak Lübbey Köyü Peyzaj Özelliklerinin İncelenmesi, *European Journal of Science and Technology*,18.
- Türen, Ö. A. (2020). *Köy Enstitüleri Dosyası Türk Rönesansı*. İstanbul: Destek Yayınları.
- Ulusal Tez Merkezi (2020). Türkiye’de “kırsal dönüşüm” ve “kırsal planlama” konularında yapılan tez çalışmaları, Erişim tarihi: 24.12.2020.
- Yavuz, F. (Ed). (2005). *Türkiye’de Tarım*. Tarım ve Köyişleri Bakanlığı.
- Yeşilyurt Alkan, A. (2016). *Kırsal Alanların Kentsel Alanları dönüşümü: Burdur örneği*, (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Yerasimos, S. (1976). *Az gelişmişlik sürecinde Türkiye 3-1. Dünya savaşından 1971’e* (1). (B. Kuzucu, Çev.) İstanbul: Gözlem Yayınlar.
- Yıldırım, A. (2014). Kırsaldan kente göç ve değişen siyaset: Muş örneği. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 2014(3), 25-32.

Research Article

Corresponding Author:

Shaza ALSALLOMY

Submission Date

22 / 02 / 2021

Admission Dte

30 / 04 / 2021

Author(s)1. Shaza Alsallomy¹**ORCID No:**

0000-0001-5618-3537

2. Sibel Polat²**ORCID No:**

0000-0003-4380-0457

The Evaluation of Public Open Space Quality from the Perspective of Syrian Refugees Living in Bursa, Turkey

Shaza ALSALLOMY
Sibel POLAT

How to Cite

ALSALLOMY, S., POLAT, S. (2021). The Evaluation of Public Open Space Quality from the Perspective of Syrian Refugees Living in Bursa, Turkey, Journal of Environmental and Natural Studies, Volume, 3, Issue 1, Pages, 56-71

Bursa'da Yaşayan Suriyeli Göçmenler Açısından Kamusal Açık Alan Kalitesinin Değerlendirilmesi

ABSTRACT:

Public open spaces are the areas where social relationships take place and cultures mix, where people interact with each other and with the local authorities. When these spaces are well-designed, relationships are built between users of these spaces; cooperation is improved, and benefits to the communities that accommodate newcomers, refugees, or migrants are increased. The scope of this research is to gain a better understanding of how refugees use, perceive, and experience public open spaces. The research sheds light on a case study of incoming Syrian refugees in Altıparmak and adjacent neighbourhoods in Bursa, Turkey. A mixed-method approach is used to gather information consisting of literature review, observation, and interviews. The questions of the interviews were designed based on the principles of the Project of Public Spaces (PPS) approach to measure the quality of a space, as well as to define the basic elements that make a space good, and make refugees feel welcomed and comfortable. The findings show that the public open spaces in the case study area have been successful in creating social networking, access, and links, uses, and activities, but have not met the criteria of image and comfort. The research highlights that public spaces are affected by the national and cultural identity of refugees. The findings also show that the best public open spaces for refugees give importance to create links between their homeland and host country.

KEYWORDS: public open space; quality of public space; Project for Public Spaces; placemaking; refugee.

¹ Ph.D. Student, Bursa Uludağ University, Faculty of Architecture, Department of Architecture, e-mail: 511512006@ogr.uludag.edu.tr

² Associate Professor, Bursa Uludağ University, Faculty of Architecture, Department of Architecture, e-mail: sibelpolat@uludag.edu.tr

ÖZ:

Kamusal açık alanlar, sosyal ilişkilerin oluştuğu ve kültürlerin karıştığı, insanların birbirleriyle ve yerel yönetimlerle etkileşimde bulunduğu alanlardır. Bu alanlar iyi tasarlandığında, kullanıcılar arasında iyi ilişkiler kurulur; işbirliği geliştirilir, yeni gelenleri, mültecileri veya göçmenleri barındıran topluluklara sağlanan faydalar artar. Çalışmanın amacı, mültecilerin kamusal açık alanların kullanımını ne şekilde algıladıklarını ve deneyimlediklerini araştırmaktır. Makalede Suriye'den Türkiye'ye, özellikle de Bursa, Altıparmak mahallesi ve çevresine göç eden mültecilere yönelik bir alan çalışması yapılmıştır. Yöntem olarak, literatür tarama, gözlem ve görüşmeler kullanılmıştır. Görüşmelerde mekan kalitesini ölçmek için Kamusal Mekanlar için Proje (PPS) yaklaşımının ilkelerini temel alan sorular sorulmuştur. Sonuç olarak, çalışma alanının sosyal ilişkiler, erişilebilirlik, kullanım ve aktivite konularında başarılı olduğu, ancak imaj ve konfor kriterlerini karşılamadığı ortaya çıkmıştır. Araştırma, kamusal açık alanların mültecilerin ulusal ve kültürel kimliklerinden de etkilendiğini göstermesi açısından önemlidir. Bulgular, en iyi kamusal açık alanların mültecilerin anavatanları ile ev sahibi ülke arasında bağ oluşturmaya önem verenler olduğunu göstermektedir.

ANAHTAR KELİMELER: kamusal açık alan; kamusal alan kalitesi; kamusal alan için proje; yer yapma; göçmen.

INTRODUCTION:

In the case of war, seeking refuge is an internal motivation for man. According to Maslow's Pyramid, shelter is one of the basic biological needs of human survival. After finding shelter, food, and other biological needs, people start to look for safety, security, stability, and freedom from fear, which are secondary requirements. The third level of human needs is social needs, that involves feelings of belonging, trust, and acceptance as a part of a group. Fourth, there is the need for the appreciation that Maslow classifies as deriving from peers, along with the desire for respect from others. The final need is self-realization (Maslow, 1981). Accordingly, a person hopes for living in a good place that can meet his/her psychological and physiological requirements. However, there are not many tools to determine the quality of the place, but it seems obvious that the evaluation of the place by its users is one of the most important ways for measuring the quality of the place.

This research concentrates on the evaluation of the quality of public open spaces. It can be seen that public open space has an indispensable role in urban life, as it has multiple impacts on the physical, social, functional, and perceptual space qualities. Carr et al. (1992) claim that public spaces can be seen as a means to represent and pass on cultural values and concepts. Public spaces can be looked at, preserve cultural values, and help individuals obtain their rights and meet their requirements. Davies (2012) claims that public spaces can be used as an indicator of the level of the quality of life in a city, by measuring the quality of those spaces and the desire of people to use them and spend time in them. For instance, Gehl (1987) demonstrated the essential role and function of public spaces in a city in providing the opportunity for individuals to meet, communicate, interact and share experiences. Thompson (2002) argues that public open spaces are viewed as "places to celebrate cultural diversity, to engage with natural processes, and to conserve memories".

Project for Public Space PPS (2000) claims that successful public spaces in cities play a significant role in building a strong sense of belonging in the community amongst individuals. Public open space is not only important to promote and provide for physical activity, but also to give people many opportunities to come together. It provides benefits for community interrelationship. In the case of refugees, public open space can play a more important role in supporting well-being and connection.

In this study, the satisfaction of Syrian refugees with the quality of the public space in Altıparmak and adjacent neighborhoods, have been evaluated according to the parameters constructed from the four determinant factors of successful public places (access & linkage, comfort & image, uses & activities, and sociability) formulated by the Project of Public Spaces.

1. Literature Review**1.1 Definition of Public Open Place**

Creating places for people is more than the distribution of building masses and the space between buildings. Designing a public open space includes various concerns, both physical and sociocultural. According to the recent international

definitions, public spaces are “all places publicly owned or of public use, accessible and enjoyable by all for free and without a profit motive” (UN-Habitat, 2015).

A broad definition of public space relates to all those parts of the man-made and natural environment, public and private, internal and external, urban and rural, where the public can feel freedom in it. The term “public open space” is a significant element of urban design which includes streets, parks, plazas, squares that are publicly owned and used for many activities in public life (Carmona et al., 2008). They are not only the publicly owned empty spaces between the buildings but also a spatial aspect of social consciousness as an interactive background for social activities. Public space can help to reduce anti-social behavior (Painter & Tilley, 1999), promotes neighborliness and social cohesion (Massey et al., 2002), and provides a venue for social interchange and for supporting the social life of communities (Watson, 2006). Public space is able to deliver a range of benefits across economic, social, and environmental spheres (Dunnett et al., 2002).

Public place, in the Project of Public Space, may be defined as “a place that is open and accessible to all citizens, regardless of gender, ethnicity, age or socio-economic level”. However, public open spaces have opened a new concern about the quality of space both physical and socio-cultural, and creating places for people to enjoy and use which is more than the distribution of building masses and the spaces.

1.2 Quality of Public Open Place

There are many studies emphasizing the value of public open spaces and identifying quality criteria for successful public open spaces: Gehl, 2010; Carmona, et al., 2008; Gehl and Gemz, 2004; Carmona, et al., 2003; Lloyd and Auld, 2003; Hass-Klau, et al., 1999; Montgomery, 1998; Carr, et al., 1995; Whyte, 1980; and Jacobs, 1961. (Table 1). The main aim of designing public spaces is to achieve the greatest benefit to society. Montgomery (1998) notes that urban quality must be considered in much wider terms than physical attributes, and the notion of urban quality is clearly bound up with the social, psychological, and cultural dimensions of a place. The place should be designed to provide certain qualities that make people willing to spend time in it and increase the user's desire to use that space. The quality of a place is related to its ability to meet the psychological and socio-cultural needs of the users of this place. Therefore, it is important to include users when measuring the quality of the space.

Authors	Definitions
(Jacobs, 1961)	Activity is the main quality indicator of urban environment.
(Carr <i>et al.</i> , 1992)	The more that different groups of people use the place means the more successfully designed the place was. The most vital places are the best used places, which are full of people engaging in different activities.
(Gehl & Gemz, 2004)	The quality can be affected by both the numbers of people in a space, and by the extent to which the quality of the space encourages users to linger, whatever the physical context.
(Montgomery, 1998)	Successful urban places combine activity, meaning and physical setting.
(Hass-Klau et al., 1999)	The factors that make public spaces popular include: places for sitting and relaxing, and something to watch (preferably other people).
(Whyte, 1980)	The best-used plazas are sociable places with a high proportion of people in groups, more people meeting others or exchanging good-byes.
(Lloyd & Auld, 2003)	The extent to which environments encourage socialization impacts directly on the quality of life of those who use them.
(Carmona <i>et al.</i> , 2010)	The key attributes of successful places are accessibility, so that people can engaged in activities, comfort, and a good image, and sociability, where people meet each other.
(Carmona et al., 2008)	It is a mistake to think of better-quality public spaces only as purely a visual concern. Instead, these are matters that have an effect on the way users understand, function, and socialize in the public space, and by inclusion in the viability of public space for different economic activities.

(Gehl, 2010) A successfully built environment arises from ordinary daily street life, where several activities occur and people may interact.

Table 1: The different definitions of quality of public place

According to the Project of Public Spaces (PPS), there are four key qualities of a successful place which good public space generally needs to offer them: (1) it must be accessible, (2) it must be comfortable and have a good image, (3) it must be sociable, and (4) it must enable people to engage in an array of activities. PPS developed the Place Diagram as a tool to judge any place whether it is good or not (figure 1). Looking at the qualities of the Place Diagram, some other characters that contribute to make a good public space can be recognized.

-Access and linkages; Access and linkages relate to how well space is connected to its surroundings, both visually and physically. Physical accessibility points to the proximity, and accessibility of buildings or places. On the other hand, visual accessibility refers to how well the spaces can be seen by people. As noted, accessibility is seen as a key feature of public space. The places which are not accessible cannot be considered as truly public (Madanipour, 2013).

-Comfort and Image; Comfort and image are the keys to defining whether a place will be used or not (PPS, 2016). According to (Holland et al., 2007), people want to spend more time and stay longer in public open spaces that give a big degree of comfort. On the other hand, perception of, and fear of crime influence people’s patterns of use of public spaces (Lloyd & Auld, 2003). Security is one of the features that make public spaces comfortable. The requirement of safety is a criterion that is important to user preferences. Comfortable public spaces can be affected by several elements such as relative humidity, human activity, etc.(Stathopoulos et al., 2004). A lower sound level is important to create a comfortable public space (Yang & Kang, 2005). The good maintenance makes the user enjoy the public space.

-Uses and Activities; Activities are defined as the action of using something for the purpose of achieving something. Activities in a place are the reasons that motivate why people come to the place and decide to return there. So, a good place has more activities that are going on and people have an opportunity to participate in those activities. If there are things to do, people want to spend time, and have activities in public places more than just walking and sitting. Activities are needed for different age groups, gender, income level, ethnicity, so spaces should be designed to consider the disabled, women, low-income people, children, ethnic and elderly minorities. Moreover, they are used throughout the day and in different seasons.

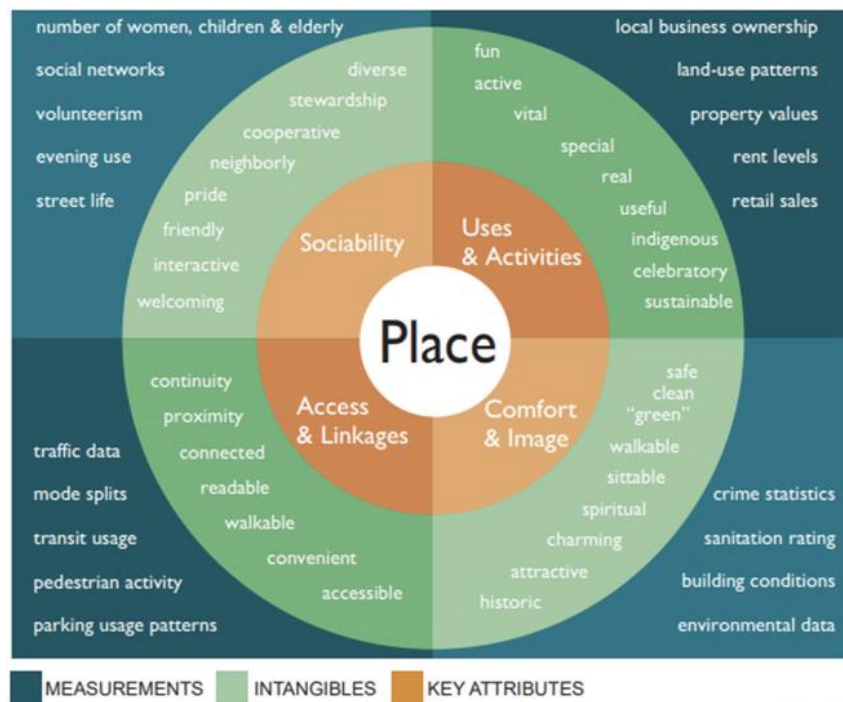

Figure 1: The Place Diagram (Source: <http://www.pps.org/articles/grplacefeat/>, 2016).

-Sociability; Sociability is important to make a good place, but it is one of the hardest qualities to be achieved (Williams & Carr, 2019). When people meet and welcome their neighbors, feel comfortable, or react to others, they feel a stronger sense of space, or attachment to their community, and to the place which fosters these kinds of social activities (PPS, 2016). Public spaces play an important role in developing communication by triggering tolerance and mutual understanding in society, and increasing different groups' tolerance (Whyte, 1980). Users of public spaces can get a sense of well-being (Cattell et al., 2008). On the other hand, public spaces can help to reduce crime and anti-social behavior (Carmona et al., 2008).

1.3 Immigrants and Refugees in Public Open Places

Public open spaces should address the needs and aspirations of all users. These needs vary depending on the circumstances of the users, whether they are local residents, immigrants, refugees, or tourists. According to the High Commissioner for Refugees (UNHCR), a migrant is a person who chooses to move from his/her home for any reasons, not necessarily due to a direct threat of persecution or death, but in the main to improve their lives by finding work, or in some cases for education, or other reasons. The 1951 Convention defines the one who flees armed conflict or abuse as a “refugee”. It additionally outlines the basic rights that states ought to afford to refugees. From the above definitions it can be said that what the refugees wait for are different according to the problems they suffer.

One of the most important problems of refugees is the ability to adapt to a new physical and social environment. Newcomers use public open spaces to meet so that they could reflect upon their past experiences in their home country. In these spaces, they could meet friends and relatives facing similar challenges and offer advice and support to each other. (Lanfer and Taylor, 2005).

A good place for refugees, whether it's a garden, a street, or a community center, plays an important role in integrating refugees into the fabric of the new community. It also enables them to take their role in improving public open spaces and services themselves and for that new community. Public open spaces reveal how a city welcomes refugees and provides them with their needs. Moreover, a good public space gives the city's new residents more than just a place to spend time. It connects them with new neighbors, gives them a way to explore their new home country, and gives them an opportunity for holding on to cultural traditions while building new community bonds (PPS, 2018). For example, Türkenmarkt (Turk's market) in Berlin Neukölln, the person thinks himself in Istanbul. Turkish Market is one of the liveliest and sensational marketplaces in the city. It is easily accessible, spanning along the Landwehrkanal River. This market and the neighborhoods close to it become the center of Turkish immigrant life in Berlin. Türkenmarkt promotes cultural diversity in the cultural mix of Berlin, it is an excellent example of a public space that shows how public spaces provide a positive impact on both the immigrant and local community (figure 2).

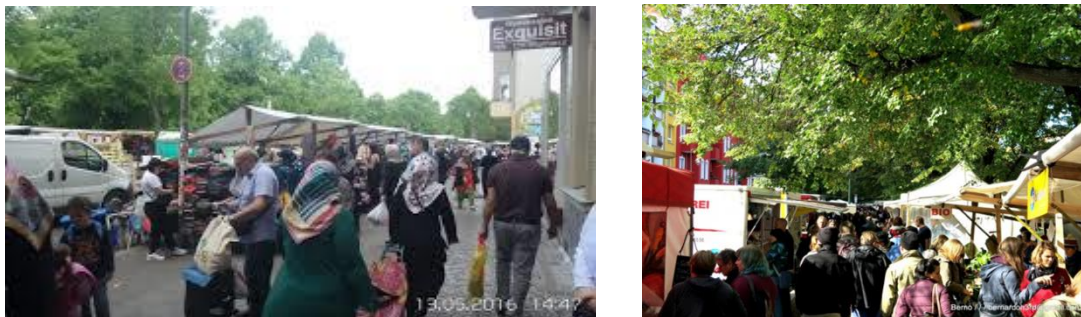

Figure 2. Berlin's bustling canalside Türkenmarkt. (Source: <https://www.pps.org/article/>, 2016)

In open public spaces, immigrants and refugees have a chance to develop a sense of place and maintain traditions as well as help building social ties. For example, the Little Haiti Community Garden in Miami, Florida has been seen as a place where the Haitian community uses traditional farming technicalities in producing unavailable products. This place provides an opportunity for cultural exchange (figure 3).

Figure 3: Little Haiti Community Garden in Miami, Florida. (Source: from <https://www.pps.org/article/refugees-and-public-space.2018>).

Another example is the Open-air kitchen in Warsaw. It is a riverside food bar and a cultural venue run by refugees. It is not only a typical truck food bar, it is an informal outdoor eating venue with a convenient sitting space located adjacent to the riverbanks. Besides, it is a busy pedestrian promenade next to a volleyball court and a sandy beach (figure 4). Jarmila Rybicki, one of the founders, says that the project aims to enable refugees to gain confidence in going out and being active in the new communities. The kitchen from a conflict zone provides a space for interaction between refugees and Warsawians. It gives a welcoming and open aspect with a sense of intimacy to explore the richness of the heritage that newcomers bring to Poland, and enjoy a conversation. This public space offers a small-scale possibility of integration, inclusion, and welcome in the Polish political environment that stands against refugees and asylum seekers (Rishbeth et al., 2017).

Figure 4: Open air kitchen in Warsaw (Source: Rishbeth, et al, 2017)

Open-air language class in Paris gives free French courses to refugees and anyone in the Platz de la Bataille de Stalingrad at six p.m. everyday (figure 5). The aim of the classes is to accompany people to linguistic autonomy alongside the learning of cultural norms needed for daily life. These open-air public classes are not only good spaces to help refugees to get on with the French language, but also play a role as social spaces to meet up, make new friends and exchange information (Rishbeth et al., 2017).

Figure 5: Open-air language class seekers in Paris, (Source: Rishbeth, et al,2017)

Both locals and refugees could view public open spaces differently, the public open space could be a place where refugees feel unwanted or uncomfortable and maybe feel a lack of confidence to spend time for fear of hate crimes. On the other hand, for the locals, open public spaces generate a sense of ownership, care, and concerns about anti-social behavior. It can be said that good public open spaces for refugees should be easily accessible, provide economic, cultural, social activities, and summarize the cultural mix of communities. In addition to that, they should give a welcoming and positive effect to the locals generating a sense of ownership and care (Rishbeth et al., 2017).

2. Syrian Conflict & Refugee Crisis in Turkey

According to the United Nations High Commissioner for Refugees: “Syria is the biggest humanitarian and refugee crisis of our time.” Millions of Syrians have escaped across borders, (the updated data of 31 Jan 2020), 5.681.901 people have fled Syria to seek safety since 2011. According to the last statistics from the General Directorate of Migration Management (GDMM), Turkey hosts the largest number of registered Syrian refugees as 3.671.811 refugees, (GDMM, 2021) and only 142.676 refugees stay in the camps, the rest distributed to various Turkish states with varying rates.

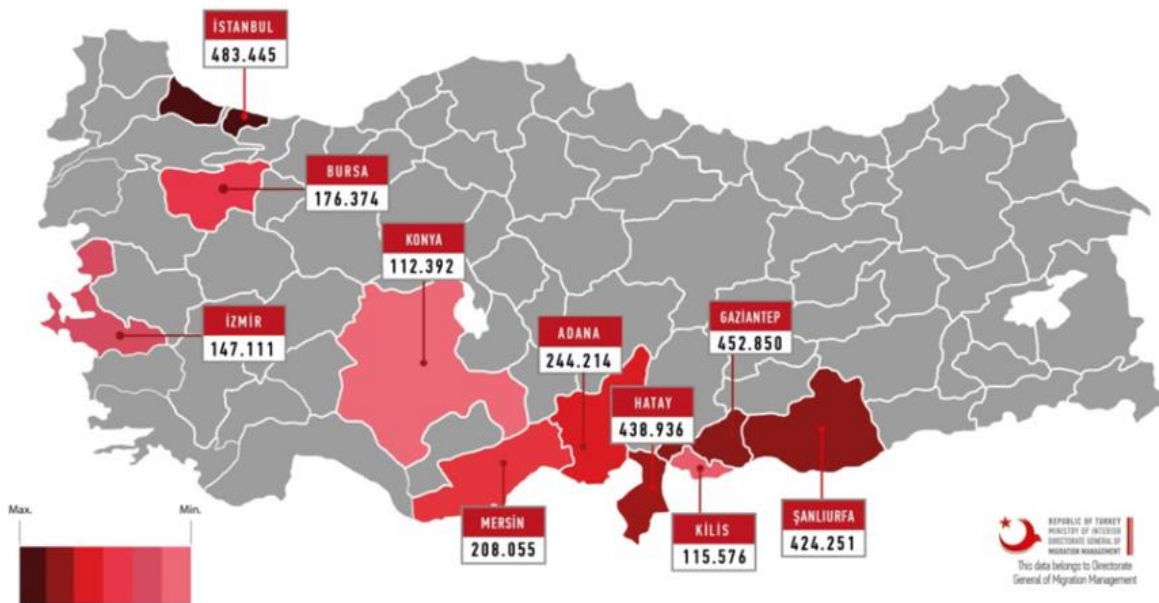

Figure 6: Syrian refugees in the first ten cities. (Source: Directorate General for Migration Management <https://en.goc.gov.tr/temporary-protection27>, Last updated 31 Jan 2020)

Figure 6. lights the distribution of the Syrian refugee population that is registered in the first ten provinces of Turkey. The density of the refugee population is much higher in provinces close to the border, like Gaziantep, Hatay, and

Şanlıurfa. İstanbul has the highest Syrian refugee population of 483.665 which forms %3,5 of the total number of residents, whilst Bursa which is located far away from the border hosts the seventh-highest number of refugees with 176.374 Syrians, constituting %5,9 of its total population.

Bursa is one of the largest cities in Turkey, comprises 17 local districts. Due to its developing industry, Bursa has become an attractive urban center for local immigrants and international refugees. According to 2019 statistics, Osmangazi is the highest populated district with 881.490, at the same time it is one of the districts that hosts a high number of Syrian refugees (table 2).

District	Census of the Syrian refugees
Bilinmiyor	6743
Büyükorhan	4
Harmancık	41
Keles	32
Orhaneli	23
İznik	644
Kestel	2434
Orhangazi	2787
Nilüfer	3851
İnegöl	15.084
Mustafakemalpaşa	1649
Gemlik	298
Gürsu	6590
Karacabey	2503
Mudanya	140
Osmangazi	44.258
Yenişehir	883
Yıldırım	59.404

Table 2: Distribution of Syrian refugees under temporary protection in the districts of Bursa (Öztürk, according to General Directorate of Migration Management document dated 24 May 2018)

3. The Case Study Area in Bursa, Turkey

The study was conducted in an area densely populated by Syrian refugees in Bursa. The area of Altıparmak and adjacent neighborhoods are located near the city center. It contains multiple functions: residential, commercial, entertainment, educational functions, and a good public transport network. The area is surrounded by a number of important streets in the city center, such as Ulubatlı Hasan Boulevard, Stadium Street, Fevzi Çakmak Street, and Altıparmak Street (figure 7).

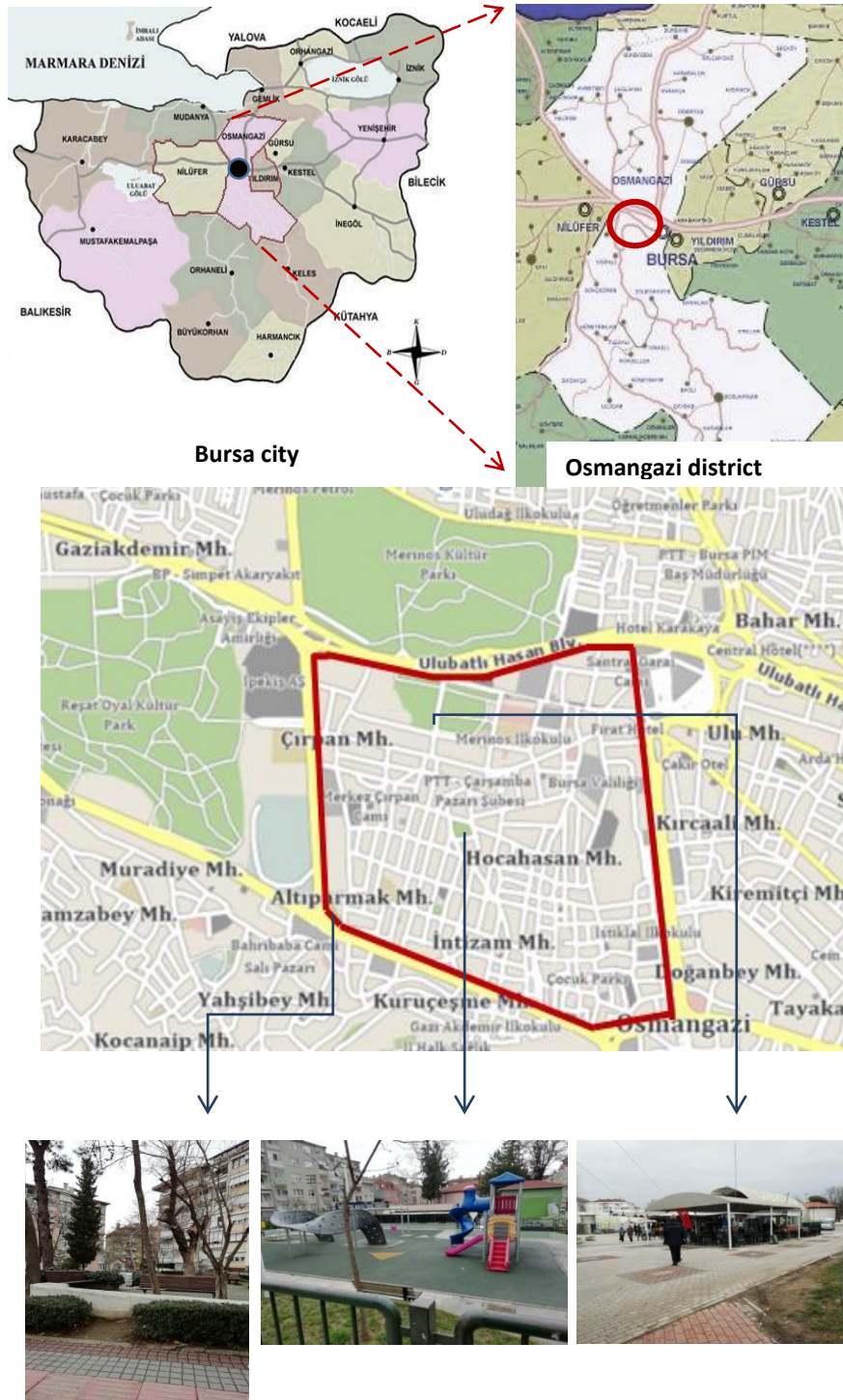

Figure 7. Location of the case study area in the city center of Bursa (Source: Author elaboration based on Google Earth maps, imaging date 11.09.2020)

4. Methodology

Observations in the case study area, and interviews with Syrian refugees as users of public open spaces. The literature reviews adopted included studies about the quality of public open space.

It was necessary to observe the public open spaces by the researcher in order to understand the social relations and interactions in the case study area. Some public spaces were visited in the area, such as Çarşamba Park, İlkbahar Street, and Çarşamba Open Bazaar.

As it is seen, asylum is a phenomenon that brings a series of problems. Whatever the reason could be, seeking refuge may lead to psychological trauma. There are a variety of reasons for this trauma: the depression from fleeing the home country, the abandonment of normal life, the separation from all social relations, even the family, added to the severe feelings of uncertainty about the future, the inability to adapt to the new culture, the isolation from social life, dealing with the negative attitudes of the local population, and the isolation from social life due to language problems.

Many of the studies exploring the experiences of refugees are usually based upon quantitative research, such as a survey. A survey offers a good way to make general statistical inferences about a broad range of matters which may affect refugees, like educational level or health conditions. The survey is useful to understand what truly interests the respondents. In this study, face-to-face interview is considered the most appropriate technique to get a detailed range of opinions and experiences. Interviews also allow researchers to investigate different responses, eliciting further clarification (Glassner & Miller, 2004).

Fifteen interviews were made by the researcher to gain a deeper understanding of Syrian refugees' evaluation of public space in the case study area. The interviews contain six parts: the first part is about personal information. The second part is about the neighborhood in general, such as the duration of living in the area, the reasons for choosing the neighborhood to live in, as well as the feelings, the needs, and the problems faced while living as a refugee in the neighborhood. The other four parts are structured according to the four keys of the place diagram. First, accessibility and linkages (continuity, proximity, connectivity, readability, convenience, accessibility); second, the degree of comfort and image (safe, green, stable, spiritual, charming, attractive); third, the uses and activities (active, special, vital, useful, real, celebratory, indigenous, sustainable); forth, sociability (diverse, cooperative, neighborly, stewardship, pride, interactive, friendly, welcoming).

5. Results and Discussion

The results of observations and interviews are summarized based on the Project of Public Spaces (PPS) subtitles:

-Access and Linkages

In the comments of the users, it is noted that physical and social accessibility affects their preference for that public open place. Actual availability is a feature that supports space usage. Everyone has the ability to use public space equally, regardless of different parameters such as social class, race, and religion. Generally, in the neighborhoods, outdoor spaces (streets, parks, and squares) are open to all users. There is no discrimination in terms of social availability. It can be used by different groups.

“When I go to the Çarşamba Bazaar (a public open market), I usually spend 20-30 minutes with some of my female companions sitting and resting in the Çarşamba Park which is very close to the Bazaar”, said a 45-year-old woman. “After picking the children up from school in the afternoon, I go to the park, the children play for a while there”, said a 38-year-old lady.

The vehicular circulation is well connected to the main route, but the size of the parking lot is insufficient. “I have a car; I spend about 15-25 minutes to park my car”, said a 35-year-old man.

For the pedestrians as a whole, there is no integrated pedestrian network. The pedestrian route is mixed with traffic, except for the footpaths of the Çarşamba Park and the nearby Kültürpark. In general, the condition and the size of the walkways in the study area are insufficient. “Except for the main route, the sidewalks are narrow and you may find cars on them so you will find yourself with your children forced to walk in the traffic route”, said a 40-year-old lady.

It is agreed that the road network in the area is well connected to the city's public transport network (figure 8) and close to the bus, train, and tram stations. "It can be said that the best thing in this area is that it is very well served by public transport (buses, metro line, tramway line)", said a 25-year-old lady.

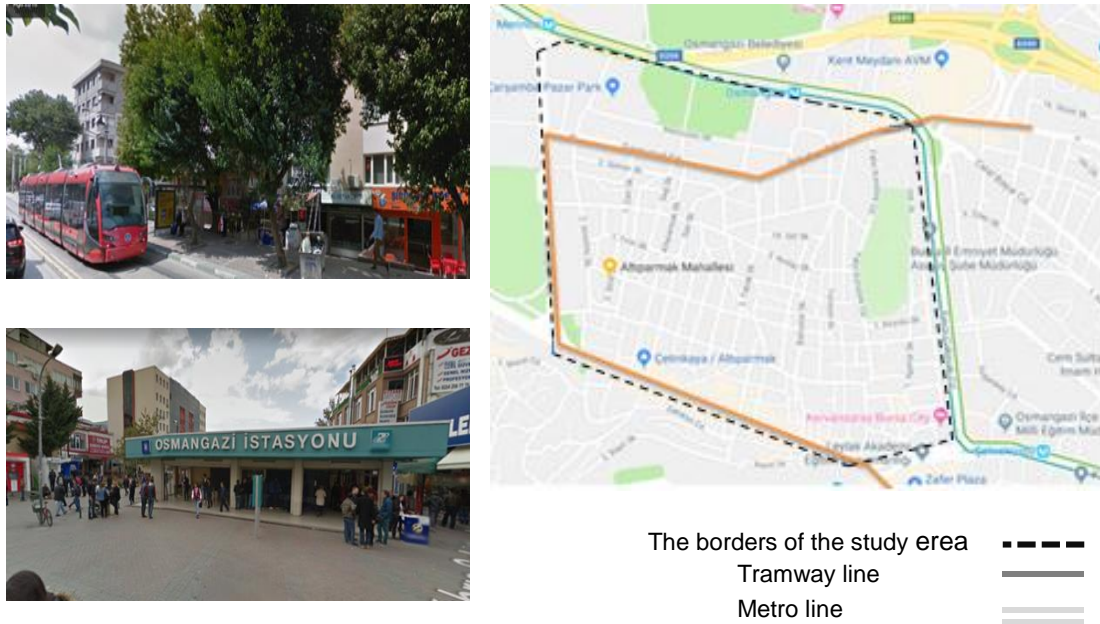

Figure 8. Location of the case study area in the city centre of Bursa (Source: Author elaboration based on Google Earth maps, imaging date 11.09.2020)

-Uses and Activities

The results of the observations and data obtained from interviews about the activities that can be carried out in the study area are as follows: open public spaces are not considered suitable for persons with disabilities or special requirements (disabled persons, elderly citizens, pregnant women).

In Çarşamba Park people may spend time walking, jogging, or relaxing, and children may use the playgrounds (figure 9), but there is neither jogging, walking, nor biking tracks or local attractions (fountains, water bodies, sculptures). In addition, in Çarşamba Park there are no spaces for some activities: neither space to fly a kite, space for boats, space for a walk, space for eating, nor a playground.

"I cannot find a space to do a lot of activities here... When I want to do some activities or when some of my friends come from outside we go to Kültürpark..." said a 29-year-old man. "I go to the park only on the days of the Bazaar, after shopping I sit in the park, and rest with my family or have a little chat with some friends..." said a 29-year-old lady.

Figure 9. Children's play areas and seating areas near the bazaar in Çarşamba Park (Source: Images by author, 2020).

-Comfort and Image

The interviews show that most of the seats in the park are unprotected and few (see figure10).

"There are not enough seats in the park and they are not adequately protected from the weather... It is better to go to Kültürpark...." says a 45-year-old lady.

In the study, generally, a large number of Syrian refugees interviewed said that they feel insecure and fearful of racist behavior.

"Although I do not interfere with any problems, my shop windows were broken more than once" says a 40-year-old shopkeeper.

One of the ladies says that a group of Turkish youths attacked her 12-year-old son with a knife while he was going to the mosque.

Figure 10. Photographs from Çarşamba park show the few number and unprotected seats (Source: author, 2020).

-Sociability

According to the results of the observations and data obtained from the interviews, the streets in the study area, especially the İlkbahar and Darmstat Streets, mainly function in terms of access and linkages. Moreover, they perform a crucial function for the Syrian refugees where they can sell and buy Syrian products. However, the most important function is that the commercial streets become spaces for public discussion, and cultural expression, as well as a stage for everyday life.

In open public spaces of the study area, Syrian refugees can enjoy an easy connection with people who share the same language and the same elements of culture (figure 11).

"A lot of Syrians go to the public market and rest in the nearby park, so sometimes I go to Çarşamba Park or to Çarşamba Bazaar only to be able to speak to someone," says a 44 -year-old lady.

Some refugees say that they do not feel safe especially when they are away from residential and commercial zones. "I feel scared when I enter the park of Çarşamba because there might be unethical behavior, especially after sunset, in the section near the Osmangazi station", says a 25-year-old lady.

"Despite the deployment of police and security in the area, I feel insecure...."

"I can't let kids play without watching", says a 36-year-old lady.

Some Syrians express the interest of municipal authorities in the region to maintain and clean the public areas. However, it is pointed out that the large number of stray dogs there, especially in the garden, spreads panic in the hearts of some Syrian refugees. These stray dogs are considered as a source of filth in their culture, as well.

Figure 11: Syrian stores with Arabic and Turkish billboards in the streets of the study area (Source: Images by the author, 2020)

I have chosen to stay in this area because of the large number of Syrians, and the presence of Syrian shops where I can find what I need from the Syrian products", says a retired, fifty-year-old man.

In general, interviewees explain that social communication is very difficult to achieve with the local Turkish community. Consequently, public spaces in the study area present an opportunity to meet with Syrian friends and to comfortably interact with them.

These types of social relations foster a sense of belonging to As a result, it is observed that the public spaces are very important for Syrian refugees. It is a place where they can socialize. They need a space to use their language since they do not speak Turkish, and they still feel like outsiders, this being the most important problem that the users emphasize in this regard.

CONCLUSION

This study deals with the project of the public space (PPS) in terms of its definition as an environment in which people gather and interact. It also sheds light on the advantages of public space, especially its vital role in facilitating socialization and human relationships. On the other hand, it spots the negative aspects of certain public open spaces and their bad effect on the lives of both locals and refugees alike.

It conducts research based upon observation and making interviews with Syrian refugees. It investigates the refugees' perspectives towards different kinds of public space. Their perspectives roam around the difficulties they suffer in their attempt to integrate with the Turkish community and the role of public open spaces in their lives. Those spaces present a feeling of comfort that somehow makes up for their bitter feelings of nostalgia for their homeland.

According to the study, Syrian refugees regard public spaces in Altıparmak and the adjacent neighborhoods as being perfectly convenient in terms of access and linkage, but partly convenient with regard to usage and activities.

However, according to the Syrian refugees, these spaces still have not met the criteria of image and comfort (as principles of PPS project). Therefore, it is recommended to increase the comfort level in the study area. Refugees often have very constrained life circumstances, trying to adjust to the new environment, many of them live with poor psychological health, in order to have a sense of belonging to the new cultural texture.

As far as comfort is concerned (as potentially provided by public open spaces and activities), it is about the enjoyment of taking part in activities, or the enjoyment of doing something well, as in the examples mentioned earlier, the activities in which the refugees participated increase their appreciation of the public place. The Turkish Bazaar in Berlin and the open-air kitchen in Warsaw can be described as examples of good public spaces.

In terms of sociability, the public open spaces in the study area have supported social communication among Syrians but, unfortunately, there are obstacles for social communication between the Turkish population and the Syrian refugees. In a previous study of the researcher on the social problems that Syrians suffer from in the city of Bursa, it is noted that the most important obstacle for social attachment within the Turkish community, expressed by the Syrian refugees is the language barrier. Often non-Turkish speaking refugees are unable to communicate effectively with Turkish citizens due to language barriers. The lack of social attachment leads to an unintended low ethnic sociability; as a consequence, it leads to a low evaluation of public spaces.

It is concluded that it is necessary to take what matters to the refugees in general into consideration and their right to stick to their cultural values and backgrounds while integrating into the new community. Their interests have to be investigated to achieve social integration that depends on issues of social equality, acknowledging their right to maintain their original culture and identity (Lanfer and Taylor, 2005).

Removing social barriers such as language and social inequality is the most effective way to increase neighborhoods' public space quality and social equality (Brand, 2018). Doing as such contributes to estimating the evaluation of the public place in the neighborhoods. Actually, it can be said that this problem can be solved by teaching the Syrian refugees the Turkish language and culture, to bridge the social gap between the two groups and achieve social peace and equality.

Compliance with Ethical Standard

Conflict of Interests: The authors declare that for this article they have no actual, potential or perceived conflict of interests.

Ethics Committee Approval: Ethics committee approval is not required for this study.

Funding Disclosure: This research did not receive any specific grant from funding agencies in the public, commercial, or not for-profit sectors.

REFERENCES:

- Brand, A. L. (2018). The duality of space: The built world of Du Bois' double-consciousness. *Environment and Planning D: Society and Space*, 36(1), 3–22.
- Carmona, M., De Magalhaes, C., & Hammond, L. (2008). *Public space: the management dimension*. Routledge.
- Carmona, M., Heath, T., Oc, T., & Tiesdell, S. (2003). *Urban spaces-public places: The dimensions of urban design*. Oxford: Architectural Press.
- Carr, S., Francis, M., Rivlin, L. G., & Stone, A. M. (1995). *Public space (2a Edição)*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Cattell, V., Dines, N., Gesler, W., & Curtis, S. (2008). Mingling, observing, and lingering: Everyday public spaces and their implications for well-being and social relations. *Health & Place*, 14(3), 544–561.
- Davies, R. (2012). *Retail and Commercial Planning (RLE Retailing and Distribution)*. Routledge.
- Dunnett, N., Swanwick, C., & Woolley, H. (2002). *Improving urban parks, play areas and green spaces*. Department for transport, local government and the regions London.
- Gehl, J. (1987). *Life between Buildings: Using Public Space*, [trans by Jo Koch, Van Nostrand] Reinhold: New York.
- Gehl, J. (2010). *Cities for people* Island Press. Washington DC.
- Gehl, J., & Gemz, L. (2004). *Public spaces-public life*. Kbh: Arkitektens Forlag.

Glassner, B., & Miller, J. (2004). The 'inside' and the 'outside'; finding realities in interviews. *Qualitative Research: Theory, Method and Practice*. London, Sage Publications.

Hass-Klau, C., Crampton, G., Dowland, C., & Nold, I. (1999). *Streets as living space: Helping public places play their proper role*. London: Landor.

Holland, C., Clark, A., Katz, J., & Peace, S. (2007). *Social interactions in urban public places*. Policy Press.

Jacobs, J. (1961). *The Death and Life of Great American Cities* (London: Jonathon Cope).

Lanfer, A. G., & Taylor, M. (2005). Immigrant engagement in public open space: Strategies for the new Boston. *Barr Foundation Online at Wwww. Barrfoundation. Org*. Retrieved: March 25, 2019 from Http://Wwww. Communityarts. Net/Readingroom/Archivefiles/1999/Sharing_the_fut_2. Php.

Lloyd, K., & Auld, C. (2003). Leisure, public space and quality of life in the urban environment. *Urban Policy and Research*, 21(4), 339–356.

Madanipour, A. (2013). *Whose public space?: International case studies in urban design and development*. Routledge.

Maslow, A. H. (1981). *Motivation and personality*. Prabhat Prakashan.

Massey, D. S., Durand, J., & Malone, N. J. (2002). *Beyond smoke and mirrors: Mexican immigration in an era of economic integration*. Russell Sage Foundation.

Montgomery, J. (1998). Making a city: Urbanity, vitality and urban design. *Journal of Urban Design*, 3(1), 93–116.

Painter, K., & Tilley, N. (1999). *Surveillance of public space: CCTV, street lighting and crime prevention* (Vol. 10). Criminal Justice Press Monsey, NY.

Öztürk, M. (2018). Policies of Municipalities Towards Syrian Refugees in Turkey: The Case of Bursa. Retrieved: March 24, 2021 from: https://www.academia.edu/43717444/Policies_of_Municipalities_Towards_Syrian_Refugees_in_Turkey_The_Case_of_Bursa

Project for Public Spaces and Metropolitan Planning Council(2016). Placemaking Chicago Comfort of Public Spaces. Retrieved December 15, 2018. From: <http://www.placemakingchicago.com/about/qualities.asp>

Project for Public Spaces. PPS (2016). Retrieved March 15, 2019, from <http://www.pps.org/>

Rishbeth, C., Blachnicka Ciacek, D., Bynon, R., & Stapf, T. (2017). *refugeeswelcome in parks: A resource book*. Sheffield, UK: The University of Sheffield.

Stathopoulos, T., Wu, H., & Zacharias, J. (2004). Outdoor human comfort in an urban climate. *Building and Environment*, 39(3), 297–305.

Thompson, C. W. (2002). Urban open space in the 21st century. *Landscape and Urban Planning*, 60(2), 59–72.

UN-Habitat, (2015) Global Public Space Toolkit: From Global Principles to Local Policies and Practice; United Nations Human Settlements Programme. Retrieved: March 15, 2019, <https://unhabitat.org/wpcontent/uploads/2015/10/Global%20Public%20Space%20Toolkit.pdf>

UN High Commissioner for Refugees UNHCR, (2018). UNHCR Resettlement Handbook. Country Chapter United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland. Retrieved: March 24, 2019 from: <http://www.unhcr.org/40ee6fc04.pdf>.

Watson, S. (2013). *City publics: The (dis) enchantments of urban encounters*. Routledge.

Whyte, W. H. (1980). *The social life of small urban spaces*. Washington, DC: The Conservation Foundation

Williams, D. R., & Carr, D. S. (2019). The sociocultural meanings of outdoor recreation places. In *Culture, conflict, and communication in the wildland-urban interface* (pp. 209–219). Routledge.

Yang, W., & Kang, J. (2005). Acoustic comfort evaluation in urban open public spaces. *Applied Acoustics*, 66(2), 211–229.

Review Article

Corresponding Author:

Çağla GÖRGÜLÜ

Submission Date

25 / 02 / 2021

Admission Date

30 / 04 / 2021

Author(s)1. Çağla GÖRGÜLÜ¹**ORCID No:**

0000-0002-3261-5013

2. Lale GÖRGÜLÜ²**ORCID No:**

0000-0002-7376-6520

Eco-Morphological Approach to Climate Change: Urban Fringe Belt Areas

Çağla GÖRGÜLÜ¹
Lale GÖRGÜLÜ²

How to Cite

GÖRGÜLÜ, Ç. ve GÖRGÜLÜ, L. (2021). İklim Değişikliğine Eko-Morfolojik Yaklaşım: Kentsel Çeper Kuşak Alanları, Journal of Environmental and Natural Studies, Volume 3, Issue 1, Pages,72-99

İklim Değişikliğine Eko-Morfolojik Yaklaşım: Kentsel Çeper Kuşak Alanları

ABSTRACT:

Climate change that starts with the exceeding of the ecosystem capacity, poses a global threat. In the future, international conflicts that will arise in the use of natural resources, deterioration of energy flows and ecosystem balance, decrease in biological diversity, drought, famine, mass deaths as a result of epidemics are the main problems to be experienced due to climate change. Urban fringe belts that define morphological zones have a potential in combating climate change in terms of their unique ecological values. Today, the increasing population and building density in cities as a result of developments in industry and technology increase the impact of climate change in cities. The loss of the original character of the peripheral zones due to the zoning pressure makes ecological plans not sustainable, inclusive and effective in combating climate change. It is important to evaluate the ecological advantages of urban fringe belts together with policies that reduce the effects of climate change. Eco-morphological approach has been adopted in which ecological planning approaches and morphological development oriented fringe belt planning are integrated in order to solve the identified problems. It will provide sustainability if peripheral generations form a basis for ecological plans and climate action plans against disasters that have multi-dimensional effects as a result of climate change. This study presents the latest research in combating climate change and identifies existing

¹ Şehir Plancısı, e-mail: caglagorgulu18@gmail.com² Şehir Plancısı, e-mail: lalegorgulu22@gmail.com

gaps through discussion of the effectiveness of the discipline of urban planning. Integrating ecological planning and urban morphology in combating climate change provides a vision for future urban eco-morphological research.

KEYWORDS: Climate change, urban fringe belt, ecological planning, urban morphology, eco-morphological approach.

ÖZ:

Ekosistem kapasitesinin aşılmasıyla başlayan iklim değişikliği küresel boyutta bir tehdit oluşturmaktadır. Gelecekte doğal kaynakların kullanımında ortaya çıkacak uluslararası anlaşmazlıklar, enerji akışlarının ve ekosistem dengesinin bozulması, biyolojik çeşitliliğin azalması, kuraklık, kıtlık, salgın hastalıklar sonucu gerçekleşecek kitlesel ölümler iklim değişikliği kaynaklı yaşanacak başlıca sorunlardır. Morfolojik bölge tanımlayan kentsel çeper kuşak alanları, sahip olduğu özgün ekolojik değerler bakımından iklim değişikliği ile mücadelede potansiyel oluşturmaktadır. Günümüzde endüstride ve teknolojiye yaşanan gelişmeler sonucu kentlerde artan nüfus ve yapı yoğunluğu, iklim değişikliğinin kentlerdeki etkisini arttırmaktadır. İmar baskısıyla çeper kuşak alanlarının özgün karakterini kaybetmesi iklim değişikliği ile mücadelede ekolojik planları sürdürülebilir, kapsayıcı ve etkin olmaktan uzaklaştırmaktadır. Kentsel çeper kuşakların ekolojik açıdan sağladığı avantajların iklim değişikliğinin etkilerini azaltıcı politikalarla birlikte değerlendirilmesi önem taşımaktadır. Tespit edilen sorunların çözümüne yönelik olarak ekolojik planlama yaklaşımlarının ve morfolojik açıdan gelişimi yönlendirici çeper kuşak planlamasının bütünlük olarak ele alındığı eko-morfolojik yaklaşım benimsenmektedir. İklim değişikliği sonucu etkileri çok boyutlu olan felaketlere karşı çeper kuşakların ekolojik planlara ve iklim eylem planlarına altlık oluşturması sürdürülebilirliği sağlayacaktır. Bu çalışma iklim değişikliği ile mücadelede en son araştırmaları sunmakta ve şehir planlama disiplininin etkinliğinin tartışılmasıyla mevcut boşlukları tanımlamaktadır. İklim değişikliği ile mücadelede ekolojik planlama ve kentsel morfolojinin bütünlük olarak ele alınması gelecekteki kentsel eko-morfolojik araştırmalar için bir vizyon sağlamaktadır.

ANAHTAR KELİMELER: İklim değişikliği, kentsel çeper kuşak, ekolojik planlama, kentsel morfoloji, eko-morfolojik yaklaşım.

GİRİŞ:

İklim değişikliğine karşı yapılan çalışmaların disiplinler arası yaklaşımdan uzak olması, iklim değişikliğine uyum stratejilerinin planlara yeterince yansıtılmaması, risk azaltım ve yönetim planları ile diğer planlar arasında uyumsuzlukların olması, ekoloji ve morfoloji arasındaki diyalektik ilişkinin göz ardı edilmesi bütünlük bir model önerisi olan eko-morfolojik yaklaşımın önemini ortaya koymaktadır. Yapılan akademik çalışmalar eko-morfolojik yaklaşımın bir aracı olan kentsel çeper kuşak alanların yabancılaşmaya uğradığına dikkat çekmektedir (Hazar ve Özkan, 2020). Bu sorunun iklim değişikliğine etkisi çeper kuşak planlamasının ekolojik planlamayla bütünlüğü ile olumlu yönde değişecektir.

Son yıllarda tüm insanlığın ortak sorunu olan iklim değişikliği endüstriyel ve antropojenik faaliyetler, hızlı kentleşme, yanlış arazi kullanımları nedeniyle kentlerde etkisini daha çok göstermektedir. Artan kentsel gelişme zamansal ve mekansal bağlamda yeni ortamlar yaratmakta ve barındırdığı habitatlar bu değişim karşısında uyumsuz değişimler geçirmekte ya da hızlı uyarlanabilir koşullar geliştirmektedir (Donihue ve Lambert, 2014; Johnson ve Munshi-South, 2017; Szulkin vd., 2020; Miles vd., 2020). Sera gazlarının aşırı salınımı sonucu sıcaklıkların artması, yağış rejimlerinin değişmesi, tarımsal alanların kaybı veya niteliğinin değişmesi, su kaynaklarının azalması, ormansızlaşma, taşkın, sel, kasırga gibi aşırı hava olayları, buzulların erimesi sonucu yükselen suların kıyıları tehdit etmesi, enerji kaynaklarının azalması, kıtlıklar, salgın hastalıklar ve bunlara bağlı kitlesel ölümler iklim değişikliğinin sonuçları arasında yer almaktadır (Rec, 2007; Atıcı, 2007; Şanlı vd., 2017). İklim değişikliği gıda güvenliği, su güvenliği, enerji güvenliği, göç ve doğal afetler için tehdit çarpanı oluşturmaktadır (Yıldız Karakoç ve Kovancı, 2020).

Piyasa mekanizmalarının etkisiyle ekolojik planlama yaklaşımlarının ekosistem dengesini sağlama, kentin gelişimini yönlendirme, sürdürülebilir kaynak kullanımı, mikroklimayı düzenleme, enerji tasarrufu, kompakt yerleşim ve doğal hayatı koruma amaçları iklim değişikliği ile mücadelede yetersiz kalmaktadır (Yaman ve Doygun, 2014). Çünkü ekolojik değere ve kent mirası niteliğine sahip kentsel çeper kuşak alanları kentsel yayılma ile yabancılaşma tehdidi altındadır. Çeper kuşakların ekolojik değeri göz ardı edilerek yabancılaşmaya uğraması iklim değişikliğinin olumsuz

etkilerini arttırmaktadır. Bu ilişkisellik sonucunda çeper kuşak planlamasının ekolojik planları sürdürülebilir kıldığı ortaya konmaktadır. Çalışmanın çıkış noktasını oluşturan iklim değişikliğine karşı ekolojik planlama ve kentsel morfolojinin bütünleşik olarak ele alınması gerekliliği planlamada bir yöntem olarak eko-morfolojik yaklaşıma odaklanmaktadır. Bu çalışmada iklim değişikliği ile mücadele, eko-morfolojik yaklaşım çerçevesinde kentsel çeper kuşaklar üzerinden değerlendirilecektir.

Çalışmanın kavramsal çerçevesini iklim değişikliği, kentsel morfoloji, kentsel çeper kuşak alanı ve ekolojik planlama oluşturmaktadır. Eko-morfolojik yaklaşım temelinde ele alınan konuların amacı, iklim değişikliğine karşı disiplinler arası sürdürülebilir bir çözüm aramaktır. Literatür taraması sonucu elde edilen veriler; kentlerde eko-morfolojik yaklaşımı gerektiren sorunlar, iklim değişikliği ile mücadele yöntemleri ve iklim değişikliğine küresel çözüm arayışları konu başlıkları altında irdelenmiştir. Çalışma, eko-morfolojik yaklaşımda kentsel çeper kuşaklara dikkat çeken örnekler ile sonuçlandırılmıştır.

1. İklim Değişikliği ve İlişkili Kavramlar

1.1. İklim Değişikliği

İklim değişikliği ekosistemin taşıma kapasitesinin aşılmasıyla başlamıştır. Sanayi Devrimi, iklim üzerinde insanın etkisini göstermeye başladığı önemli bir dönüm noktası olmuştur (Şanlı vd., 2017). Artan enerji talebi, kaynakların aşırı ve sınırsız kullanımı sera gazı emisyonlarını arttırarak küresel ısınmaya neden olmaktadır. Ekosisteme yapılan her müdahale tüm dünyayı ve gelecek nesilleri olumsuz etkilemektedir. Küresel ısınmayla birlikte deniz seviyesinde yükseliş, deniz ve kıyı ekosistemlerinde bozulma, orman yangınlarında artış, kaynakların kullanımında uluslararası anlaşmazlıklar, yağış rejimlerinin değişmesi ile tarımsal üretimde azalış, başta Afrika olmak üzere birçok ülkede kıtlık ve salgın hastalıklara bağlı kitlesel ölümler görülmektedir (Uzunoğlu, 2006; Şanlı vd., 2017). İklim değişikliği doğal afetlerin sıklığını ve şiddetini etkilemektedir. İklim değişikliği sonucunda yeşil alanların uğradığı tahribat ve yok olma tehlikesi evrensel bir tehdit oluşturmaktadır. Sıcaklık artışına bağlı olarak yangınların artması, hava kirliliği ve asit yağmurları ormanları en fazla etkileyen unsurlar arasında yer almaktadır (Demir, 2009). Araştırmalar 2050 yılına kadar orman alanların 1/3 ünün iklim değişikliği sonucu kompozisyonlarının değişeceğini ve yeni ekosistemlerin oluşacağını göstermektedir. Sıcaklıklarda meydana gelecek artışlar sonucu canlı türlerinin uyum sağlama amacıyla göç edeceği ya da hızlı değişime uyum sağlayamayıp nesillerinin tükeneceği bilinmektedir (Demir, 2009). İklim değişikliğinin canlı türleri üzerindeki riski endemik canlı türler için daha fazladır. Bu nedenle hassas ekosistemler iklim değişikliğinin ilk kurbanları olmaktadır. Küresel ısınma nedeniyle su kaynaklarında görülen kuraklık fauna ve flora yapısının zarar görmesi, tarımda üretimin azalması gibi birçok sorunu beraberinde getirmektedir. Tarım alanlarında verimliliğin azalması sonucu ekonomik ve mekânsal değişim söz konusu olmaktadır.

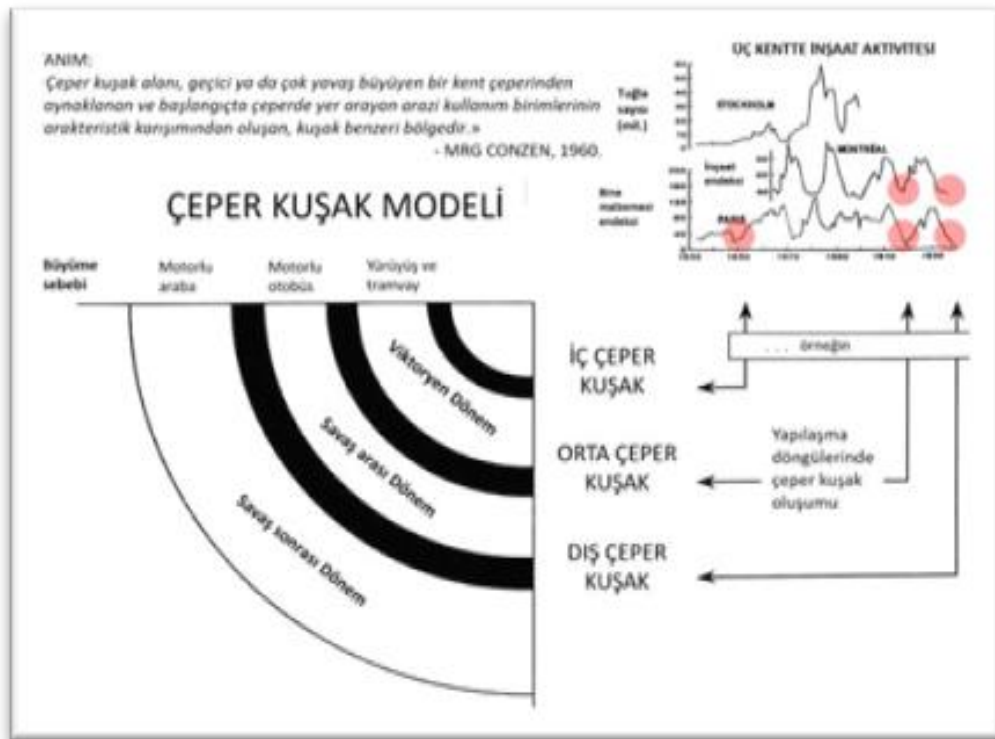
Ekonomik olanaklar nedeniyle kentte nüfus ve yapı yoğunluğunun artmasına bağlı plansız kentleşmenin neden olduğu artan yüzey ısı ve endüstriyel faaliyetler sonucu açığa çıkan sera gazı kentsel ısı adası etkisini arttırmaktadır. Artan doğal kaynak kullanımı ve enerji ihtiyacı nedeniyle iklim değişikliğinin etkileri kentsel alanlarda bulunan yeşil alanlarda daha fazla görülmektedir (Ateş ve Yavuz, 2019). Kısır bir döngü haline gelen bu durumdan kurtulabilmek için ekolojik dengeye duyarlı ve iklim değişikliğine uyumlu stratejiler geliştirilmelidir. Kenti meydana getiren mekânsal, ekolojik, sosyal, ekonomik, siyasal boyutlarda etkisini gösteren iklim değişikliğine karşı çok paydaşlı ve küresel ölçekte bütünleşik planlamalar yapılmalıdır. Ülkelerin daha çok ekonomik büyüme ve kalkınma temelinde geliştirdikleri politika ve stratejilerin öncelikle iklim değişikliğinin doğuracağı maddi kayıplar gözetilerek iklim temelli planlanması gereklidir. Aksi halde yapılan ekonomik, sosyal ve mekânsal yatırımlar sürdürülebilir olmayacaktır.

1.2. Kentsel Morfoloji

İklim değişikliği kentsel doku, biçim bileşenleri ve makroform üzerinde değişim ve dönüşümlere neden olan bir faktördür. Kentsel dokudaki bu değişimleri, dönüşümleri, neden olan faktörleri ve ilgili yasaları inceleyen bilim dalı kentsel morfolojidir. 19. yüzyıl sonlarında ortaya çıkan, coğrafi ve mimari ölçek arasında bir yelpazesi olan kentsel morfoloji; kentsel form (makroform), kentsel doku ve biçim bileşenleri arasındaki ilişkiselliği incelemektedir. Son yıllarda yeni bir araştırma alanı sunan kentsel morfoloji, kentsel çeper kuşaklar üzerine literatürünü genişletmektedir.

1.3. Kentsel Çeper Kuşak Alanı

Kentsel çeper kuşak alanları, oluşumlarında kentin dışında yer alan ekonomik, siyasi, sosyal, kültürel ve ekolojik olarak değişen fonksiyonları, parsel büyüklüğü, yapı yoğunluğu itibarıyla kentsel alanlardan farklılaşan kuşak benzeri morfolojik bölgelerdir. Kentsel çeper kuşak alanları kendiliğinden meydana gelen ve birbirinden bağımsız karma kullanımların yer aldığı yapı yoğunluğunun kentsel dokulara nispeten düşük olduğu alanlardır. Kentsel çeper kuşakların oluşumu kentlerin morfolojik oluşum, değişim, dönüşüm süreçleriyle açıklanabilmektedir. Yapılaşma döngülerinde çeper kuşak oluşumu; iç çeper kuşak, orta çeper kuşak ve dış çeper kuşak olarak ayrılmaktadır (Şekil 1). Farklı kullanım potansiyeline sahip çeper kuşak alanların zamanla kent merkezinde kalmaları sonucu değişim değeri artmaktadır. Bu nedenle kentsel alanlarda mekânsal ve ekolojik açıdan bulunması gerekli kentsel boşluklar yapılaşma potansiyeli olarak görülmektedir. Kentsel çeper kuşaklar kent kimliğini ve belleğini oluşturan özgün karakteri ve iklim değişikliği ile mücadelede stratejik önem taşıyan ekolojik zenginliği ile korunması gerekli alanlardır (Kubat ve Hazar, 2018). Çeper kuşak alanların yabancılaşmaya uğramadan kamuya yarar sağlama amacıyla fonksiyon kazanması kentin kimliğinin ve özgün yapısının sürdürülebilirliği açısından önemlidir (Conzen, 2009; Kubat ve Hazar, 2018).

Şekil 1: Çeper Kuşak Modeli (Kaynak: Conzen, 2009; Kubat ve Hazar, 2018).

1.4. Ekolojik Planlama

Stitt'e göre ekolojik planlama, sürdürülebilirlik çerçevesinde doğal kaynakların adil bir şekilde kullanımına ilişkin olasılıklar veya kısıtlar konularında uzlaşmayı amaçlamaktadır. Uzlaşmada biyolojik, fiziksel, sosyal ve kültürel bilgiden faydalanılmaktadır (Stitt, 1999; Özügül, 2006). Bu bilgiler doğrultusunda iklim değişikliğinin etkilerini en aza indirmek, ekosistem dengesini korumak ve sürdürülebilirliğini sağlamak ekolojik planlama yaklaşımlarıyla mümkün olabilmektedir. Ekosistemde optimum ekolojik denge sağlanırken insanların ihtiyaçlarına hizmet edebilmek disiplinler arası ve ölçekler arası bir eşgüdüm gerektirmektedir (Özügül, 2006). Bu bağlamda ekolojik planlama, koruma kullanma dengesini gözetken doğa ile uyumlu ekolojik temelli yerleşmeyi hedefleyen ve makro ölçekli planlardan mikro ölçekli planlara değin çözüm üreten bir planlama yaklaşımıdır (Özügül, 2004; Özügül, 2006).

2. Kentlerde Eko-Morfolojik Yaklaşımı Gerektiren Sorunlar

2.1. Kentsel Yayılma

Kentlerde yer alan ekonomik, teknolojik, sosyal, siyasal çekici faktörler ve kırdaki itici unsurlar kente göçü hızlandırmaktadır. Yaşanan nüfus değişimi ile kentli nüfusun artması sonucu kentsel yayılma ve saçaklanma meydana gelmektedir (Nas, 2016). Kentsel yayılma kent çeperinde yer alan kırsal alanlar üzerinde kentleşme baskısı oluşturmaktadır. Siyasi değişimler, yetki karmaşası ve planlama politikalarındaki sorunlar plansız gelişmenin önünü açmaktadır (Nas, 2016). Endüstrileşme ve ulaşım bağlantılarının gelişmesi ve mekânsal olarak genişlemesi, ulaşım türündeki çeşitliliğin artması, ulaşım maliyetinin azalması ve otomobil sahipliği kentsel yayılmayı hızlandırmaktadır (Kubat ve Hazar, 2018). Günümüzde yaşanan hızlı kentleşme, kentlerde ve kent çeperlerinde yer alan yeşil alanları dönüştürmektedir. Artan yapılaşma ve insan faaliyetleri sonucu dönüşen alanların hidrolojik sistem, enerji akışı ve besleyici döngüleri ekosistem süreçleri bağlamında değişmektedir (Sukopp, 1990; McDonnell vd., 1997; Breuste vd., 1998; European Commission, 1999; Baker vd., 2001; Luck ve Wu, 2002; Cengiz ve Oğuz, 2018). Bu değişim sonucu bozulan ekolojik bütünlük küresel ölçekte etki yaratmaktadır. Kent içerisinde yer alan yeşil alanların çeperlerde var olan bölgesel yeşil alanlarla kurduğu sistemli ağlar koparılmakta ve ayrılmış, döngüye dahil olamayan yeşil alanlar oluşmaktadır.

Başlarda nüfus artışına bağlı olarak gelişen kentsel yayılma günümüzün değişen koşullarında nüfus artışı olmadığı yerlerde dahi görülmektedir. Ekonomik gelişmeler, gelir düzeyinde iyileşmeler, ulaşım ve iletişim olanaklarının etkin kullanılması, kentin karmaşasından uzaklaşma isteği ve yaşam standartlarının farklılaşması kentsel yayılmayı tetiklemektedir (Nas, 2016). Kentsel yayılma insanlar için yüksek yaşam standardı sağlasa da planlama açısından düzensiz ve kompakt olmayan yerleşmeler meydana getirmektedir. Kentsel yayılma ile doğal çevreye müdahale edilmesi sonucu iklim ve habitat alanlarına geri dönülmez zararlar verilmektedir. Parçalanmış doğal yapı, biyolojik çeşitliliğin azalmasına ve ekosistem dengesinin bozulmasına neden olmaktadır. Kentlerin yayılım göstermesi doğal alanların kaybına, sosyo-ekonomik eşitsizliklere, ulaşım ve altyapı hizmet maliyetlerinin artmasına, otomobil bağımlılığı nedeniyle yüksek enerji tüketimine, çevresel kirliliğe ve küresel ısınmaya yol açmaktadır (Karataş, 2007; Akseki, 2011; Nas, 2016). Buna karşın ekolojik açıdan kompakt yerleşme modeli ise enerji tüketimi ve sera gazı salınımını %60 a varan oranda azaltmaktadır. Ancak kompakt yerleşimlerde arsa değerinin yüksek olması, gürültü kirliliği, suç oranlarında artış gibi çevresel ve sosyal sorunlar yaşam kalitesini olumsuz etkilemektedir (Akseki, 2011). Neyse ki bu sorunlar gelecek nesilleri etkilemeyen ve kentsel çeper kuşaklar aracılığı ile çözümlenebilecek sorunlardır.

2.2. İklim Güvenliği Açığı

18. yüzyılda başlayan sanayi devrimiyle birlikte kentlere göç artmış bunun sonucunda kentler hızla büyümeye başlamıştır. Ekonomik büyüme ve endüstriyel faaliyetlerin arttığı bu dönemin doğal çevreye verdiği zarar ilk kez 1970 yılında Stockholm Konferansı'nda dile getirilmiştir. Bu farkındalığın ardından kıt kaynakların yönetiminde Brundtland Raporu (1987) "sürdürülebilir kalkınma" kavramını ortaya koymuştur (Kaya ve Taylan Susan, 2020). Brundtland Raporu, kentsel yayılma sonucu gıda, su kaynakları, barınma ve ulaşım gibi temel ihtiyaçların ulaştırılması pahalı bir hale geleceğine ve kontrolsüz büyümenin kayıplarla sonuçlanacağına dikkat çekmektedir (Görmüş vd., 2016; Nas, 2016).

İklim güvenliği literatürde farklı boyutlarıyla ele alınmaktadır. Bu çalışmada ise ekolojik boyutuyla ele alınacaktır. Küresel bir sorun olan iklim değişikliğinin neden olduğu çevresel bozulmalar, çevresel güvenliğin bir alt araştırma alanı olan iklim güvenliğini tehdit etmektedir (Yıldız Karakoç ve Kovancı, 2020). Ekolojik güvenlik üç farklı temelde tanımlanmaktadır. Bunlar; doğa merkezli, insan merkezli ve tüm birimleri (ekosistemler, sosyal sistemler, birey ve teknoloji) bir sistem olarak tüm düzeylerde (yerel-ulusal-küresel) ele alan tanımdır (Yıldız Karakoç ve Kovancı, 2020). İklim değişikliği sonucu bölgeler ve ülkeler arası rekabet ve kıt kaynaklar üzerinde eşitsizlikler artmaktadır. BM Güvenlik Konseyi'ne taşınan iklim güvenliği konusu sürdürülebilir kalkınmayla ilişkilendirilmiştir. Bu kapsamda gelişmiş ülkeler erken uyarı sistemleri, yıllık iklimsel analizler ile bilgi havuzlarını genişletmeyi önermişlerdir. Avrupa Birliği, iklim güvenliği hakkında politikalar geliştirmiş, iklim değişikliğini ilk kez "tehdit çarpanı" olarak ele almıştır. Avrupa Komisyonu "İklim Değişikliği ve Uluslararası Güvenlik" adlı bildirisinde iklim değişikliğini güvenlik politikasının merkezine yerleştirmiştir (Yıldız Karakoç ve Kovancı, 2020).

2.2.1. Su Güvenliği

İklim değişikliğinin etkileri en çok su güvenliğini tehdit etmektedir. Küresel ısınma sonucu azalan veya artan su seviyeleri kuraklıklar, seller gibi aşırı doğa olayları, sanitasyonun sağlanamaması sonucu temiz su kaynaklarına erişimin sınırlanmasına bağlı hastalık ve ölümlerin ortaya çıkması, gıda güvenliğinin riske girmesi ve suyun kullanıldığı diğer endüstriyel faaliyetlerin olumsuz etkilenmesi gibi sonuçlara neden olmaktadır. İklim değişikliği su ekosistemlerinde sazlık-bataklık alanlar gibi zengin biyolojik çeşitliliğin olduğu habitatları dolayısıyla ekolojik döngüyü olumsuz etkilemektedir. Özellikle bitki türlerinde meydana gelen değişimler besin, ilaç, hammadde ve gaz regülasyonu gibi birçok alanı olumsuz etkilemektedir (Demir, 2009).

2.2.2. Gıda Güvenliği

Gıda güvenliğinde küresel iklim değişikliğinden en çok etkilenen sektör tarımdır. Sıcaklık artışları, yağışların düzensizliği tarımsal üretimi ve çeşitliliği etkilemektedir. 2050 yılına kadar küresel kentsel nüfusun %69 oranına ulaşması beklenmektedir (UNPFA, 2008; Nas, 2016). Dünya nüfusunun artmaya devam etmesi gelecekte tarımsal ürün ihtiyacının bugünkünden daha fazla olacağı anlamına gelmektedir. Gelecek nesillerin gıda güvenliği, tarım alanlarının ve tarımsal niteliğin azalması ile ciddi risk altındadır (Akseki, 2011). Bu durum ülkeleri gıda ihtiyacı için dışa bağımlı hale getirerek ekonomik açıdan olumsuz etkilemektedir. Kırsal alanları üretim açısından çekici kılan tarım alanları kent-kır dengesinin sağlanmasında rol oynamaktadır. Kent çeperinde bulunan tarım alanları hammadde kaynağına yakınlık nedeniyle ulaşım ve taşıma hizmet maliyetini düşürmektedir. Tarımsal faaliyetler turizm, kültür, ticaret ve sanayi sektörlerine de hammadde sağlamaktadır. Ancak tarım alanları, tarımın ekonomik gelişimini sağlayacak politikaların yetersizliğinden dolayı kentsel yayılma ile artan arazi değerlerine karşı koyamamaktadır. Planlamada tarım alanlarına yeterli ekolojik ve ekonomik önem verilmemektedir. Gıda güvenliğindeki bir diğer tehdit ise balıkçılık sektöründe ortaya çıkmaktadır. İklim değişikliği sonucu su seviyelerindeki değişimler ve temiz su kaynaklarının azalması su altı ekosistemlerini olumsuz etkilemektedir.

Kara ekosisteminde mera alanlarının korunması ekolojik, sosyolojik ve ekonomik sürdürülebilirlik için önemlidir. Mera alanları canlılara yaşam alanı, besin kaynağı ve ekolojik açıdan fayda sağlayan korunması gerekli alanlardır (Gökkür ve Uysal, 2020). Yüksek karbon tutma kapasitesi, biyolojik çeşitliliği, kırsal kalkınmadaki rolü sayesinde iklim değişikliği ile mücadelede etkin bir ekolojik arazi kullanımdır. Bozkır ekosistemi için önem taşıyan mera alanları bu özelliği ile kırsalda hayvancılık faaliyetlerinin yanı sıra farklı bitki ve hayvan türlerine de yaşam alanı sunmaktadır. Planlama süreçlerinde koruma kuşağıyla birlikte tanımlanması gereken mera alanlarına coğrafi, biyolojik ve fiziki koşulları gereği mera karakterlerine uygun şekilde işlev verilmelidir. Mera alanlarının korunması ve sürdürülebilirliğinin sağlanması için planlama politikalarına ek olarak modern mera ıslahı yöntemleri ve bütünleşik otlatma yönetimi gibi onarıcı tarım uygulamalarına ihtiyaç vardır (Hazar ve Velibeyoğlu, 2018). İklim değişikliğine bağlı su kaynaklarının azalması ve toprağın kuruması sonucu bitki verimi azalmaktadır. Besin kaynağının azalması nedeniyle ekolojik denge bozulmaktadır. Tarımsal ve hayvansal üretimin iklim değişikliğine adaptasyonunun sağlanması gıda güvenliği için önem taşımaktadır.

2.2.3. Doğal Afetler

İklim değişikliğinin tehdit ettiği güvenlik alanlarından bir diğeri ise doğal afetlerdir. Sıcaklık ve yağışın iklimsel etkisi doğal afetleri tetiklemektedir. İklim değişikliğinin etkisiyle doğal afetlerin sıklığı ve şiddeti artmaktadır.

2.2.4. Göç

İklim değişikliğine bağlı toprak kayıpları, su ve gıdaya erişimdeki sıkıntılar ve doğal afetler sonrası kaynaklara erişim için zorunlu göçler yaşanmaktadır (Yıldız Karakoç ve Kovancı, 2020). Göç eden toplumun göç ettiği yerin taşıma kapasitesini zorlayabileceği ve ekosistem dengesini olumsuz yönde etkileyebileceği ifade edilmektedir. Kentsel alanlar kayıt dışı yaşayanlar, evsizler, barınma koşulları yetersiz yaşayanlar, yerleşimin yasal olmadığı yerlerde yaşayanlar, zorla yerinden edilmiş insanlar ve göçmenler olmak üzere savunmasız nüfusları barındırmaktadır (WHO, 2020b; Main vd., 2021). Bu durum afet sonrası yönetimi güçleştirmektedir.

2.2.5. Enerji

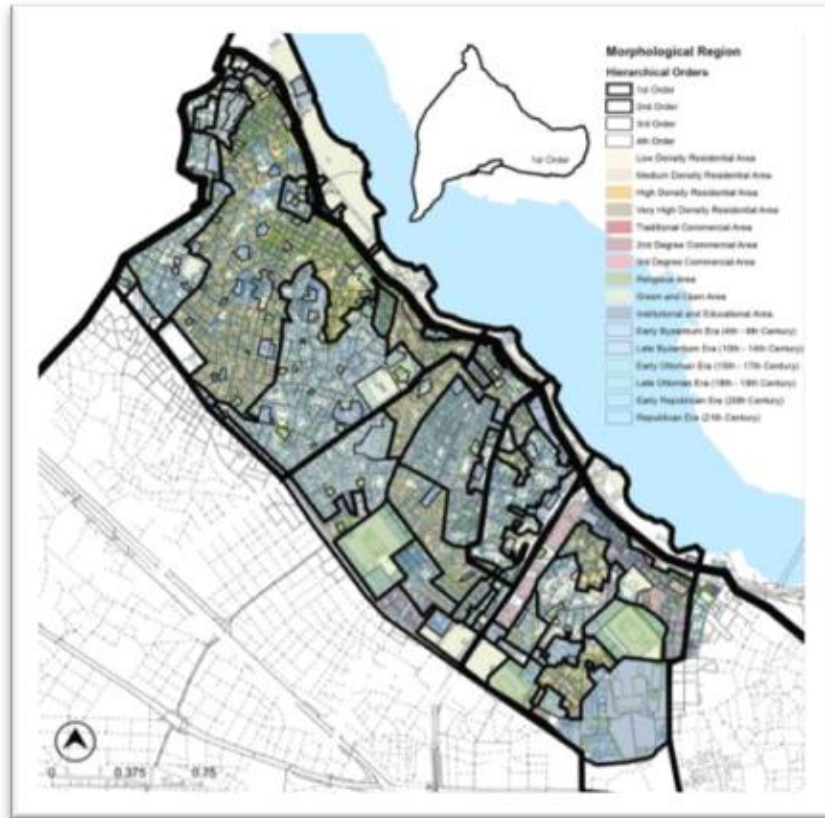
Enerji ihtiyacı için küresel ısınmayı arttıran fosil yakıtların kullanımı sonucu karbon ayak izi artmaktadır. Küresel ısınmayı ve kentsel ısı adası etkisini arttıran sera gazı emisyonları ekolojii tehdit etmektedir. Enerji faaliyetleri ile açığa çıkan sera gazı salınımları çevre kirliliğine neden olmaktadır.

İklim değişikliğinin ekolojik güvenlik temelinde ele alınması ile biyosfer ve diğer ekosistemlerin tamamı tek sistem olarak düşünülmektedir. Ekosistemde yer alan her birim ekosistem dengesinde önem arz etmektedir. İklim değişikliğinin yarattığı sorunların çözümünde uyum politikalarının geliştirilmesi, teknik altyapıların geliştirilmesi, iklim değişikliği bağlamında yasal mevzuatların geliştirilmesi ve kaynak yönetiminin sürdürülebilir şekilde planlanması önem taşımaktadır.

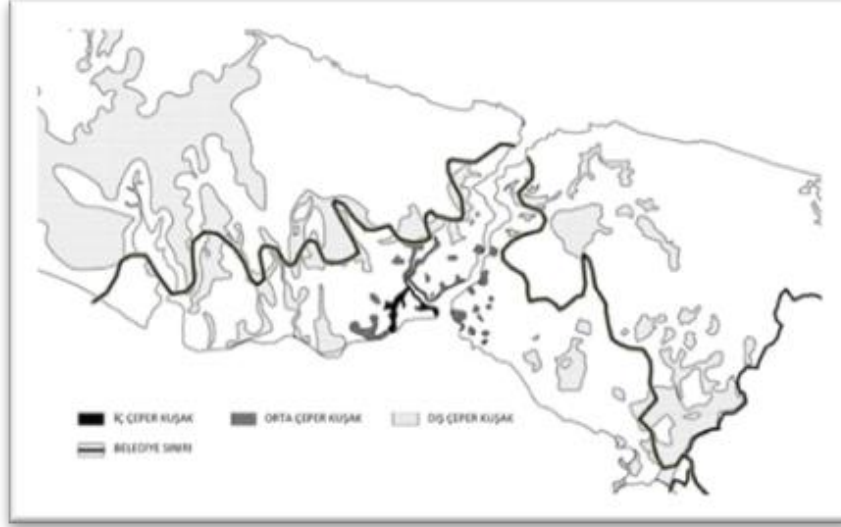
3. İklim Değişikliği ile Mücadele Yöntemleri

3.1. Kentsel Morfoloji Analiz Yöntemleri

Kentsel morfoloji analizlerinde CBS, uzaktan algılama, mekân dizimi (space syntax), ortofotolar, kartografik görselleştirme, hava fotoğrafları, uydu görüntüleri, haritalar gibi araçlar ile; tarih okuması, analiz, karşılaştırma, sentez, morfolojik bölgeleme (Şekil 2), çoğul mekânsal okuma, çakıştırma (overlay), yöntem çakıştırması/çeşitlemesi ve algoritmik modelleme (esnek uyum, farklı kombinasyonlar, yeniden üretim) yöntemleri kullanılmaktadır. Bu yöntemler aracılığı ile çeper kuşak alanları belirlenmektedir (Şekil 3).

Şekil 2: İstanbul Morfolojik Bölgeleme Örneği (Kaynak: Koç ve Kubat, 2018).

Şekil 3: İstanbul Çeper Kuşak Alanları Örneği (Kaynak: Hazar ve Kubat, 2015; Kubat ve Hazar, 2018).

3.2. Ekolojik Planlama Yöntemleri

Kademeli birliktelik ilkesi doğrultusunda ekolojik planlarda öncelikle doğal kaynak envanterlerini, eşiklerin ve olasılıkların tespitini, uygunluk ve taşıma kapasitesi hesaplarını, hassas ekolojik unsurları, risklerin ve çevresel etkilerin değerlendirmesini içeren temel yönlendirici bir master plan hazırlanmaktadır (Marsh, 1991; Özügül, 2006) (Şekil 4). Analiz, karşılaştırma, sentez gibi morfolojik analiz yöntemleri ile planlama yaklaşımı, plan ve kentsel tasarım aşamaları sonucu ekolojik planlama tamamlanmaktadır.

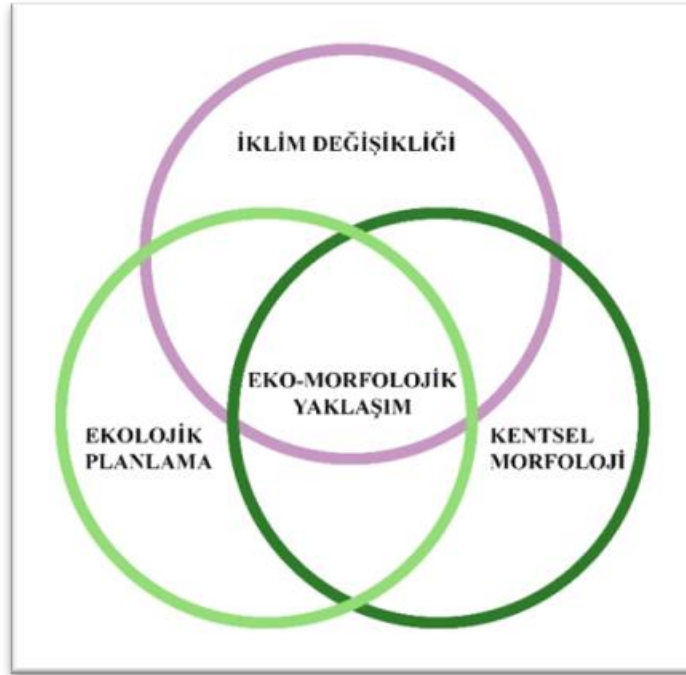

Şekil 4: Tianjin'deki Binhai Eko Şehri Master Planı (Kaynak: URL 1).

3.3. Eko-Morfolojik Yaklaşım Yöntemi

Ekolojik faktörler morfolojik süreçleri ve kent formunu etkilemektedir (Şekil 6). Aynı şekilde morfoloji de ekolojinin korunmasını ve sürdürülebilirliğini sağlamaktadır. Bu yaklaşım ile kentsel morfolojinin araştırma alanı olan kentsel çeper kuşaklar iklim değişikliği ile mücadelede ekolojik planlamanın uygulama alanı olarak öngörülmektedir (Şekil 5). Ekomorfolojik göstergeler; karbon ayak izi, iklimsel veriler, hidrolojik ve jeolojik kimyasal kalite, hava kalitesi, ekolojik alanların süreklilikleri, hassas ekosistemler ve afet riskli alanlar olarak sıralanabilir (Gallo vd., 2019). Özgün karakterde morfolojik bölgeler tanımlayan kentsel çeper kuşaklar genellikle doğal ve yapay eşikleri, sabitleyici hat

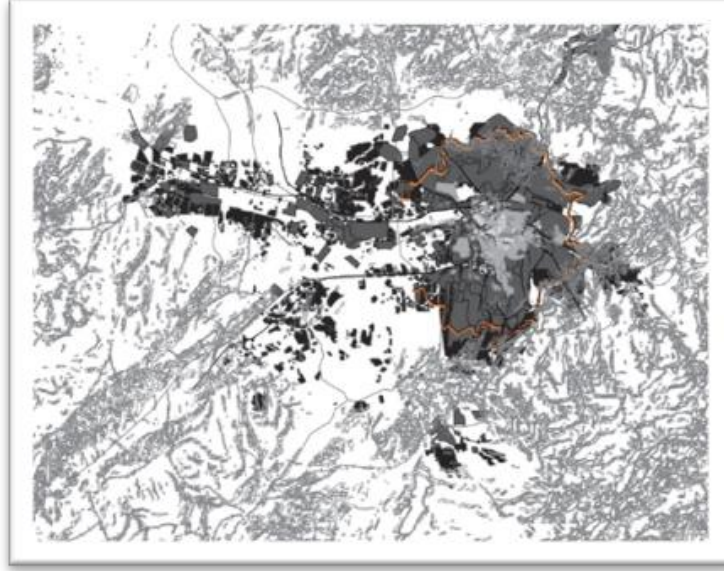
olarak gelişme göstermektedir (Şekil 7). Böyle gelişen morfolojik bölgelerin kentsel kırılabilirliği yüksektir. Hassas ekosistemleri (örneğin; kıyı ekotonu) barındıran bu alanların iklim değişikliğine karşı direnç kazanması çeper kuşakların ekolojik yaklaşımla planlanması ile mümkündür. Bu kapsamda öncelikle kentsel morfoloji analizi yapılarak kentsel çeper kuşaklar belirlenmelidir. Kentsel çeper kuşak alanları kent kimliğini koruması, ekolojik açıdan sürdürülebilirliği sağlaması, mekânsal fonksiyonların entegrasyonu ya da alan kullanımlarını ayırt edici ve kentin gelişiminde sınırlandırıcı-yönlendirici işleviyle planlamada bir araç olarak kullanılmalıdır.

Şekil 5: Eko-Morfolojik Yaklaşım Modeli (Kaynak: Yazarlar tarafından üretilmiştir, 2021).

Şekil 6: Kent Formunu Etkileyen Ekolojik Değerler: Akarsular ve Tarım Alanları, Ankara Örneği (Kaynak: Dörtdivanhoğlu vd., 2012).

Şekil 7: Yatay Kent Lekesinin Topografik Eşiklere Göre Gelişimi, Ankara Örneği (Kaynak: Tunçbilek, 2012).

4. İklim Değişikliğine Küresel Çözüm Arayışları

4.1. Uluslararası Antlaşmalar

Doğal kaynaklar devletlerin ortak mülkiyetidir. Bu nedenle iklim değişikliği küresel bir sorun olarak uluslararası alanda çözüm aramaktadır. 1980 sonrası neoliberalleşmeyle birlikte küresel pazarda doğal kaynak kullanım rekabeti artmıştır. Özellikle hava ve su gibi mülkiyeti sınırlandırılmayan kaynaklardaki kirliliğin etkileri, gelişmiş veya gelişmemiş tüm ülkeleri etkilemektedir. Ortak mülkiyet bağlamında geliştirilen uluslararası politikalar ile çevre yönetimi kavramı önem kazanmıştır. Ortak çevre yönetiminde ulusal çevre politikaları, küresel çevre politikalarının uygulayıcısı olmak durumundadır. Küresel iklim değişikliğine uluslararası çözüm arayışlarında yer alan Türkiye'nin ve diğer ülkelerin belirlenen tüm ilkelere tam uyumu iklim değişikliğinin etkilerini azaltacaktır (Şanlı vd., 2017).

1992 yılında Rio'da gerçekleştirilen, Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı'nda iklim değişikliğine uluslararası çözüm arayışına gidilmiştir. Biyolojik çeşitlilik, yaban hayatı ve peyzaj değerlerinin devamlılığı için korunan alanların gerekliliğine dikkat çekilmiştir (Durusoy vd.; Çakır vd., 2018). Uluslararası Doğa Koruma Birliği tanımına göre korunan alanlar ekolojik ve kültürel değer taşıyan coğrafyalardır. Kalkınma politikaları ile ilişkili olarak sosyal ve ekonomik boyutta ihtiyaçların sağlanması, özgün kimliğin korunması işlevindedir (Kuvan, 2001; Akesen, 2010; Yıldırım ve Yurdakul Erol, 2012). Korunan alanların tespiti ve ilan ekolojik sürdürülebilirlik açısından önem taşımaktadır. Korunan alanların ekolojik ve kültürel devamlılığı ulusal ve uluslararası yasa ve diğer araçlarla korunmaktadır (Yıldırım ve Yurdakul Erol, 2012). Korunan alanlar, iklim değişikliğine karşı bitkilerin karbon tutulumu sağlayarak atmosferden karbondioksiti uzaklaştırmasıyla azaltım; aşırı doğa olaylarının şiddetini ve sıklığını azaltması, ekosistem bütünlüğünü sağlaması, yerel iklimi düzenlemesi, tarımdaki iklimsel etkilerle mücadele etmesi ile uyum özelliği göstermektedir (Dudley, 2010; Stolton, 2011; Çakır vd., 2018). Kentte bulunan korunan alanlar çeper kuşak alanı tanımlayabilmektedir. Bu nedenle iklim değişikliğine karşı çeper kuşakların azaltım ve uyum etkisi yadsınamaz.

Uluslararası Çevre Antlaşmaları arasında yaptırım gücü en yüksek olan küresel ısınma ve iklim değişikliğiyle ortak mücadelede uluslararası tek çerçeve sözleşme Kyoto Protokolü'dür. Kyoto Protokolü ile ülkelerin sera gazı salınımlarını düşürmeleri hedeflenmektedir. Sera gazı emisyonlarında azaltım ve uyum çalışmaları için teknolojik, finansal koordinasyon sağlanması, ormansızlaşma ile atmosferde oluşan sera gazı emisyonları, iklim teknoloji merkezleri ağının kurulması, geleceğe yönelik 2020 yılı sonrası azaltım, uyum, finans, teknoloji geliştirme ve transferi, kapasite geliştirme, eylem ve desteğin şeffaflığı gibi konular taraflar konferanslarında görüşülmüştür (Şanlı vd., 2017). Sera gazı salınımlarının atmosfere tehlike yaratacak düzeye gelmesini önlemek amacıyla olan Kyoto Protokolü'ne sera gazı salınımlarında ısınmayı arttıran karbon türevlerinin %25 ini üreten ABD taraf olmamıştır. Taraf

olan Japonya ve Kanada ise karbon salınımlarını arttırmış nitekim Kanada 2011 yılında kalkınma hedeflerini iklim değişikliğiyle mücadeleden üstün tutarak protokolden çekilmiştir. Ayrıca Çin ve Hindistan taraf oldukları halde sera gazı üretimi ve salınımlarında dışarıda tutulmuştur. Bu yönleriyle çevre yönetiminde tam anlamıyla başarı sağlayamayan protokol istenilen hedefleri yakalayamamış, zayıf ve sembolik bir çaba olarak kalmıştır (Özcan, 2020).

2013 yılında Hükümetler Arası İklim Değişikliği Paneli (Intergovernmental Panel on Climate Change) tarafından hazırlanan Küresel Isınma 5. Değerlendirme Raporu ise iklim değişikliğinin çarpıcı sonuçlarını gözler önüne sermektedir. Hazırlanan raporda küresel ısınmaya bağlı olarak deniz seviyesinin yükseleceği, okyanus sularının daha asidik hale gelmesi ile su ekosisteminin bozulacağı ve balıkçılık sektörünün olumsuz etkileneceği; tarımsal üretim devam edebilse bile nüfusun ihtiyacına cevap veremeyecek olması sonucunda gıda güvenliğini tehdit edeceği vurgulanmaktadır (Şanlı vd., 2017).

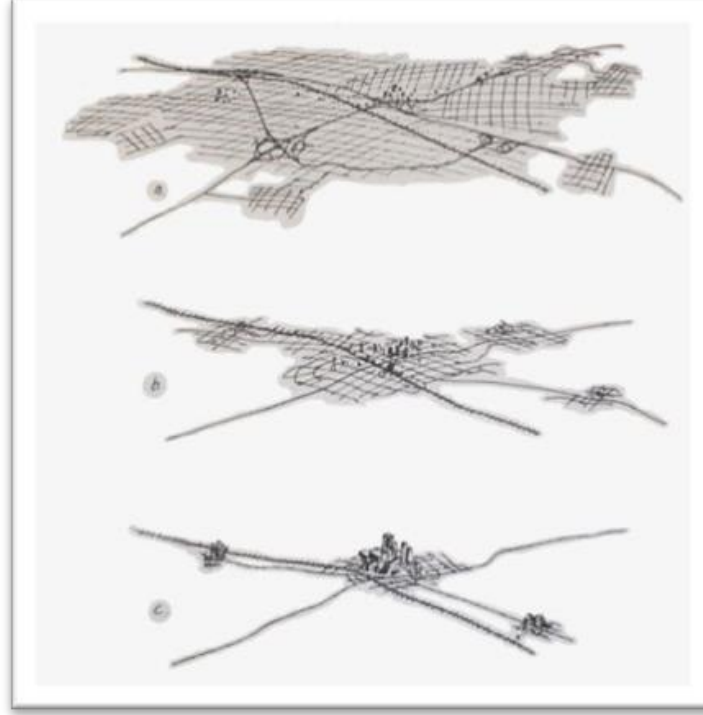
2015 yılında yapılan Paris İklim Antlaşması'nın amacı ise Kyoto Protokolü'nün hedeflerine ek olarak 21. yüzyılın ilk yarısında karbon emisyonunu net sıfırlamaktır. Bu konuda da gelişmiş ülkeler taahhütlerini yerine getirmemekte ve uzun vadeli hedeflere pek yaklaşmamaktadır. Bu nedenle ülkelerin ekonomilerini yeşil ekonomiler üzerinden geliştirmeleri, sürdürülebilir kalkınma hedefleri doğrultusunda geliştirilen politikalarla sera gazı emisyonlarını azaltarak iklim değişikliği ile mücadele etmeleri gerekmektedir. Ekonomik kalkınmayı öncelikli hedef olarak belirleyen ülkelerin de en değerli sermayenin doğa olduğunu unutmamaları bu kapsamda iklim dengesini bozmayacak yenilikçi ekolojik yaklaşımlar benimsemeleri gerekmektedir.

4.2. Çevre Dostu Fiziksel Planlama Arayışları: Ekolojik Planlama

4.2.1. Sürdürülebilirlik

Sürdürülebilirlik kavramı bugünün ihtiyaçlarını gelecek kuşakların kaynaklarından ödün vermeksizin karşılamak ve verimli bir şekilde kullanmak olarak tanımlanmaktadır. Sürdürülebilir yaklaşımlarda amaç ekolojiye duyarlı, yaşam kalitesi yüksek, yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanıldığı kentsel yayılma ve gelişmenin kontrol altında tutulduğu kentler planlamaktır (Kaya ve Taylan Susan, 2020). Sürdürülebilir şehir planlama yaklaşımları kapsamında enerji bağımlılığını azaltmak, etkin mekânsal organizasyonu sağlamak, yaya-bisiklet ulaşımını artırarak özel araç sahipliğini azaltmak, etkin kaynak kullanımı ve atık yönetimini sağlamak gibi önlemler geliştirilmektedir.

Sürdürülebilir yaklaşımlardan eko şehircilik yaklaşımının çıkış noktasını diğerlerinden farklı olarak iklim değişikliği oluşturmaktadır. 1980'lerde Richard Register tarafından kentin biyolojik yapısı ve ekolojik kapasitesine bağlı ortaya çıkan ekolojik şehirler önerisi eko şehircilik yaklaşımının temelini oluşturmaktadır (Şekil 8). Verimli kaynak kullanımı, kompakt olma, arazi kullanımların entegrasyonu, çevre dostu taşıma sistemlerinin yaygınlaşması, pasif enerji kullanımı ile mikro iklimsel koşulların uygun olarak kullanılması, ekolojik koridorlar ile yeşil alanların erişilebilirliğini arttırmak sürdürülebilir yaklaşımların ortak hedefleridir (Kurtaslan ve Önder, 2009; Kaya ve Taylan Susan, 2020).

Şekil 8: Düz Kentlerden Kompakt Kentlere Arazi, Enerji ve Zamandan Tasarruf, Richard Register'ın Çizimi (Kaynak: URL 2).

Her sene dünyanın farklı şehirlerinde yapılan eko kent konferansları sonucu eko kent ilkeleri belirlenmiştir (Kaya ve Taylan Susan, 2020). Bu kapsamda kıyı alanları ve sulak alanlar gibi ekosistemlerin rehabilitasyonu, yenilikçi teknoloji kullanımının teşvik edilmesi, yaya ve bisiklet ulaşım ağlarının geliştirilmesi, kentsel yayılmayı önleyici derişik, karma kullanımlı cazibe alanlarının oluşturulması, doğa ve çevre koruma bilincinin artırılmasına yönelik eğitim çalışmalarının yapılması temel ilkeler arasındadır (Kaya ve Taylan Susan, 2020). Sürdürülebilirliğin kent planlarına yansması için kaynak yönetimi, yerel iklim karakterleri, ekosistemler, atık yönetimi ve geri kazanım üzerine yapılan çalışmalarda açık ve yeşil alanlar potansiyel oluşturmaktadır. Ekolojik kent planlama yaklaşımlarının kentlere yansması mevcut kentsel alanlarda ekolojik dönüşümlerle mümkün kılınabilir. Bu dönüşüm afet riski altındaki alanların sürdürülebilir performanslı kentsel dönüşümü olarak da açıklanabilir (Kaya ve Taylan Susan, 2020).

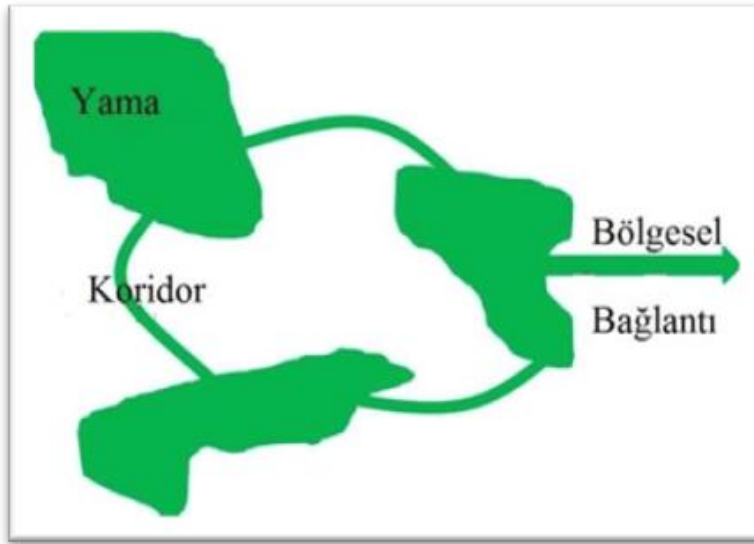
Kısaca ekolojik planlama yaklaşımları kentlerin gelişimini yönlendirme, doğal hayatı koruma, enerji tasarrufu sağlama, sürdürülebilir kaynak kullanımı, mikroklimayı düzenleme ve ekosistem dengesini sağlama amaçlarına hizmet etmektedir (Yaman ve Doygun, 2014). Ortak amaçlar güden kentsel çeper kuşak alanları ekolojik planlama yaklaşımları ile bütüncül ele alındığında çeper kuşak alanları niteliklerini koruyacak ve ekolojik sürdürülebilirlik sağlanacaktır.

4.2.2. Ekolojik Planlama Yaklaşımında Kentsel Çeper Kuşaklar

Kentlerin sürdürülebilirliği ekolojik planlama anlayışını ortaya çıkarmıştır. Ekolojik planlamalarda yeşil alan sistemleri geliştirilmektedir. Çeper kuşak alanları kentsel müşterekler, ekolojik koridorlar ve doğal alanları koruyan tampon bölgeler tanımlanmaktadır (Hazar ve Özkan, 2020). M. Conzen'e göre çeper kuşak alanları kentin karakteristik özelliklerini barındıran, arazi kullanımları açısından farklılaşmış, büyük alan kullanımı gerektiren askeri kışlalar, üniversite kampüsleri, hastaneler, golf sahaları, atık bertaraf tesisleri, spor sahaları ve manastır gibi alanlardan oluşmaktadır (Söylemez vd., 2018). Kentsel çeper kuşaklar, sahip oldukları tarihsel, sosyal, ekonomik ve ekolojik özellikleri nedeniyle kentsel ve kırsal sistemin bir tamamlayıcısıdır. Tarihsel ve mekânsal süreçte kentin kolektif belleğini oluştururlar. Aynı zamanda işlevleri ve konumları nedeniyle endüstriyel ve ekolojik miras alanlarıdır (Söylemez vd., 2018). Kamu yararı sağlama ve kentsel yaşam kalitesini artırması nedeniyle ekolojik değerlere aykırı kullanımlardan korunması gerekli alanlardır.

Kent ve kırsal arasında yer alan kentsel çeper kuşaklar ekolojik, ekonomik, sosyal ve rekreatif amaçlarla sürdürülebilir dinamik bir geçiş bölgesi tanımlanmaktadır. Yeşil sistemlerin bir parçası olan üretim alanları, kırsaldaki geleneksel yaşam ve üretim biçimleri açısından kültürel; bitki örtüsü, su kaynakları açısından ekolojik sürdürülebilirliği sağladığı için korunması elzem alanlardır. Kentsel gelişme sonucu imar baskısı altında kalan bu alanlarda biyolojik zenginlik, üretim fonksiyonu, kültürel ve tarihi değerler ekolojik-ekonomik-sosyal sürdürülebilirlik bağlamında planlama politikalarının geliştirilmesini gerektirmektedir (Hazar, 2017). Bu kapsamda tarımsal karakterin ve peyzaj değerinin korunması için Ebenezer Howard'ın bahçe kent modeli de (kent çeperinde yeşil kuşak) yeşil altyapı sistemlerinin çeper kuşaklarda yer seçimini desteklemektedir (Taşkan ve Atik, 2020). Çünkü kenti çevreleyen yeşil alanların yapılaşmaya izin vermeyen katı ve kalıcı bir bariyer oluşturması beklenmektedir. Örneğin Kanada'da tarım verimliliğini, su kaynaklarının ve ekolojik döngülerin devamlılığını sağlayan yeşil kuşak alanlar için yasal dayanak bulunmaktadır. Yeşil Kuşak Kanunu diğer kanunların üzerinde tutulmuş ve herhangi başka bir planın da yeşil kuşak planıyla uyumlu olma zorunluluğu getirilmiştir (www.elaws.gov.on.ca; Akseki, 2011). Buradan yola çıkarak benzer yasal dayanakların kentsel çeper kuşak planlaması için de geliştirilmesi önerilmektedir. Kentsel ile kırsal alanlar ekolojik açıdan izole alanlar değildir (Yaman ve Doygun, 2014). Kentsel ve kırsal yeşil alanlar ekolojik ağlar ile bütünleşmektedir (İzmir Büyükşehir Belediyesi 2017). İdari sınırların tanımladığı eşik hatlar çevresinde gelişen kentsel çeper kuşakların kent içerisinde yer alan yeşil alanlar ile ekolojik ağ oluşturması ekosistem sürdürülebilirliği için önemlidir.

Kent gelişimini yönlendirici ve sınırlandırıcı etkisi olan çeper kuşak alanları, yayılmacı bir şekilde gelişen kentsel lekeler için ekolojik koridor niteliği taşımaktadır. Çeper kuşak alanları kent ve kırsal arasında artan sıcaklık farkları ve iklimsel koşullar için geçiş bölgesi niteliğindedir. Çeper kuşak alanları kentlerin yeşil alan ihtiyacını karşılayabilecek tampon bölgelerdir. Tampon bölgeler rekreasyon alanı işlevi kazanarak sosyokültürel etkileşimi arttırmaktadır. Bu nedenle çeper kuşak alanları ekolojik koridor olarak değerlendirilerek kent bahçesi, kent parkı, kent ormanı, kentsel tarım alanı, botanik park, koruluk, afet toplanma alanı gibi işlevler kazanıp iklim değişikliğiyle mücadelede uyum ve azaltım aşamalarında rol almalıdır. İklim dostu kentlerin planlanmasında açık yeşil alanların tasarımı ve yenilikçi kent altyapısı (yeşil-mavi altyapılar) ile geçirgen yüzeyler yaratılması önem taşımaktadır (Seyhan ve Bayramoğlu, 2019). Yeşil altyapılar, birbirine bağlı yeşil alanlar olarak tanımlanmaktadır (Şekil 9).

Şekil 9: Yeşil Altyapı Sistemi (Kaynak: Coutts ve Hahn, 2015; Tülek ve Ersoy Mirici, 2019).

Yeşil altyapılar kent ve bölge ölçeğinde ekosistem dengesini korumak ve sürdürülebilirliğini sağlamak, kırsal alanlar ile güçlü yeşil bağlantılar kurmak, doğal ve kültürel yaşam alanlarını koruyup geliştirmek için uygulanması gereken bir sistemdir. Avrupa Birliği son zamanlarda su kaynaklarının korunması ve ekosistem biyolojik çeşitliliğinin sürdürülebilmesi için yeşil altyapılara olan ilgisini arttırmıştır (Gallo vd., 2019). Su güvenliğinde havza ve iklim eylem planlarının sel, taşkın ve kuraklıkla mücadelede yeşil altyapı stratejileriyle birlikte ele alınması, su yataklarının hidromorfolojik onarımı, erozyon setlerinin oluşturulması, kent merkezlerinde kuraklığa dayanıklı bitkilerle yeşil kuşak önerilerinin geliştirilmesi (özellikle iç çeper kuşak alanlarında) iklim güvenliğini sağlamaktadır (İzmir

Büyükşehir Belediyesi, 2017). Doğal kaynaklar çevresinde evcil ve yaban hayatı için doğal sığınak-geçitler oluşturulması, kuş göç rotaları için su kaynaklarının ve yeşil alanların niteliğinin iyileştirilerek ekoloji geçiş alanlarının korunması, yeşil altyapı planı dahilinde çeper alan ve çevresinde yer alan hassas habitat alanlarını korumaya yönelik statülerinin yükseltilmesi, kentsel yeşil alanlarda polinatör evlerinin yapılması ile biyolojik çeşitliliğin sürdürülebilirliğine katkı sağlanması, bir kentsel çeper kuşak kullanımı olan endüstriyel miras alanlarının yeniden işlevlendirilerek kamusal kullanımının teşvik edilmesi, yapılarda ekolojik ve çevreci uygulamaların yaygınlaştırılması gibi yeşil altyapı stratejilerinin kentsel çeper kuşaklarla entegre edilmesi iklim değişikliği ile mücadelede önem taşımaktadır (İzmir Büyükşehir Belediyesi 2017). Yeşil altyapı sistemleri ölçüğe göre farklı bileşenlerden oluşsa da birbiriyle bağlantılı çekirdek alanlar, tampon bölge ve koridorlardan oluşmaktadır (Benedick ve McMahon, 2006; Tülek ve Ersoy Mirici, 2019). Bu özelliği ile yeşil altyapı sistemleri ve çeper kuşak alanları birlikte ele alınmalıdır. Böylece iç, orta ve dış çeper kuşaklar arasında ekolojik ağ tanımlanacaktır. Çeper kuşak alanlarının iklimsel etkisini güçlendirmek amacıyla kentsel tasarım ve peyzaj projeleriyle yeşil altyapı sistemleri oluşturulmalıdır. Yeşil altyapı sistemleri kent sisteminde arazi kullanım kararlarını etkilemektedir. Bu nedenle iklime duyarlı kent planlamada çeper kuşak alanlarının yeşil altyapı sistemleriyle kurgulanması ve sonrasında diğer arazi kullanım kararlarına karar verilmesi daha uygun olacaktır. Yeşil altyapı sistemleri kentlerin iklim kontrolünü sağlayan ve kırılabilirliğini azaltan bir araçtır. Yeşil altyapı stratejilerinin erişilebilirlik, ekolojik koridor oluşturma ve ekolojik mirasın sürdürülebilirliği özelliklerini sağlayan kentsel çeper kuşak alanları kapsamlı bir şehir planlamasının bileşeni olmalıdır (Hazar ve Özkan, 2019). Çeper kuşak planlamasının ekolojik planlamada yer edinmesi iklim değişikliği ile mücadelede planların niteliğini ve etkililiğini arttıracaktır.

4.2.3. Kent İklimini İyileştirici Yeşil Stratejiler

Kent barınma, çalışma, dinlenme ve dolaşım fonksiyonları ile kentlilerin ihtiyaçlarını karşılamaktadır. İnsanın doğa ile ilişkisini sağlayan, rekreatif faaliyetlere olanak tanıyan, gezinti, eğlence, üretim amaçlı kullanılan kentsel ve bölgesel yeşil alanlara ihtiyaç giderek artmaktadır. Nüfus artışı, gelişen teknoloji ve endüstriyel faaliyetler sonucu kentsel alanlarda yapı ve nüfus yoğunluğu artarken açık yeşil alanlar giderek azalmaktadır. Bu nedenle iklim değişikliğinin etkileri kentsel alanlarda daha fazla görülmektedir. İklim değişikliği ile mücadele kapsamında kentsel açık yeşil alanlar planlama ve tasarımda öncelikli olmalıdır. Çünkü yağış rejimlerindeki ve sıcaklıklardaki değişimler ile etkisini arttıran iklim değişikliği kentin hava kalitesini, iklimik etkisini, ekolojik zenginliğini, sosyal, kültürel ve rekreatif faaliyetlerini olumsuz etkilemektedir.

Peyzaj, kentsel kaliteyi arttıran ve yaşanabilir kılan önemli bir yeryüzü karakteridir. Şehir planlama ve kentsel peyzaj planlaması ortak yarara hizmet etmektedir. Planların bütünleşmesi kentin kimliğini ortaya çıkarmaktadır (Aydoğdu, 2019). Peyzaj tasarımı doğada gerçekleşen estetik, ergonomik ve fonksiyonel olma kaygıları taşıyan sürdürülebilirlik bağlamında mekânsal kompozisyon üretimidir (Aydoğdu, 2019). Doğru bir peyzaj planlaması doğal yapı ve iklimsel verileri yorumlayarak su, hava, toprak ve gürültü kirliliğini önleme amacıyla ekosistemi korumaktadır. Kent içerisinde yeşil alanlar;

- hava kirliliğini absorbe etmesi,
- rüzgar ve su kaynakları ile kent içerisinde hava koridoru oluşturmaları,
- kente mikroklimatik iklim özelliği kazandırması,
- kentsel ısı adası etkisinin azaltılması için sıcaklığı soğurması,
- çeşitli flora ve fauna biyotopları sunması,
- sel, taşkın ve erozyon riskini önlemesi,
- yoğun trafik ve inşaat gürültüsünü perdelemesi ve dağıtması (yeşil kuşaklar),
- bisiklet ve yaya ulaşımını desteklemesi,
- rekreasyon fırsatı ile kentsel yaşam kalitesini iyileştirmektedir (Kahveci vd., 2018).

Açık yeşil alanlar sanayi ve konut alanı gibi farklı kentsel dokular arasındaki uyumsuzluğu ortadan kaldırmada tampon görevi görmektedir. Kısaca yeşil alanların işlevi; rekreatif, koruyucu, fonksiyonları ayırıcı ve bağlayıcı değildir (Aydoğdu, 2019). Açık ve yeşil alanların iklim değişikliği üzerine etkileri farklı ülkelerde yapılan çalışmalarla da tespit edilmiştir. Frankfurt, Singapur ve Mexico City'de açık yeşil alanların iklimi olumlu yönde etkilediği ve yapıyı çevrelere oranla alanın dokusuna, boyutuna, demografik özelliğine, trafik kapasitesine ve iklimsel özelliğine bağlı olarak sıcaklığı 2 ila 8 derece düşürdüğü gözlenmiştir (Taha vd., 1991; Wong ve Yu, 2005; Seyhan ve Bayramoğlu, 2019).

Kent ölçeğinde iklim çalışmaları her kent için morfolojik yapı, nüfus yoğunluğu, özgün ekolojik özellikler, toplumun yaşam biçimi, üretim ve tüketim faaliyetleri ile karakterize olan iklimsel yapısına göre yapılmalıdır (Kuşçu Şimşek, 2016). Yeşil alanların ısı adası üzerindeki etkisi büyüklüğü, bitki çeşidi, konumu ve trafik yükü arasındaki ilişkiye bağlıdır. Bu faktörler göz önüne alınarak yeşil alanlar orta ölçeklerde, bütünleşmiş bir yeşil sistem içerisinde ve iklimsel tehdide karşı bir araç olarak kullanılacağı öngörülerek planlanmalıdır. Bu sayede mikro iklim dengesi korunmaya çalışılmalıdır. Kent planlamada yeşil alanlar sadece sosyal ve teknik altyapıyı sağlamak için değil iklim konforunu sağlamak amacıyla da planlanmalıdır. Yeşil alanlar ile ortak işlevler barındıran çeper kuşakların planlanması kentsel iklim kontrolünü sağlamak için gereklidir.

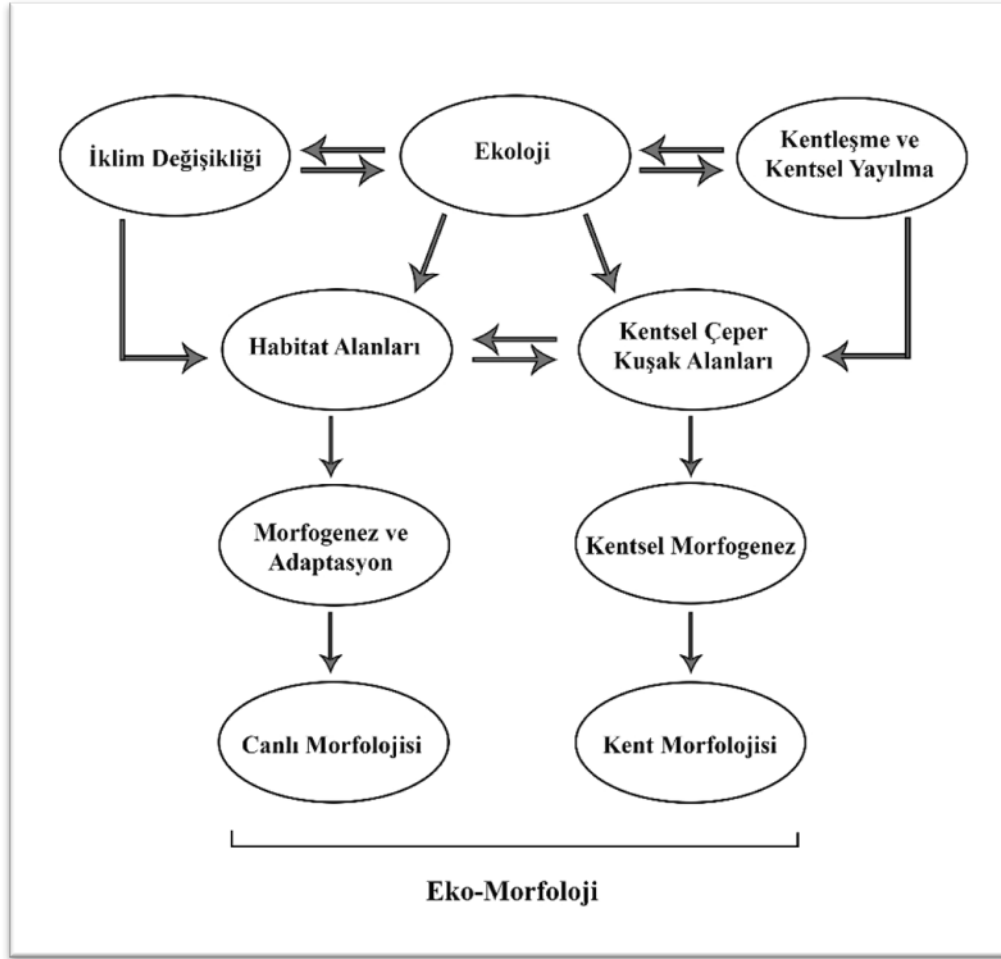
Çok etkileşimli ve devingen olan şehirler değişen koşullara karşı esnek ve uyumlu planlanmalıdır. Mekânsal organizasyonda disiplinlerin ortak çalışması planların sürdürülebilir olmasını sağlamaktadır. Kentler sürdürülebilirliklerini ancak doğal yapıyı, kültürel değerleri ve beşerî unsurları bir ekosistem içerisinde entegre edebildiği sürece koruyabilmektedir.

4.3. Kentlere Eko-Morfolojik Yaklaşım

Ekomorfoloji, en basit tanımıyla ekoloji ve organizma morfolojisinin incelenmesidir (Feilich ve López-Fernández, 2019). W. Andrew Barr (2018), ekomorfolojiyi biyolojik anlamda ekoloji ile canlı organizmaların morfolojik yapısı arasındaki korelasyon olarak açıklamaktadır. Ekomorfoloji, organizma morfolojilerindeki alansal büyüklük değişimini, işlevsel performansları ekoloji temelinde bulunduğu bağlama uygun olarak incelemektedir (Feilich ve López-Fernández, 2019). Ekomorfoloji koruma, işlevsel modeller oluşturma, biyoçeşitliliğin yönetimi ve korunması için bir yaklaşım önerisidir (Feilich ve López-Fernández, 2019) İklim değişikliğinin canlıların ekomorfolojisini değiştirdiği yönünde araştırmalar yapılmaktadır (Andrew Barr, 2018). Doğal çevrede meydana gelen değişimler (nüfus artışı, kentleşen habitat miktarındaki artış) kentlerde yaşayan organizmaların morfolojik değişimlerini de beraberinde getirmektedir (McDonald, 2008; Shultz vd., 2020) (Johnson ve Munshi-South, 2017; Shultz vd., 2020). Kentleşmeyle birlikte ekolojik evrimsel süreç uyuma yönelik gelişmeye başlamıştır. Kentsel çevrelerde biyolojik zenginlik barındıran alanlar bu süreçte hem kentleşme hem de kentleşmeye bağlı iklim değişikliğinin etkileriyle baş etmeye ve koşullara uyum sağlamaya çalışmaktadır (Lambert vd., 2020). Habitat alanları ile bu alanlarda yaşayan popülasyonlarda, insan kaynaklı çevresel değişimler ve iklim değişikliğinin etkileri ekomorfolojik yaklaşımla ele alınmaktadır (Feilich ve López-Fernández, 2019).

1920'lerde Chicago Okulu tarafından geliştirilen kentsel ekoloji yaklaşımı kenti bir organizma olarak ele almaktadır (Günay, 2012). Bu yaklaşıma göre kent ilk önce çekirdek alan, süreçler içerisinde çekirdek ve çevresinde merkezleşme (centralization), çepere doğru gelişme (decentralization) ve çeperde karşılaşılan eşikler sonrası merkeze yeniden eğilim süreçleriyle oluşmaktadır (Günay, 2012). Anlaşılabileceği üzere, kentler ekolojik özelliklerin etkisiyle biçimlenmektedir. Bu nedenle iklim değişikliği kaynaklı çevresel değişimler, yaşayan bir organizma olan kentlerin morfolojisini değiştirmektedir (Şekil 10).

Kentsel çevreler barındırdığı değerler nedeniyle doğal tarih ve ekoloji üzerine bir müze niteliğindedir (Shultz vd., 2020). Kentsel çeper kuşak alanlar tarihsel süreç içerisinde ekolojik, mekânsal, sosyal, ekonomik, siyasi boyutların etkisiyle oluşan tarihi ve ekolojik değerleri bakımından kent mirası niteliği taşıyan karakter alanlardır. İklim değişikliğine uyumda yenilikçi bir öneri, arazi kullanım planlamasının ve kentsel tasarımın çevrenin ekomorfolojik özelliklerine göre yapılmasıdır (Main vd., 2021). Ekomorfolojik özellikleri nedeniyle iklim bölgeleri olarak da tanımlanabilecek kentsel çeper kuşak alanları dirençli kentler için potansiyel taşımaktadır. Kentsel dirençliliğin iklim eylem bölgelerinin tanımlanması ile artması beklenmektedir. Kentsel kırılmalı ve ekolojik hassasiyet gibi çevresel profillere göre ayrılan iklim eylem bölgeleriyle iklim güvenliğinin sağlanması hedeflenmektedir. Belirlenen bölgeler, iklim değişikliğine uyumda öncelikli olarak kentin ekolojik koşullarına uyum ve belirsizliklere esnek tasarım stratejileri çerçevesinde disiplinlerin iş birliğinde ele alınmalıdır (Main vd., 2021).

Şekil 10: Eko-Morfolojik Bağlamda Etkileşim Şeması (Kaynak: Yazarlar tarafından üretilmiştir, 2021).

4.4. Türkiye’de Eko-Morfolojik Açıdan Kentsel Çeper Kuşakların Önemi

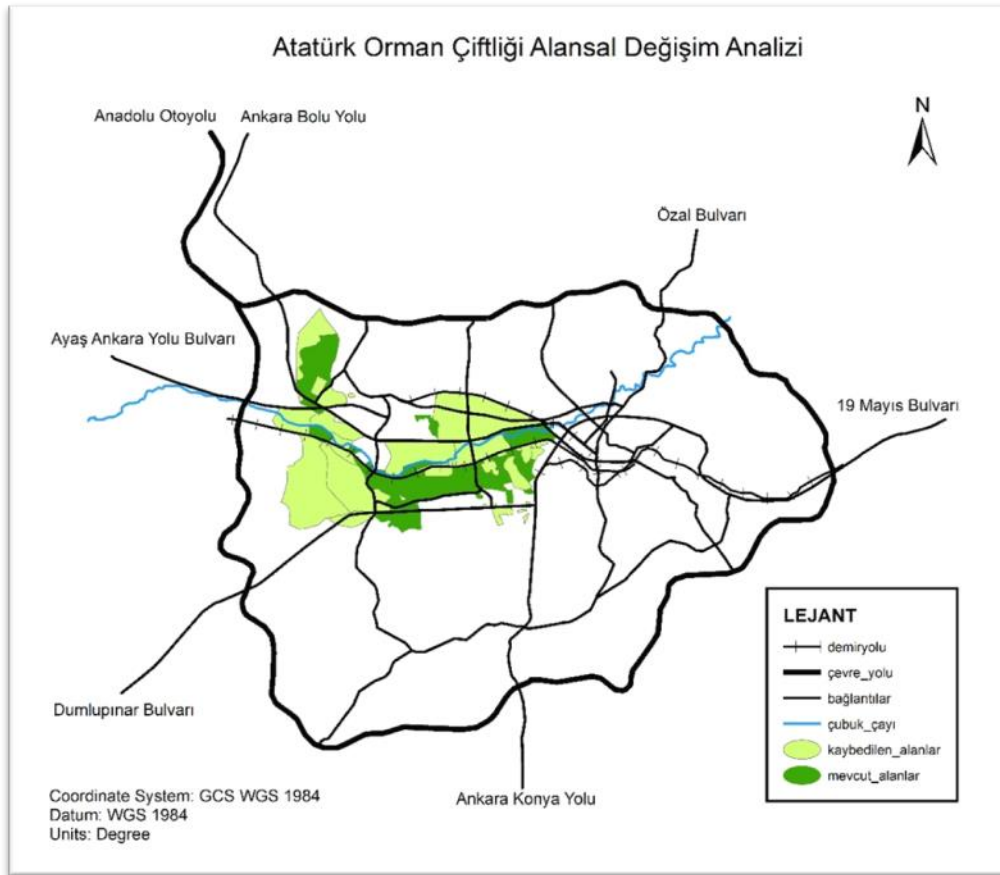
4.4.1. Atatürk Orman Çiftliği Örneği

Biyolojik anlamda nasıl ki organizmaların morfolojisi ekoloji ile kurduğu ilişki sonucu ekomorfolojik olarak değişiyorsa yaşayan bir organizma olan kentlerin de ekoloji bağlamında etkileşimler sonucu morfolojisi değişmektedir (Şekil 10). Yapılan araştırmalarda bu ilişki, 2012 yılında Ankara Kent Atlası’nda “ekoform” kavramı ile incelenmiştir. İlhan Tekeli (2012), kent topoğrafyası üzerindeki insan yerleşmeleri ile yeşil alanların etkileşiminin Ankara Kent Atlası’nda “ekoform” kavramıyla ifade edildiğini belirtmektedir. Atlasta Ankara kenti ekoform kavramı çerçevesinde değerlendirilmiştir.

Ankara kenti, topografik eşikler ile çevrili olması nedeniyle çanak şeklinde bir morfolojik yapıya sahiptir. İlhan Tekeli’ye göre topografik unsurları ve doğal nitelikleri referans olarak oluşan Ankara kent merkezinde süreç içerisinde artan tarihsel birikim, kentsel morfolojinin belirleyiciliğinin aşımına neden olmuştur (Tekeli, 2012). Kentin akarsu kaynaklarına ve topografyaya uyumlu biçimlenmesi gerekirken ekolojik değerler göz ardı edilerek (akarsu kaynaklarının kurutulmasıyla ulaşım aksına dönüşmesi, kent dokusunun bu alanlar üzerinde gelişmesi, yeşil dokunun yok edilmesi) alınan plan kararlarının etkisiyle kent, olumsuz bir dönüşüm geçirmiştir (Şekil 11). Kentlerin mekânsal organizasyonunda etkin rol alarak çeşitli avantajlar sağlayan ekolojik özelliklerden yararlanılamamıştır. Kent makroformu, morfolojinin sınırlandırıcı ve yönlendirici etkisini kaybetmesiyle her yönde yayılma göstermiştir. Bu durum kentte başta hava kirliliği olmak üzere birçok çevresel sorunu beraberinde getirmiştir (Dörtdivanlıoğlu vd., 2012). Ankara kenti örneğinden anlaşılacağı üzere ekolojinin kentsel morfolojiyi belirlediği kentler, sürdürülebilir

planlama anlayışından uzak bir şekilde gelişme gösterdiğinde kentsel yayılma ekolojik değerleri yok etmekte ve sonucunda iklim olumsuz etkilenmektedir.

Bu çalışmada ise kentlerin ekomorfolojik özelliklerine göre planlanmasında kentsel çeper kuşak alanların önemi vurgulanmaktadır. Ankara Kent Atlası'nda yer verilen Atatürk Orman Çiftliği, kentsel çeper kuşak tanımladığı için bu kapsamda ele alınacaktır. Ankara Garı, demiryolu, hangar kullanımları ile tarım alanlarını barındıran bölge tarihi ve ekolojik niteliği ile iç çeper kuşak oluşturmaktadır. Ankara kentinin en önemli yeşil alanlarından olan aynı zamanda kuruluş amacı itibarıyla özgün bir mekânsal pratik sunan Atatürk Orman Çiftliği kamu ve özel sektör eliyle yabancılaşmış ve ekolojik niteliğini kaybetmiştir (Dörtdivanlıoğlu vd., 2012) (Şekil 11). Bu durum iklim değişikliği ile önemi artan gıda güvenliğini tehdit etmektedir. Piyasa mekanizmalarının etkisiyle işlevini ve ekolojik bütünlüğünü yitiren Atatürk Orman Çiftliği'nde fonksiyon değişiklikleri ile çeper kuşak ötelemesi görülmektedir. Çeper kuşak ötelemesiyle alanın kentsel çeper kuşak özelliği korunsun da ekolojik niteliğini yitirmesi iklim değişikliğine karşı kırılganlığı yüksek olan Ankara kentini savunmasız bırakmıştır. Bu nedenle Atatürk Orman Çiftliği kuruluş itibarıyla çağının ötesinde bir ekolojik sürdürülebilirlik anlayışı sunsa da günümüzde eko-morfolojik yaklaşımdan uzak, kentsel çeper kuşak planlamasının ekolojik planlamayla entegre edilmediği olumsuz bir örnek teşkil etmektedir.

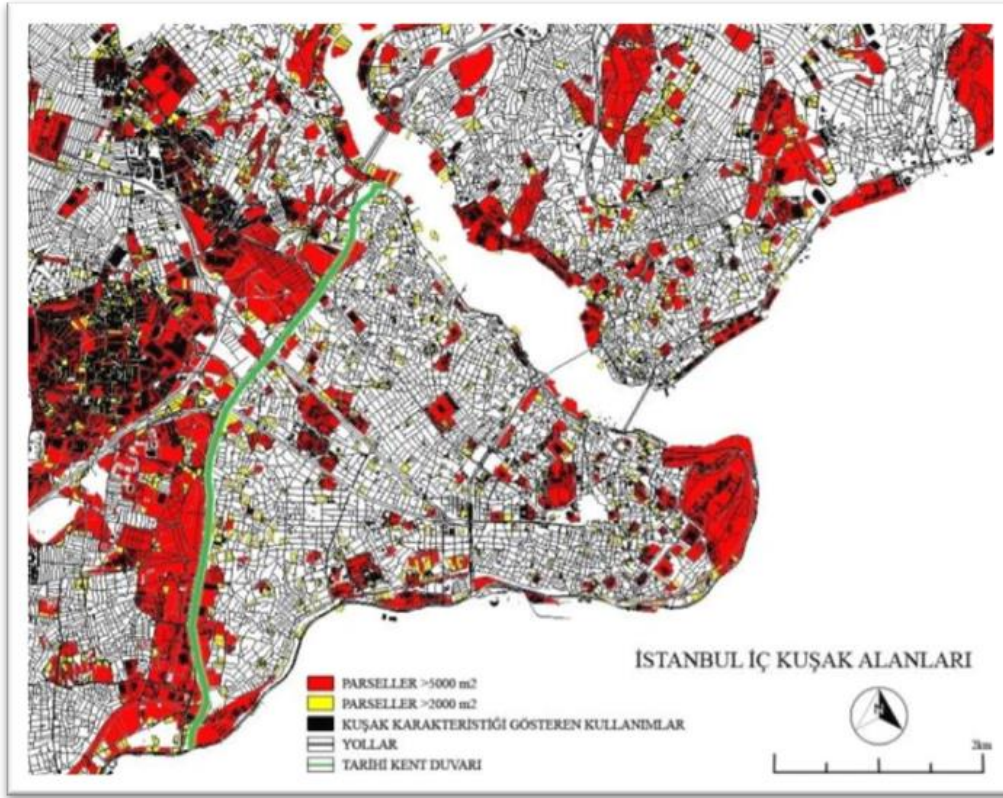

Şekil 11: Atatürk Orman Çiftliği Alansal Değişim Analizi (Kaynak: Kimyon ve Serter, 2015 araştırma makalesinde yer alan şekillerden yararlanılarak yazarlar tarafından üretilmiştir, 2021).

Hem morfolojik bölge tanımlayan hem de ekolojik değerleri açısından iklim değişikliğine karşı bir araç olan kentsel çeper kuşak alanları, ekolojik planlama ve kentsel morfoloji çerçevesinde değerlendirilmelidir. Çeper kuşak planlaması ile kentlerin ekolojik değerleri korunmakta, kentsel kalite artmakta ve ekolojik alanlar yönündeki kentsel yayılmanın önüne geçilmektedir.

4.4.2. İstanbul Kenti İç Çeper Kuşak Örneği

İstanbul tarihi ve kültürel süreçleri yansıtan morfolojik bir mozaik sunmaktadır. İstanbul Tarihi Yarımadası, sur hattı boyunca (Edirnekapı-Yedikule) mezarlıklar, park alanları, tarım alanları, altyapı tesisleri, küçük ölçekli endüstri ve depo alanları ile benzin istasyonları gibi işlevsel kullanımlar yer almaktadır (Hazar ve Kubat, 2015). Tarihi kent duvarı, yollar, kentsel dokuyu oluşturan parsel büyüklükleri ve çeper kuşak karakteristiği gösteren alanları içeren şekil aşağıda yer almaktadır (Şekil 12). Kuşak karakteristiği gösteren yeşil alanlar ve endüstriyel alanlar dışında; eski gecekondular alanları, sur içinde dini ve anıtsal yapılar yer almaktadır (Hazar ve Kubat, 2015). Tarihi dokuyu yansıtan kara surlarının silüetini bozan bazı yapılar, estetik açıdan uyumsuz kullanımlar bulunmasına rağmen park alanlarının yoğun olması morfolojik bölgeyi olumlu etkilemektedir. Sur hattı çevresinde düzenlenmiş park alanlarının ve kamusal alanların yer alması kent mirasının korunmasını, kentsel belleğin gelişmesini sağlamakta ve kentsel kaliteyi iyileştirmektedir. Aynı zamanda Yedikule bostanları kentsel tarım alanı olarak ekolojik açıdan değere sahiptir (Şekil 13).

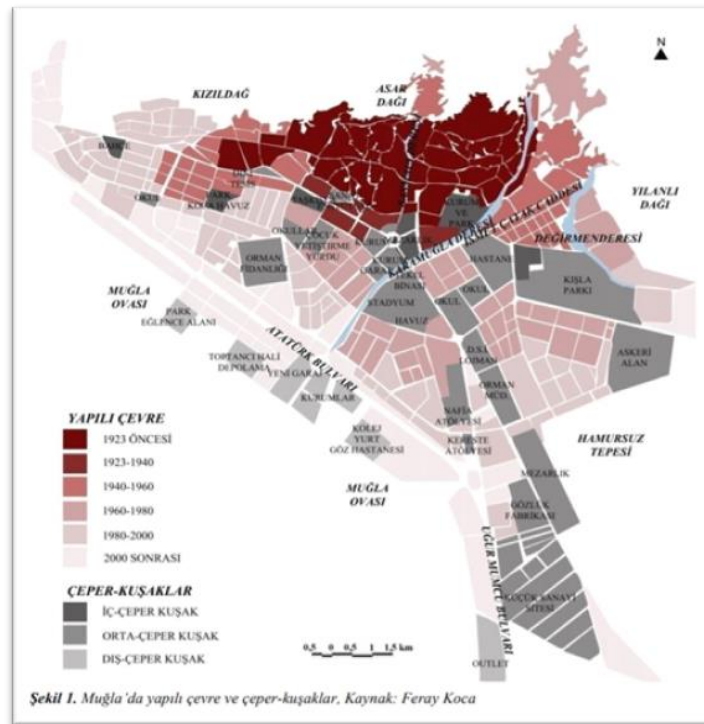
Şekil 12: İstanbul İç Kuşak Alanları Analizi, 2009 (Kaynak: Hazar ve Kubat, 2015).

Şekil 13: Yedikule Bostanları (Kaynak: URL 3).

4.4.3. Muğla Kenti Örneği

Muğla kentinin morfolojik gelişimi tarihsel süreçte Osmanlı Dönemi (iç çeper kuşak), Cumhuriyet Dönemi (orta çeper kuşak) ve 1990-2000'lerden günümüze kadar geçen süre (dış çeper kuşak) olarak üç bölüme ayrılmaktadır (Şekil 14). Kentin konumu coğrafi ve ekolojik açıdan tarıma elverişlidir. Bu nedenle mahalle sınırlarını tanımlayan 3 akarsu çevresinde kentsel gelişme görülmüştür. Cumhuriyet Dönemi'nde yeni imar anlayışı ile devlet kurumları, okullar, hastaneler, rekreasyonel alanlar, askeri alanlar ve küçük sanayi alanları gibi çeper kuşak kullanımları çeperde yer seçmiştir (Koca, 2015). Bu durum çeperde düşük yoğunluklu arazi kullanımı ile kentsel büyümeyi kontrol altında tutmayı sağlamıştır. Ancak artan ulaşım, turizm, eğitim ve ticaret gibi sektörler kentin gelişimini çepere doğru yönlendirmiş, 2014 yılında kentin büyükşehir olması da yapılaşmanın yayılmasını desteklemiştir (Koca, 2015).

Şekil 14: Muğla'da Yapılı Çevre ve Çeper Kuşaklar (Kaynak: Koca, 2015).

Yukarıda yer verilen örneklerin yanı sıra kentsel çeper kuşakların iklim duyarlı kentsel mekanlara dönüşümüne endüstriyel alanların dönüşümü örnek verilebilir. Beykoz Kundura ve Deri Fabrikası'nın, Bursa Merinos Fabrikası'nın, Kocaeli Seka Kağıt Fabrikası'nın kentsel mekanlara dönüşümü endüstriyel mirasın ve kentsel belleğin korunması ile çeper kuşak alanlarının sürdürülebilirliğini sağlamaktadır.

4.5. Yurt Dışında Eko-Morfolojik Açından Kentsel Çeper Kuşakların Önemi

4.5.1. Barselona Kenti Örneği

Kentlerin iklim değişikliğine dirençli hale gelmesi kentsel çeper kuşak alanların ekolojik değerini ön planda tutan bir mekânsal planlama ile mümkündür. Kent ekosisteminin bütünlüğü, kentin merkezi ile çeperi arasındaki enerji akışının sağlanması ve uyumun artırılması ile verimli hale gelmektedir. Kentsel çeper kuşak alanları, ekosistem hizmetleri kapsamında yeşil altyapı stratejileriyle değerlendirildiğinde kentin ekolojisini iyileştirici etkisi artmaktadır. Ayrıca iklim duyarlı planların uygulanabilirliği sağlanmaktadır (Tülek ve Ersoy Mirici, 2019).

Bu duruma Barselona kenti örnek verilebilir. Barselona kenti, İber Yarımadası'nın kuzeydoğusunda, Akdeniz kıyısında, iki önemli nehir arasındaki dağlarla çevrili bir delta ovası üzerinde kurulmuştur (Hazar, 2012). Eko-morfolojik özellikler dikkate alınarak kurulan Barselona, kentin doğaya ve kırsal bölgelere olan olumsuz etkisini azaltan ve tampon bölge görevi gören geçiş bölgelerine sahiptir. Kent merkezinde tarihi kent duvarı çevresinde gelişen geçiş bölgesi; yeşil alan, kent parkı, kamusal alan ve liman alanı fonksiyonları ile kuşak karakteristiği göstermektedir (Hazar, 2012).

Sur hattı çevresinde gelişen bu morfolojik bölge tarihsel süreç içerisinde geçirdiği morfolojik değişim ve barındırdığı fonksiyonlar nedeniyle iç çeper kuşak alanı tanımlanmaktadır (Şekil 15). Çevresinden farklı bir dokuda, nefes alınabilecek, ihtiyaca göre birçok alternatif kullanıma uygun olan bölge, ekolojik açıdan yapılı ve doğal alanları ayırıcı; aynı zamanda kara ve deniz ekosistemi arasında sürekliliği olan bir geçiş sağlamaktadır (Hazar, 2012).

Şekil 15: Barselona Tarihi Kent Duvarı Çevresi İç Kuşak Alanları (Kaynak: Hazar, 2012).

Şekilde görüldüğü üzere kıyı ekotonu morfolojiye, ekolojiye ve eşik hatlara uygun olarak planlandığında; yoğun nüfus ve yapılaşmanın olduğu, çevreyi kirletici fonksiyonların yer seçtiği bölgelerin aksine düşük yoğunluklu kamusal kullanımların yer seçtiği morfolojik alanlar oluşmaktadır (Şekil 15). Bu durum iklim değişikliğine karşı su kaynaklarının korunmasında, hava kirliliğinin azaltılmasında ve kentsel kalitenin sağlanmasında etkin rol oynamaktadır.

Barcelona kenti ekolojik planlamada çeper kuşak alanların avantajlarından yararlanmaktadır. Çeper kuşak alanlar hem sahip olduğu nitelikler bakımından hem de kazandığı fonksiyonlar ile iklime karşı direnç sağlamaktadır. Buna örnek olarak Besos Nehri çevresinde yer alan köhneleşmiş alanlar dönüştürülerek teknolojik, alternatif enerji kaynakları kullanabilen sürdürülebilir bir alan olarak planlanmaktadır (Hazar, 2012).

Aşağıda yer verilen şekiller, Barcelona kentinde yer alan çeper kuşak alanların işlevlerini yitirdikten sonra yine bir başka çeper kuşak kullanımı kazandırılmasına örnektir (Şekil 16-17). Bu planlama anlayışı, kentin kimliğini ve dokunun özgünlüğünü korumaktadır. Verilen yeşil alan fonksiyonu ile kent sıcaklığını düzenleme, kentlerin ısı yükünü azaltma ve kentsel ısı adası etkisini hafifletme, gürültü azaltma ve su akışını düzenleme gibi düzenleyici ekosistem hizmetleri sağlanmaktadır (Baggethun vd., 2015; Tülek ve Ersoy Mirici, 2019). Kentlerin morfolojik açıdan gelişimini yönlendirmek hem de ekolojisini iyileştirmek çeper kuşak alanların görevidir. Barcelona'da kent planlamasında odaklanılan kent parkları, ekolojik öneminin yanı sıra kültürel açıdan da önem taşımaktadır. Kent ekosistemi ekonomik, sosyal ve kültürel unsurlar bağlamında değerlendirildiğinde kentsel çeper kuşaklar etkileşim alanı oluşturmaktadır.

Şekil 16: Eski Fabrika Alanını Simgeleyen Kent Parkı (Kaynak: Hazar, 2012).

Şekil 17: Eski Hisarın Yerine Yapılan Citadel Parkı (Kaynak: Hazar, 2012).

4.5.2. İtalya Torino Örneği

1980'lerde İtalya Torino kenti, Dora Nehri kenarında yer alan endüstri bölgesi, yaşanan ekonomik düşüş nedeniyle terk edilmiştir. Çelik, metal ve plastik gibi büyük ölçekli üretim yapan endüstriyel bölge 1998 yılına kadar harabe bir alan olarak kalmıştır (Kaya vd., 2015). Kent merkezinin yakınında yer alan bölge, kentsel dönüşüm programı kapsamında park alanına dönüştürülmüştür (Şekil 18). Bu sayede kent merkezi yakınında bir sanayi alanı yerine kamusal bir odak yaratılarak kentin endüstriyel mirası geleceğe taşınmıştır. Öte yandan içerisinde yer alan farklı fabrikaların kalıntılarıyla özgün karakter alanları oluşturan bölge ekolojik açıdan kente iklim konforu sunmaktadır.

Şekil 18: Torino Endüstri Parkı Dönüşümü (Kaynak: Tezcan, 2015; Kaya vd., 2015).

4.5.3. Almanya Duisburg Örneği

Almanya'nın kuzeyinde yer alan Duisburg'da 19. yüzyılın ortalarına doğru kömür ve çelik üretim tesisine dönüşen tarım alanları, 19. yüzyılın sonuna gelindiğinde önemli ölçüde kirletilmiştir (Kaya vd., 2015). Bu durumda ekolojik dengeyi sağlamak adına endüstri bölgesi park alanına dönüştürülmüştür (Şekil 19). Günümüzde Duisburg Parkı, hem ekolojik hem de endüstriyel kimliğini bir arada taşımaktadır.

Şekil 19: Duisburg Parkı Eski ve Yeni Görünümü (Kaynak: Kaya vd., 2015).

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME:

İklim değişikliği günümüzde en önemli küresel tehdittir. İklim değişikliği birçok ekosistemin yapısını, bileşimini, üretkenliğini, coğrafi dağılımını ve morfolojisini olumsuz etkilemektedir. Değişen iklim koşulları kentleri de dönüştürmekte ve sürdürülebilirlik doğrultusunda ekolojik planların önemini arttırmaktadır. Ancak yapılan planlarda özgün karakterli morfolojik bölgeler tanımlayan çeper kuşakların göz ardı edilmesi, arazi değerleri ve artan nüfusa bağlı kentte yeni parsel arayışları çeper kuşak alanlarını yabancılaşma tehdidi altında bırakmaktadır. Bu durum ekolojik planları ekolojik sürdürülebilirlik açısından olumsuz etkilemektedir.

İklim değişikliğinin olası etkilerini azaltmak amacıyla mekânsal olarak sistematik dağılım gösteren ekolojik koridorlara ve rezerv alanlarına ihtiyaç vardır (Öztürk, 2002). Tarihsel süreç içerisinde farklı bilim dallarının etkileşimleri sonucu kendiliğinden var olan kentsel çeper kuşaklar barındırdıkları ekosistem, biyolojik zenginlik ve iklimsel özellikler ile iklim değişikliği ile mücadelede referans olmaktadır. Son zamanlarda yaşanan afetler, özellikle kentsel kırılganlığın yüksek olduğu kent merkezi ve çevresinde kentsel çeper kuşak planlaması gerekliliğini ortaya koymaktadır. Eko-morfolojik yaklaşımda disiplinler arası ele alınması gereken iklim değişikliği konusu, ekolojik planlama ve kentsel morfoloji bağlamında bütünlük değerlendirilmektedir. Böylece kent ekosisteminin iyileştirilmesi ve iklim değişikliğine direnç oluşturulması hedeflenmektedir.

Kentin gelişim yönüne ve ekolojik mirasa dair fikir veren kentsel çeper kuşaklardan faydalanılarak ekolojik planlar oluşturulmalıdır. Çeper kuşak alanlarının korunması ve iyileştirilmesi için koruma imar planları, peyzaj ve kentsel tasarım projeleri yapılmalıdır. Konut ve ticaret dışı fonksiyonların yer aldığı kentsel çeper kuşak alanları, kamusal kullanımların güçlendirilmesiyle kentsel örüntünün denetiminde rol almalıdır. Kente yapılacak her türlü müdahale mekânın niteliklerine ve bulunduğu bağlama uygun olarak çevresel bağlantılar göz ardı edilmeden ele alınmalıdır. Çünkü coğrafi koşullar ve mekânsal yapı arasında uyumun sağlanması iklim değişikliği kaynaklı zararı en az düzeye indirmektedir. Çeper kuşak alanları iklim değişikliğine karşı hassas eşik hatlarıyla (kıyı alanları, nehir yatakları, vadiler, dağlar vb.) birlikte değerlendirildiğinde ortaya mutualist bir ilişki çıkmaktadır. Çeper kuşak alanlar, eşik hatlar çevresinde koruma kuşağı tanımlarken; eşik hatlar da çeper kuşakların alansal küçülmesini önlemekte ve ekolojik mirası korumaktadır. Kentsel çeper kuşaklar zengin biyolojik çeşitliliği ve ekolojik değerleri ile habitat geçiş koridoru oluşturmaktadır. İç, orta ve dış çeper kuşaklar arasında tanımlanan ekolojik ağlar, iklim değişikliğine karşı direnci artırırken toplu taşıma, bisiklet ve yaya gibi iklim dostu ulaşım sirkülasyonlarının konforunu da arttırmaktadır.

Sonuç olarak ekolojik planlama ile kentsel çeper kuşak planlaması birbirlerini destekleyici ve tamamlayıcı olmalıdır. Eko-morfolojik yaklaşım yöntemiyle kentsel çeper kuşak planlaması ekolojik planlamaya altlık oluşturacaktır. Şehir planlamada iklim değişikliğine karşı farklı bir perspektif sunan eko-morfolojik yaklaşım sayesinde iklim konforu ve kentsel ekolojik sürdürülebilirlik sağlanacaktır. İklim değişikliğine karşı öncelikle şehir planlama disipliniinde yetki alanlarının tanımlanması, planlama hiyerarşinin sağlanması ve ekolojik değerlere yönelik yasal düzenlenmelerin yapılması gerekmektedir. Bu kapsamda yerel, ulusal ve küresel ölçekte azaltım ve uyum stratejilerini içeren iklim değişikliği strateji ve eylem planlarında çeper kuşak planlamasına yer verilmesi, kenti ilgilendiren diğer planlar ile kentsel çeper kuşak planları arasındaki uyumun ve üstünlüğün düzenlenmesini sağlayacak yasal mevzuatların geliştirilmesi önerilmektedir. Bu çalışma ile eko-morfolojik yaklaşım bağlamında kentsel çeper kuşakların iklim değişikliğine etkisi vurgulanmıştır.

Etik Standart ile Uyumluluk

Çıkar Çatışması: Yazarlar arasında herhangi bir çıkar çatışmasının olmadığı beyan edilir.

Etik Kurul İzni: Bu çalışma için etik kurul iznine gerek yoktur.

Finansal Destek: Yoktur.

Teşekkür:

Bu çalışmanın hazırlanmasına ayırdığı vakit ve gösterdiği ilgi için değerli Doç. Dr. Nur Sinem Partigöç'e teşekkür ederiz.

KAYNAKÇA:**Kitaplar:**

Ateş, H. ve Yavuz, Ö. (2019). Türkiye'de İklim Değişikliği ile Mücadele: Mevzuat Üzerinden Bir Değerlendirme. Y. Aksoy (Ed.), İklim Değişikliği ve Kentler Yapısal Çevre ve Yeşil Alanlar, (ss. 543-567). İstanbul, Dakam Yayınları.

Dördüvanhoğlu, H., Karakaya, U. ve Temizel, E. (2012). Eko-Morfoloji. G. A. Sargın (Ed.), Ankara Kent Atlası, (ss. 88-97). Chamber Of Architects Of Turkey, Ankara Branch Publishing, Ankara, Şubat.

Günay, B. (2012). Ankara: Çekirdek Alan ve Çeper İkiliği Kentsel Ekoloji. G. A. Sargın (Ed.), Ankara Kent Atlası, (ss. 13-19). Chamber Of Architects Of Turkey, Ankara Branch Publishing, Ankara, Şubat.

İzmir Büyükşehir Belediyesi (2017). İzmir Yeşil Altyapı Stratejisi Raporu, Mart 2017.

Main, K. L., Mazereeuw, M., Masoud, F., Lu, J., Barve, A., Ojha, M. ve Krishna, C. (2020). Climate Action Zones: A Clustering Methodology For Resilient Spatial Planning In Climate Uncertainty. Enhancing Disaster Preparedness From Humanitarian Architecture To Community Resilience, Chapter 13, (pp. 241-258). Elsevier. <https://doi.org/10.1016/B978-0-12-819078-4.00013-7>

Tekeli, İ. (2012). Ankara Kent Atlası Üzerine Bir Üst-Okuma. G. A. Sargın (Ed.), Ankara Kent Atlası, (ss. 20-27). Chamber Of Architects Of Turkey, Ankara Branch Publishing, Ankara, Şubat.

Tunçbilek, G. Z. (2012). Tarihsel Arkaplan. G. A. Sargın (Ed.), Ankara Kent Atlası, (ss. 38-43). Chamber Of Architects Of Turkey, Ankara Branch Publishing, Ankara, Şubat.

Makaleler:

Andrew Barr, W. (2018). Ecomorphology. In: Croft D., Su D., Simpson S. (Eds.) Methods In Paleoecology. Vertebrate Paleobiology And Paleoanthropology. Springer, Cham, (pp. 339-349). https://doi.org/10.1007/978-3-319-94265-0_15

Demir, A. (2009). Küresel İklim Değişikliğinin Biyolojik Çeşitlilik ve Ekosistem Kaynakları Üzerine Etkisi. Ankara Üniversitesi Çevrebilimleri Dergisi, 1(2), 37-54. https://doi.org/10.1501/Csaum_0000000013

Feilich, K. L. ve López-Fernández, H. (2019). When Does Form Reflect Function? Acknowledging And Supporting Ecomorphological Assumptions. Integrative And Comparative Biology, 59(2), August 2019, 358-370. <https://doi.org/10.1093/icb/icz070>

Gökkür, S. ve Uysal, T. (2020). İklim Değişikliği ve Mera Islahının Önemi. Apelasyon, Nisan 2020, 77.

- Hazar, D. (2017). Kır-Kent Çeperi'ne Ekolojik Yaklaşım. Şehir ve Toplum Dergisi, 7, Nisan-Temmuz 2017, 135-142.
- Hazar, D. ve Özkan S. P. (2020). Çeper Kuşakların Kamusal ve Ekolojik Değeri: İzmir Askeri Alanlar Örneği. Kent Akademisi Kent Kültürü ve Yönetimi Dergisi, Bahar 2020, 13(1), 10-21.
- Hazar, D. ve Velibeyoğlu, K. (2018). Kırsal-Ekolojik Müştereklerimiz: Mera Alanları. Tarım Ekonomisi Dergisi, 24(2), 193-201. DOI 10.24181/tarekoder.475113
- Kaya, H. E. ve Taylan Susan, A. (2020). Sürdürülebilir Bir Kentleşme Yaklaşımı Olarak, Ekolojik Planlama ve Eko-Kentler. Kent Araştırmaları Dergisi, 11(30), 909-937. DOI:10.31198/idealkent.533730
- Kaya, S., Yerli, Ö. ve Döner, S. (2015). Endüstriyel Alanların Endüstriyel Parklara Dönüşümü. Düzce Üniversitesi Bilim ve Teknoloji Dergisi, 3(2), 518-534.
- Kimyon, D. ve Serter, G. (2015). Atatürk Orman Çiftliği'nin ve Ankara'nın Değişimi Dönüşümü. Planlama, 25, 44-63.
- Kuşçu Şimşek, Ç. (2016). Orta Ölçekli Parkların Mikro İklimsel Etki Alanlarının Araştırılması: Gezi Parkı, Maçka Parkı ve Serencebey Parkı Örneği. METU Journal Of The Faculty Of Architecture, 33(2), Ağustos 2016, 1-17.
- Lambert, M. R., Brans, K. I., Des Roches, S., Donihue, C. M. ve Diamond, S. E. (2020). Adaptive Evolution In Cities: Progress And Misconceptions. Trends In Ecology & Evolution, 17 Aralık 2020. <https://doi.org/10.1016/j.tree.2020.11.002>
- Miles, L. S., Carlen, E. J., Winchell, K. M. ve Johnson, M. T. J. (2020). Urban Evolution Comes Into Its Own: Emerging Themes And Future Directions Of A Burgeoning Field. Evolutionary Applications, 07 November 2020. <https://doi.org/10.1111/eva.13165>
- Özcan, B. A. (2020). Ortak Mülkiyet Çerçevesinde İklim Değişikliği Sorununun Çözümünde Kyoto Protokolü'nün Etkisi. Akdeniz İİBF Dergisi, 20(2), 169-184. <http://dx.doi.org/10.25294/aiiibfd.827487>
- Öztürk, K. (2002). Küresel İklim Değişikliği ve Türkiye'ye Olası Etkileri. Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi, 22(1), 47-65.
- Özgül, M. D. (2006). Ekolojik Planlamada Kullanılabilecek Analitik Bir Model Önerisi – Ömerli İçme Suyu Havzası Örneği. MEGARON/YTÜ Mim. Fak. E-Dergisi 1(4), 201-217.
- Shultz, A. J., Adams, B. J., Bell, K. C., Ludt, W. B., Pauly, G. B. ve Vendetti, J. E. (2020). Natural History Collections Are Critical Resources For Contemporary And Future Studies Of Urban Evolution. Evolutionary Applications, 20 June 2020. <https://doi.org/10.1111/eva.13045>
- Şanlı, B., Bayrakdar, S. ve İncekara, B. (2017). Küresel İklim Değişikliğinin Etkileri ve Bu Etkileri Önlemeye Yönelik Uluslararası Girişimler. Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 22(1), 201-212.
- Taşkan, G. ve Atik, M. (2020). Kentsel Yayılmanın Gölgesinde Değişen Kırsal-Tarımsal Peyzajlar İçin Sürdürülebilir Tarımsal Kuşak Planlanması Önerisi: “Bursa Kenti” Örneği. PAUD- Peyzaj Uygulamaları ve Araştırmaları Dergisi, 2(1), 1-10.
- Tülek, B. ve Ersoy Mirici, M. (2019). Kentsel Sistemlerde Yeşil Altyapı ve Ekosistem Hizmetleri. Peyzaj Eğitim, Bilim, Kültür ve Sanat Dergisi, 2, 1-11.
- Yıldırım, H. T. ve Yurdakul Erol, S. (2012). Korunan Alanlar, Ekolojik İşlevleri ve Geleceğe Yönelik Tahminler. Biyoloji Bilimleri Araştırma Dergisi, 5(2), 101-109.

Bildiriler:

Cengiz, S. ve Oğuz, D. (2018). Kentsel Peyzaj Deseninin Geçiş Analizleri: Ankara Kenti Örneği. TÜCAUM 30. Yıl Uluslararası Coğrafya Sempozyumu, 3-6 Ekim 2018, Ankara, 1171-1184.

Çakır, C., Mısır, M. ve Mısır, N. (2018). Korunan Alanların İklim Değişimi Üzerine Etkisinin Belirlenmesi (Vezirsuyu Tabiat Parkı Örneği). 2. International Symposium On Innovative Approaches In Scientific Studies, SETSCI Conference Indexing System, 3, 30 Kasım-2 Aralık 2018, 357-361.

Gallo, R., Ristorto, G., Bojeri, A., Zorzi, N., Rinaldi, M. F., Sauli, G., ve Mazzetto, F. (2019). Design A Web Platform To Manage Environmental Monitoring Information To Be Used In Multicriteria Evaluations Of Green Infrastructures. Iop Conference Series: Earth And Environmental Science, 275, 1st Workshop On Metrology For Agriculture And Forestry (Metroagrifor) 1-2 October 2018, Ancona, Italy citation R Gallo Et Al 2019 Iop Conf. Ser.: Earth Environ. Sci. 275 012005.

Hazar, D. ve Kubat, A. S. (2015). Kentsel Planlama ve Tasarım Süreçlerinde Kentsel Kuşak Alanları: İstanbul ve Barselona Kentleri Karşılaştırmalı Değerlendirmesi. Türkiye Kentsel Morfoloji Araştırma Ağı Bildiriler Kitabı, 197-216.

Hazar, D. ve Özkan, S. P. (2019). Urban Fringe Belt Planning And Design As A Green Infrastructure Strategy, Ides'19 Symposium: Sustainability, Innovation, Production, Bildiri Tam Metin Kitabı, 102-109.

Kahveci, H., Cengiz Hergül, Ö. C. ve Göker, P. (2018). Kent Ormanlarının Kent Ekosistemlerine Katkısı; Kentsel Peyzaj ve Planlama Açısından Bir Değerlendirme. International Congress On Engineering And Arhitecture, 14-16 Kasım 2018.

Koca, F. (2015). Muğla'da Kentsel Büyüme, Çeper-Kuşak Oluşumu ve Değişen Kent Formu. Türkiye Kentsel Morfoloji Araştırma Ağı Bildiriler Kitabı, 217-230.

Koç, A. ve Kubat, A. S. (2018). Kent Biçimi Araştırmalarında Karşılaştırmalı Analiz Yöntemleri: İstanbul Tarihi Yarımadası Örneği. II. Kentsel Morfoloji Sempozyumu: "Değişkent" Değişen Kent, Mekân ve Biçim Bildiriler Kitabı, 243-254.

Kubat, A. S. ve Hazar, D. (2018). İstanbul'un Çeper Kuşak Gelişim Süreci. II. Kentsel Morfoloji Sempozyumu: "Değişkent" Değişen Kent, Mekân ve Biçim Bildiriler Kitabı, İstanbul Teknik Üniversitesi, 693-711.

Seyhan, S. ve Bayramoğlu, E. (2019). Kentsel Açık Yeşil Alanlarda İklim Değişimi. 4. International Symposium On Innovative Approaches In Architecture, Planning And Design, 22-24 Kasım 2019, Samsun, SETSCI Conference Proceedings 4(7), 25-27. <https://doi.org/10.36287/setsoci.4.7.005>

Söylemez, E., Demiröz, İ. ve Kubat, A. S. (2018). Jansen Planı'nın Ankara Kentinin Gelişimi ve Kentin Çeper-Kuşak Alanlarına Etkisi. Uluslararası Jansen ve Ankara Sempozyumu 13-14 Aralık 2018, 1-32.

Yaman, G. ve Doygun, H. (2014). Yeşil Alanların Kent Ekosistemine Katkılarının Kahramanmaraş Kenti Örneğinde İncelenmesi. II. Ulusal Akdeniz Orman ve Çevre Sempozyumu " Akdeniz Ormanlarının Geleceği: Sürdürülebilir Toplum ve Çevre", 22-24 Ekim 2014, 252-260.

Yıldız Karakoç, D. ve Kovancı, E. (2020). Bir Güvenlik Tehdidi Olarak İklim Değişikliği. ASSAM Uluslararası Hakemli Dergi 13. Uluslararası Kamu Yönetimi Sempozyumu Bildirileri Özel Sayısı.

Tezler:

Akseki, H. (2011). Kentsel Yayılmanın Tarım Arazileri Üzerindeki Etkisi, Konya Kenti Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Konya.

Aydoğdu, H. (2019). Kent Planlamada Kentsel Peyzaj Tasarım Etkisinin Değerlendirilmesi: Barcelona Örneği. Yüksek Lisans Semineri, Selçuk Üniversitesi, Konya.

Hazar, D. (2012). Kentsel Planlama ve Tasarım Süreçlerinde Kentsel Kuşak Alanları: İstanbul ve Barselona Kentleri Karşılaştırmalı Değerlendirmesi. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Nas, İ. (2016). Kentleşmenin Tarım Alanlarına Etkisinin Yasal ve Yönetimsel Açıdan İrdelenmesi: Denizli Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Bartın Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Bartın.

Web Sitesi:

TKGM (2020). Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Parsel Sorgu Sistemi, <https://www.tkgm.gov.tr/tr> (Erişim Tarihi: 18.01.2021)

URL 1: https://images.adsttc.com/media/images/5400/0a2c/c07a/80ca/8c00/0090/large_jpg/master-Plan_1_HAO.jpg?1409288719 (Erişim Tarihi: 22.01.2021)

URL 2: <https://www.ecocityworld.org/galapagos-evolution-and-ecocity-conference> (Erişim Tarihi: 22.01.2021)

URL 3: <https://www.evrensel.net/images/840/upload/dosya/182203.jpg> (Erişim Tarihi: 29.04.2021)

www.jenas.org

JENAS | Journal of Environmental and Natural Studies | Çevre ve Doğa Araştırmaları Dergisi

Blacksea Nature and Environment Association Publication | Karadeniz Doğa ve Çevre Derneği
Adress: Ahmet Emin Fidan Culture and Research Center Evkaf Mah. Evkaf Sok. No: 34 Fatsa ORDU
Phone: +90 425 310 20 30 | Corporate GSM: +90532 486 45 03
Web (Portal): <https://www.jenas.org> | Web: <https://dergipark.org.tr/tr/pub/jenas> | E-Mail: editor@jenas.org

